

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLERİN KALKINMA GÖSTERGELERİNE ETKİSİ: PANEL VERİ ANALİZİ

Ahmet İhsan KAYA

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2015

EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLERİN KALKINMA GÖSTERGELERİNE ETKİSİ:

PANEL VERİ ANALİZİ

Ahmet İhsan KAYA

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

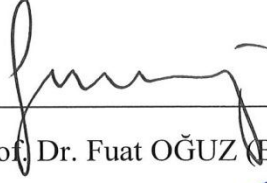
İktisat Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

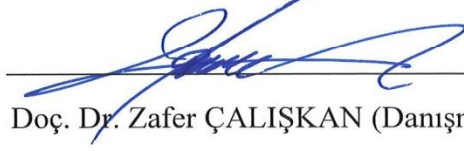
Ankara, 2015

KABUL VE ONAY

Ahmet İhsan KAYA tarafından hazırlanan “Ekonomik Özgürlüklerin Kalkınma Göstergelerine Etkisi: Panel Veri Analizi” başlıklı bu çalışma, 01.06.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

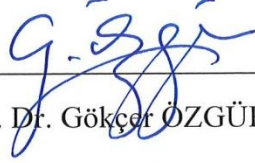
Prof. Dr. Fuat OĞUZ (Başkan)

Doç. Dr. Zafer ÇALIŞKAN (Danışman)

Prof. Dr. Hatice KARAÇAY

Doç. Dr. Gökçer ÖZGÜR

Yrd. Doç. Dr. Dilek KILIÇ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf ÇELİK
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

01.06.2015

Ahmet İhsan KAYA

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanmasında sadece akademik destek vermekle kalmayıp, yoğun programına rağmen her konuda katkılarını sunan danışman hocam Doç. Dr. Zafer ÇALIŞKAN'a,

Görüş, eleştiri ve katkılarından dolayı değerli jüri üyeleri Prof. Dr. Fuat OĞUZ, Prof. Dr. Hatice KARAÇAY, Doç. Dr. Gökçer ÖZGÜR ve Yrd. Doç. Dr. Dilek KILIÇ'a,

Gerek veri ve analiz konusunda, gerekse taslakları okuyarak görüş ve eleştirilerini belirten çalışma arkadaşlarım ve dostlarım Yasin AKAR, Tarık AKIN, Dolunay DURAK, Said Bahadır KAYA, Üzeyir ÇELİK ve Sami EVLİ'ye,

Maddi ve manevi desteklerinin yanında, beni her zaman bilgiye ve öğrenmeye yönelterek yetiştiren babam Mehmet Ali KAYA ve annem Meliha KAYA'ya,

Son olarak, çalışma süresince sadece ortak vaktimizden değil, kendisinden de fedakârlık yaparak her türlü desteği sağlayan eşim Hacer Ülkü DOĞAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

KAYA, Ahmet İhsan. *Ekonomik Özgürlüklerin Kalkınma Göstergelerine Etkisi: Panel Veri Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015.

Özel mülkiyeti, hukukun üstünlüğünü, girişim özgürlüğünü, ulusal ve uluslararası serbest ticareti ve rekabeti temel alan ekonomik özgürlüklerin, ülkelerin kurumsal yapılarına ilişkin bir gösterge olarak, kalkınma süreçlerinde önemli bir etken olduğu sıklıkla dile getirilmektedir. Bu çalışmada da ekonomik özgürlüklerin ve alt bileşenlerinin, sağlık, eğitim, gelir dağılımı ve yoksulluk gibi kalkınma göstergeleri üzerindeki etkisi, 1970 – 2010 döneminde yüksek, orta-yüksek, düşük-orta ve düşük gelirli ülkeler için panel veri analizi ile incelenmiştir. Analiz sonuçları, ülkelerin içinde buldukları gelir gruplarına göre farklılaşsa da, ekonomik özgürlüklerin sağlık ve eğitim göstergeleri üzerinde olumlu; gelir dağılımı ve yoksulluk göstergeleri üzerinde ise olumsuz bir etki yaptığını göstermektedir. Ayrıca ekonomik özgürlüklerin bazı bileşenlerinin kalkınma göstergeleri üzerindeki etkisi anlamlı bulunmazken, bazı bileşenler de genel endeksten farklı sonuçlara işaret etmektedir.

Anahtar Sözcükler

Ekonomik Özgürlükler, Ekonomik Kalkınma, Kalkınma Göstergeleri, Kurumlar, Panel Veri Analizi

ABSTRACT

KAYA, Ahmet İhsan. *The Effect of Economic Freedom on Development Indicators: A Panel Data Analysis*, Master's Thesis, Ankara, 2015.

Economic freedom, as an indicator for institutional structure of countries, which is based on private property, rule of law, freedom of enterprise, free trade both on national and international level and competition is often considered to be an important factor on development process. In this study, the effect of both economic freedom and its components on development indicators such as health, education, income distribution and poverty is examined with panel data analysis for 1970 – 2000 period by separating countries as “high”, “upper-middle”, “lower-middle” and “low” income. Results indicate that even if it differs for income groups, the effect of economic freedom on health and education indicators is positive, while it is negative on income distribution and poverty. Besides, some of economic freedom components are found insignificant and some of the significant components suggest different results than the general index.

Key Words

Economic Freedom, Economic Development, Development Indicators, Institutions, Panel Data Analysis

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
GRAFİKLER VE ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER	4
1.1. Özgürlük ve Ekonomik Özgürlük	5
1.2. Ekonomik Özgürlüklerin Temel Unsurları	9
1.2.1. Özel Mülkiyet	9
1.2.2. Tercih ve Girişim Özgürlüğü	11
1.2.3. Rekabet	12
1.2.4. Sınırlı Devlet	13
1.2.5. Serbest Ticaret	14
1.3. Ekonomik Özgürlükler ile Sivil ve Siyasal Özgürlükler Arasındaki İlişki	16
1.4. Ekonomik Özgürlüklerin Ölçülmesi	18
1.4.1. Fraser Enstitüsü Tarafından Hazırlanan “Dünyada Ekonomik Özgürlük Endeksi” (EFW)	19
1.4.2. Heritage Foundation Tarafından Hazırlanan “Ekonomik Özgürlük Endeksi” (IEF)	24
1.4.3. Ekonomik Özgürlük Endekslerinin (EFW ve IEF) Karşılaştırılması	30
1.4.4. Endekslere Göre Dünyada Ekonomik Özgürlüklerin Gelişimi	33

2. BÖLÜM: KALKINMA GÖSTERGELERİ VE EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER.....	36
2.1. Kalkınma Kavramı ve Ekonomik Büyüme ile Olan İlişkisi	36
2.2. Ülkeler Arasındaki Kalkınma Farklılıklarına Yönelik Yaklaşımlar	40
2.2.1. Şans Hipotezi	40
2.2.2. Coğrafya Hipotezi.....	41
2.2.3. Kültür Hipotezi	42
2.2.4. Bilgisizlik Hipotezi	42
2.2.5. Kurumlar Hipotezi	43
2.3. Ekonomik Özgürlükler ile Kalkınma Göstergeleri Arasındaki İlişki.....	44
2.3.1. Kişi Başına Düşen Gelir ve Gelir Dağılımı Göstergeleri.....	44
2.3.2. Sağlık ve Eğitim Göstergeleri.....	47
2.3.3. Yolsuzluk, İnsani Kalkınma, Sivil ve Siyasal Özgürlükler Göstergeleri.....	49
3. BÖLÜM: EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER İLE KALKINMA GÖSTERGELERİ	
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN PANEL VERİ İLE ANALİZİ	52
3.1. Ekonomik Özgürlükler Üzerine Yapılan Ampirik Çalışmalar	52
3.2. Veri Seti ve Panel Veri Analizi	59
3.2.1. Model, Veri Seti ve Kaynakları	60
3.2.2. Panel Veri Analizi.....	63
3.3. Analiz Sonuçları.....	68
3.3.1. Tüm Ülkeler İçin Analiz Sonuçları	68
3.3.2. Yüksek Gelirli Ülkeler İçin Analiz Sonuçları	71
3.3.3. Orta-Yüksek Gelirli Ülkeler İçin Analiz Sonuçları.....	74
3.3.4. Düşük-Orta Gelirli Ülkeler İçin Analiz Sonuçları	76
3.3.5. Düşük Gelirli Ülkeler İçin Analiz Sonuçları.....	78
3.3.6. Analiz Sonuçlarına İlişkin Genel Değerlendirme	80

SONUÇ	83
KAYNAKÇA.....	86
Ek 1: Tez Çalışması Orijinallik Raporu	94
Ek 2: Tez Çalışması Etik Kurul İzin Muafiyeti Formu.....	95
Ek 3: EFW 2014 Raporuna Göre Ekonomik Özgürlükler Sıralaması	96
Ek 4: IEF 2015 Raporu'na Göre Ekonomik Özgürlükler Sıralaması.....	99
Ek 5: Dünya Bankası Atlas Metoda Göre 2015 Yılında Gelir Gruplarına Göre Ülkeler.	103
Ek 6: Hausman Testi Sonuçları	104
Ek 7: Değiştirilmiş Wald Testi Sonuçları	105

KISALTMALAR DİZİNİ

- AGÜ** : Az Gelişmiş Ülkeler
- ARDL** : Ardışık Bağımlı Gecikmesi Dağıtılmış Modeller
- CPI** : Yolsuzluk Algısı Endeksi (Corruption Perceptions Index)
- EFW** : Dünyada Ekonomik Özgürlük Endeksi (Economic Freedom of the World)
- EGEKK** : Esnek Genelleştirilmiş En Küçük Kareler
- EIU** : Economist Intelligence Unit
- EKK** : En Küçük Kareler
- GCR** : Küresel Rekabetçilik Raporu (Global Competitiveness Report)
- GEKK** : Genelleştirilmiş En Küçük Kareler
- GOÜ** : Gelişmekte Olan Ülkeler
- GSMH** : Gayrisafi Milli Hasıla
- GSYH** : Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
- GÜ** : Gelişmiş Ülkeler
- HDI** : İnsani Kalkınma Endeksi (Human Development Index)
- IEF** : Ekonomik Özgürlük Endeksi (Index of Economic Freedom)
- IMF** : Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
- OECD** : Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
- SAGP** : Satın Alma Gücü Paritesi
- TDK** : Türk Dil Kurumu
- TÜİK** : Türkiye İstatistik Kurumu
- UNDP** : Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
- WB** : Dünya Bankası (World Bank)
- WDI** : Dünya Kalkınma Göstergeleri (World Development Indicators)
- WEF** : Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum)
- WTO** : Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization)

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Ekonomik Özgürlük Endeksi (EFW) Ana ve Alt Bileşenleri	21
Tablo 2: EFW ve IEF Endekslerine Göre İlk 15 Ülke	31
Tablo 3: EFW ve IEF Endekslerine Göre Son 15 Ülke	32
Tablo 4: EFW ve IEF Karşılaştırması	33
Tablo 5: Ekonomik Özgürlüklerin Etkileri Üzerine Seçilmiş Çalışmalar	58
Tablo 6: Tüm Ülkeler için EGEKK Regresyon Sonuçları	69
Tablo 7: Yüksek Gelirli Ülkeler için EGEKK Regresyon Sonuçları	73
Tablo 8: Orta-Yüksek Gelirli Ülkeler için EGEKK Regresyon Sonuçları	75
Tablo 9: Düşük-Orta Gelirli Ülkeler için EGEKK Regresyon Sonuçları	77
Tablo 10: Düşük Gelirli Ülkeler için EGEKK Regresyon Sonuçları	79
Tablo 11: Panel Veri Analizi Özet Sonuçlar	82

GRAFİKLER VE ŞEKİLLER DİZİNİ

Grafik 1: EFW ve IEF Endeksleri Kıyaslaması (2000-2012).....	31
Grafik 2: EFW Endeksine Göre Dünyada Ekonomik Özgürlüklerin Gelişimi.....	34
Grafik 3: IEF Endeksine Göre Dünyada Ekonomik Özgürlüklerin Gelişimi.....	35
Grafik 4: Ekonomik Özgürlükler ve Kişi Başına GSYH.....	45
Grafik 5: Ekonomik Özgürlükler ve Gini Endeksi.....	46
Grafik 6: Ekonomik Özgürlükler ve En Alt %20'lik Gelir Grubunun Payı.....	46
Grafik 7: Ekonomik Özgürlükler ve Ortalama Yaşam Beklentisi.....	47
Grafik 8: Ekonomik Özgürlükler ve Bebek Ölüm Oranları.....	47
Grafik 9: Ekonomik Özgürlükler ve Okur-Yazarlık.....	48
Grafik 10: Ekonomik Özgürlükler ve Ortalama Eğitim Süresi.....	48
Grafik 11: Ekonomik Özgürlükler ve Yolsuzluklar.....	49
Grafik 12: Ekonomik Özgürlükler ve İnsani Gelişmişlik.....	49
Grafik 13: Ekonomik Özgürlükler ve Sivil Özgürlükler.....	50
Grafik 14: Ekonomik Özgürlükler ve Siyasal Özgürlükler.....	50
Şekil 1: IEF'in Temel Bileşenleri.....	24
Şekil 2: Mutluluk ve Refahın Unsurları.....	39

GİRİŞ

Ülkeler arasındaki ekonomik kalkınma farklılıkları ve kalkınmanın belirleyicileri, modern iktisadın kurucu babası kabul edilen Adam Smith'ten bu yana temel tartışma konularından biri olagelmıştır. Adam Smith'ten bu yana, ülkelerin kalkınma ve refah düzeylerindeki farklılıkların temel belirleyicisi olarak pek çok tez öne sürülmüştür. Ülkeler arası gelişmişlik farklılıklarını ülkelerin bulunduğu coğrafi konuma bağlayan *coğrafya hipotezi*; kalkınma yolunda yapılan küçük tercih farklılıklarının zamanla büyük etkiler doğurduğunu öne süren *şans hipotezi*; toplumlar arasındaki kültürel farklılıkların temel belirleyici olduğunu vurgulayan *kültür hipotezi*; gelişmemiş ülkelerdeki politik karar alıcıların bilgisizliğinin geri kalmışlığa yol açtığını belirten *bilgisizlik hipotezi* ve ülkelerin kurumsal yapılarının inovasyon ve yatırım mühevviklerini etkileyerek ekonomik performansı artıracaklarını savunan *kurumlar hipotezi* bu tezler arasında öne çıkmaktadır. Diğer hipotezlerin kalkınma farklılıklarını her zaman ve her yerde açıklayamadığı düşüncesiyle son yıllarda ülkelerdeki kurumsal faktörlere ve bunların kalkınma üzerindeki etkisine yönelik araştırmalar ağırlık kazanmıştır.

Hangi tür kurumların kalkınmayı destekleyeceği, hangilerinin yavaşlatacağına yönelik tartışmalar, farklı kurumlara dayanan ekonomik sistemler arasındaki tercihleri de şekillendirmektedir. Bu açıdan, bir tarafta üretim, yatırım ve dağıtım kararlarının arz-talep kanunlarına göre piyasa şartlarında belirlendiği *serbest piyasa ekonomisi*; diğer tarafta ise üretim araçlarının bütünüyle bir merkezi otoritenin elinde bulunduğu ve ekonomik hayata ilişkin kararların bir merkezi otorite tarafından verildiği *planlı ekonomi* modelleri, sözü edilen ekonomik sistemlerin iki uç noktasını temsil etmektedir. Diğer taraftan günümüzde pratikte hiçbir ülke bu iki sistemi pür haliyle kullanmamakta; hemen hemen bütün ülkeler serbest piyasa ile planlı ekonomi sistemlerinin farklı özelliklerini bir araya getiren ve *karma ekonomi* adı verilen modeli kullanmaktadır. Buna göre, serbest piyasa ekonomisi tek başına kalkınmayı sağlayamamaktadır ve devletin, piyasa ekonomisinin yetersiz kaldığı durumlarda devreye girerek ekonomik hayatta etkin bir rol oynaması gerekmektedir.

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren planlı ekonomilerin gösterdiği başarısızlık ve artan küreselleşme ile birlikte piyasa yanlısı, liberal iktisadi fikirler ve politikalar da yeniden yayılmaya başlamıştır. Bu durumla paralel olarak ekonomik özgürlük kavramı da klasik liberal akımın temsilcileri tarafından özel mülkiyet, tercih ve girişim özgürlüğü, rekabet, sınırlı devlet ve serbest ticaret kavramlarını da içerecek şekilde kullanılmaktadır. Bu anlamda ekonomik özgürlük kavramı 18. yüzyılda Fizyokratlara ve *laissez-nous faire*¹ (“bırakınız yapsınlar”) anlayışına dayanmaktadır. Bu fikirler daha sonra Adam Smith, Ludwig von Mises, Friedrich Hayek ve Milton Friedman gibi öne çıkan liberal iktisatçılar tarafından savunulmuştur.

Ülkelerin kurumsal yapılanmalarında “ekonomik özgürlük” kavramının son yıllarda kazandığı önem ve ülkelerin ekonomik özgürlükler açısından ne durumda olduğunu gösteren endekslerin yaygınlaşması ile birlikte ekonomik özgürlüklerin çeşitli ekonomik ve sosyal göstergeler üzerindeki etkisini analiz etmeyi amaçlayan ampirik çalışmalar da hız kazanmıştır. Literatürde ekonomik özgürlükler üzerine yapılan ampirik çalışmalar daha çok ekonomik özgürlükler ile yabancı sermaye girişi veya büyüme arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Buna karşın ekonomik özgürlüklerin kalkınma ve refah üzerindeki doğrudan etkisi yeterince tartışılabilmiş değildir. Oysa ekonomik özgürlüklerin, üretim ölçeğinde meydana gelen sayısal artışı ifade eden ekonomik büyüme kavramı yerine, bireylerin ve toplumların hayat kalitelerindeki doğrudan artışı ifade eden ekonomik kalkınma üzerindeki etkisinin araştırılması daha fazla önem taşımaktadır.

Ekonomik özgürlüklerin kalkınma üzerindeki doğrudan etkisine yönelik ampirik çalışmaların kısıtlı olması dolayısıyla, bu çalışmada ekonomik özgürlüklerin ve alt bileşenlerinin; sağlık, eğitim, gelir dağılımı ve yoksulluk gibi kalkınma göstergeleri üzerinde nasıl bir etki yaptığı araştırılmaktadır. Bu amaçla çalışmanın ilk bölümünde, önce özgürlük ve ekonomik özgürlük kavramları literatürde yer alan “pozitif özgürlük” ve “negatif özgürlük” ayırımından hareketle tartışılacak, “ekonomik özgürlük” nosyonunun temel unsurları anlatılarak, ekonomik özgürlüklerin sivil ve siyasal

¹ “Bırakınız yapsınlar” ifadesi, ilk olarak, hükümetlerin her türlü ticari faaliyeti serbest bırakması ve rekabeti teşvik etmesi gerektiği düşüncesiyle Jean Vincent de Gournay (1712-1759) tarafından söylenmiş, daha sonra Fizyokratlar ve klasik liberal akımın temsilcileri tarafından kullanılan bir slogan halini almıştır (Savaş, 2006:252).

özgürlük tipleriyle olan ilişkisine değinilecektir. Daha sonra, dünyada ekonomik özgürlükleri periyodik olarak ölçen Fraser Enstitüsü ve Heritage Foundation kuruluşlarının hazırladıkları endeksler ve metodolojileri hakkında bilgi verilecek, endeksler karşılaştırılacak ve dünyada ekonomik özgürlüklerin gelişimi bu endeksler yardımıyla kısaca incelenecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, kalkınma kavramı ve büyüme ile olan ilişkisine değinildikten sonra, ülkeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarının temel belirleyicileri olarak öne sürülen ve yukarıda kısaca bahsedilen çeşitli hipotezler aktarılacaktır. Bu bölümde son olarak, ilk bölümde bahsedilen ekonomik özgürlük endeksi verileri ile çeşitli refah göstergeleri arasındaki ilişki incelenecektir. Bu bölümde yer alan incelemeler, üçüncü bölümdeki ampirik analiz için de bir temel oluşturacaktır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise ekonomik özgürlükler ile kalkınma göstergeleri arasındaki ilişki, ülkeler “düşük gelirli”, “düşük-orta gelirli”, “orta-yüksek gelirli” ve “yüksek gelirli” olmak üzere dört gruba ayrılarak panel veri analizi ile test edilecektir. Bu amaçla önce literatürde kalkınmanın farklı boyutlarına ilişkin yapılan ampirik analizlere değinilecek; bu çalışmada yapılacak analizde kullanılacak veri seti ve metodolojik altyapı aktarılacaktır. Ardından her bir ülke grubu için yapılan analizler farklı başlıklar altında sunulacak ve genel bir değerlendirme yapılarak çalışma sonlandırılacaktır.

1. BÖLÜM

EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER

1998 yılında Nobel iktisat ödülüne layık görülen Amartya Sen, *Özgürlükle Kalkınma* eserinde ekonomik özgürlüklerin hayati önemini çocukluğunda yaşadığı bir anıdan hareketle açıklamaktadır. Pakistan'ın bağımsızlığını kazanmasından önce Hindular ile Müslümanlar arasında yaşanan çatışma dönemlerinde, Kader Mia isimli Müslüman bir gündelik işçi, para kazanmak için Hindulara ait bir bölgede iş ararken Hindu cemaat mensubu bir çete tarafından sokak ortasında bıçaklanarak hayatını kaybetmiştir. Sen, bu olayın Kader Mia isimli işçinin “aşırı yoksulluk formundaki iktisadi özgürlüğünün olmaması”ndan kaynaklandığını aktarmıştır (Sen, 2004 [1996]:23-24). Bu olay ekonomik özgürlüklerle ilgili birbirinden farklı sonuçlar doğuran iki soruyu da beraberinde getirir: 1) Kader Mia'ya hayatını sürdürebilecek kadar maddi imkan bir şekilde sağlansaydı, Kader Mia düşman bölgede ölümle sonuçlanacak bir iş arama faaliyetine gitmek zorunda kalacak mıydı? 2) O dönemde Hindistan, bireylerin can ve mal güvenliğinin sağlandığı ve hukukun üstün olduğu bir piyasa ekonomisine sahip olsaydı Kader Mia istediği yerde iş aramakta ve çalışmakta serbest olabilecek miydi?

Bu iki soruya verilen yanıtlar ekonomik hayatın nasıl düzenlenmesi gerektiğine dair normatif görüşleri yansıtabilecektir. İlk soruya olumlu yanıt verenler devletin, bireylerin mutlak veya nisbi yoksulluğunu ortadan kaldırmak veya minimize etmek ve ülke içinde gelir dağılımını daha eşitlikçi hale getirmek gibi amaçlarla aktif ekonomi politikaları izlemeleri gerektiğini, bu durumun toplumda çatışmaları önleyici veya azaltıcı etki yapacağını ileri sürerler. İkinci soruya olumlu yanıt verenler ise devletin güvenlik ve adaleti sağlama görevlerini hakkıyla yerine getirmesi durumunda bireylerin özgür iradeleriyle kendi refahları için hareket etmelerinin, iktisadi etkinliğin sağlanmasının yanı sıra, toplumda barışçıl bir işbirliğine yol açacağını savunurlar. Her halükarda bu sorulara verilen yanıtlar, bireylerin birbirleriyle olan ekonomik ilişkilerinde devlete nasıl bir rol biçilmesi gerektiği tartışmasını, bir başka deyişle ekonomik özgürlüklere ilişkin tartışmayı beraberinde getirmektedir.

Bu bölümde önce özgürlük ve ekonomik özgürlük kavramları, yukarıda belirttiğimiz iki farklı perspektif çerçevesinde tartışılacak, ekonomik özgürlüklerin temel unsurları detaylı şekilde açıklanmaya çalışılacaktır. Ardından, ekonomik özgürlüklerin, yukarıdaki örnekte belirtildiği gibi iktisadi boyutunun dışında, sosyal ve siyasal hayattaki etkisi ve özgürlük türlerinin birbirleriyle olan ilişkisi değerlendirilecektir. Bu bölümde son olarak, dünyada ekonomik özgürlükleri ölçen iki önemli kuruluş olan Fraser Enstitüsü ve Heritage Foundation kuruluşlarının hazırladığı endeksler, metodolojileri ve endeksi oluşturan bileşenlerle birlikte detaylı şekilde açıklanacak, bu iki endeksin benzerlikleri ve farklılıklarına değinilecek, kısaca dünyada ekonomik özgürlüklerin gelişiminden bahsedilecektir.

1.1. ÖZGÜRLÜK VE EKONOMİK ÖZGÜRLÜK

Özgürlük, kişinin diğer insanların ve otoritelerin herhangi bir kısıtlaması, zorlaması olmadan düşünme, davranma ve hareket etme serbestisi olarak tanımlanmaktadır. Diğer taraftan siyasal düşünce yazınında, neredeyse tüm sosyal ve siyasal teorilerin “özgürlük” anlayışını benimsediği, ancak söz konusu kavramı farklı şekilde yorumladığı görülmektedir. Bu nedenle, özgürlük kavramını daha iyi açıklayabilmek için önce pozitif ve negatif özgürlük (*positive and negative freedom*) kavramlarından söz etmek gerekmektedir.

Negatif özgürlük, Isaiah Berlin’in tanımı ile “*bireye veya topluluğa, diğer birey ve toplulukların müdahalesi olmadan yapabileceği şeyi yapmakta, olabileceği şeyi olmakta serbest olabilmesi için ne kadar alan bırakılmalıdır?*” sorusunun cevabı ile ilgilenmektedir. Pozitif özgürlük ise “*bir kişiye ne yapacağını veya olacağını belirlemekte kontrol veya müdahale etmenin kaynağı nedir ya da kimdir?*” sorusuna cevap aramaktadır (Berlin, 1969:121-122). Berlin, bu sorular çerçevesinde negatif özgürlüğü, bireyin herhangi bir dış otorite tarafından zorlanmasına, yönlendirmesine ve kararlarına müdahale edilmesine imkan olmaması olarak tanımlamaktadır. Buna göre, birey, ancak amacına ulaşmada bir başkası tarafından engellendiği sürece özgürlüğünden yoksun olmaktadır.

Negatif özgürlük anlayışı açısından önemli olan kişiyi yöneten değil, kişinin eylemlerini sınırlayan kuralların varlığıdır. Pozitif özgürlük bakımından ise önemli olan kişiye bırakılan “serbest alan” değil, sınırlama ve kısıtlamaları kimin koyduğu, kişiyi kimin yönettiğidir. Pozitif özgürlük Berlin tarafından, bir bireyin kendi eylemlerini, başkalarının ya da dışsal faktörlerin etkisinde değil, bizzat kendisinin belirleyebilmesi imkanı ile ilişkilendirilmektedir. Diğer bir ifadeyle pozitif özgürlük, insanın “kendi kendisinin efendisi olması”dır (Ashford: 2009:29). Kişinin pozitif anlamda özgürlüğünü kullanabilmesi için negatif özgürlük bağlamındaki sınırlamalardan kurtulmasının yanı sıra, özgür bırakıldığı alanlarda verdiği kararları uygulamaya geçirebilecek güç ve kaynaklara da sahip olması gerekir (Yayla, 2005:182).

Dolayısıyla negatif özgürlük “bir şeyden özgürlük” (*freedom from*), pozitif özgürlük ise “bir şeye özgürlük” (*freedom to*) anlamına gelmektedir (Yayla, 1993:153). Negatif özgürlüğü bireyin bir amaca yönelik çalışmalarının ve çabalarının bir başkası tarafından engellenmemesi olarak değerlendirirsek; pozitif özgürlük bireyin o amaca erişmesi için gerekli araçların bir otorite tarafından bireye temin edilmesi olarak değerlendirilebilir. Örneğin seyahat etmek isteyen bir bireyin önündeki yasal engellerin kaldırılması o bireyin negatif özgürlüğünün tanınması için yeterli iken, bireyin seyahat etmek için maddi imkanlarından yoksun olması durumunda ona maddi imkan sağlanması pozitif özgürlük anlayışının bir yansımasıdır.

Negatif özgürlük anlayışında birey özgürlüklerinin kısıtlanmasının tek yolu, “zarar ilkesi”dir. Her bireyin gerek bedensel, gerekse zihinsel ve ruhsal bakımlardan kendi sağlığının yegane bekçisi olması temelinden hareketle negatif özgürlüğü savunan Mill, medeni bir topluluğun herhangi bir üyesi üzerinde, gücün ve zor kullanmanın haklı olarak kullanılabilmesinin tek koşulunun, başkalarına verilebilecek zararı önlemek olduğunu belirtmektedir (Mill, 2004:40). Diğer bir deyişle, insanların istedikleri şekilde faaliyette bulunmaları, ancak söz konusu faaliyetler başkalarına zarar verdiğinde kanun tarafından engellenmelidir.

Amartya Sen (1993), özgürlüklerin “fırsat” ve “süreç” olmak üzere iki yönü olduğunu belirtmektedir. Özgürlüklerin “fırsat” yönü, bireylere amaçlarını gerçekleştirebilme imkanı sağlayabilmesi olarak pozitif özgürlüğe benzer şekilde değerlendirilmektedir. Özgürlüklerin “süreç” yönü ise “karar almadaki otonomi” ve “müdahaleden bağımsızlık”

olarak negatif özgürlük anlayışıyla ilişkilendirilmektedir. Sen, *Özgürlükle Kalkınma* adlı eserinde ise özgürlüğü amaç ve araç olarak iki şekilde değerlendirirken, özgürlüğün genişletilmesini kalkınmanın bir aracı, aynı zamanda kalkınmanın nihai amaçlarından birinin de özgürlüğün genişletilmesi olduğunu vurgulamaktadır (Sen, 2004 [1996]:55). Sen'e göre amaç olarak özgürlükler kalkınmanın bir hedefi olarak görülmelidir ve kalkınma politikalarının açlık, hastalık, eğitimsizlik ve yoksulluk gibi sorunlarla uğraşırken, aynı zamanda siyasal katılım ve ifade özgürlüğü gibi temel özgürlükleri de geliştirmesi gerekmektedir.

Sen, araç olarak özgürlükleri; 1) *siyasal özgürlükler*, 2) *iktisadi imkanlar*, 3) *toplumsal fırsatlar*, 4) *şeffaflık güvenceleri*, 5) *koruyucu güvenlik* olarak sıralarken; Ashford (2009:30) özgürlükleri, farklı düşüncelere karşı hoşgörülü davranmayı ifade eden *vicdan, düşünce ve ifade özgürlüğü*; kişilerin diledikleriyle ticaret yapabildiğini ifade eden *sözleşme özgürlüğü* ve kişilerin amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için başkalarıyla bir araya gelebilmesini içeren *örgütlenme özgürlüğü* olarak üç kategoride sınıflandırmıştır. Bu üç kategorideki özgürlükler, çalışmanın devamında *sivil özgürlükler*, *ekonomik özgürlükler* ve *siyasal özgürlükler* olarak ifade edilecektir.

Ekonomik özgürlük kavramı üzerine de özgürlük kavramına benzer şekilde farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bronfenbrenner (1955), ekonomik özgürlüklere ilişkin farklı perspektiflerden pek çok tanım olsa da temelde iki farklı ekonomik özgürlük anlayışından söz etmektedir. “Geleneksel liberal” yaklaşım olarak adlandırdığı tanım, klasik liberal geleneğin negatif özgürlük anlayışına benzer şekilde özel mülkiyet, tercih ve ticaret özgürlüğünü içeren ekonomik özgürlükleri ifade etmektedir. Diğer taraftan “modern liberal” yaklaşım olarak adlandırılan ekonomik özgürlük tanımı, Franklin Roosevelt’in “Dört Özgürlük Üzerine” (*Four Freedoms*) konuşmasında “Yoksulluktan Kurtulma Özgürlüğü” (*Freedom From Want*) olarak nitelendirdiği, bireylerin minimum bir hayat standardına sahip olmasının sağlanması anlayışıdır. Söz konusu anlayış, tüm bireylerin, başka bireylerin negatif haklarını ve özgürlüklerini ihlal edebilecek olsa dahi, gıda, barınma, sağlık hizmetlerinden yararlanma veya minimum gelir düzeyi gibi hak ve özgürlüklere sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Buna göre, örneğin A kişisi, barınma ihtiyacını giderebilmek amacıyla B kişisini zorlayabilir. Klasik liberal

yaklaşımın öncellediği negatif hak ve özgürlük tanımına göre ise A'nın böylesi bir durumda B'nin emeğini zorlamaya hakkı yoktur (Gwartney ve Lawson, 2003:407).

Bu çalışma kapsamındaki özgürlük tanımı, klasik liberal geleneğe özgü “negatif özgürlük” anlayışına dayanmaktadır. Ekonomik özgürlükler de bu anlayışa paralel olarak, hiç kimsenin veya hiçbir otoritenin baskısına veya yönlendirmesine bağlı olmadan insanların serbestçe iktisadi faaliyette bulunabilmesi, kendi kaynaklarını serbestçe kullanabilmesi ve onlara yön verebilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Acar, 2010:2; Aktan, 1998). Lawson (2011:68) ekonomik özgürlükleri kısaca “başkalarının müdahalesi olmadan bireylerin tüketim, üretim ve gönüllü mübadele kapasitesi” olarak tanımlamıştır. Gwartney ve Lawson (2003), ekonomik özgürlüklerin temel unsurlarını “kişisel tercih, gönüllü mübadele, rekabet özgürlüğü ve bireylerin ve mülkiyetin korunması” gibi serbest piyasa yanlısı kurumlar olarak sıralamaktadır.

Söz konusu tanımlardan hareketle ilk bakışta “devletin sınırlandırılması” şeklinde dar bir çağrışım yapan ekonomik özgürlükler veya daha genel ifadeyle klasik liberal ekonomi anlayışı, görünenin aksine devlete de önemli görevler yüklemektedir. Klasik liberal ekonomi anlayışının kurucularından kabul edilen Adam Smith, devletin görevlerini ülkeyi korumak, adaleti sağlamak ve bireylerin tek başlarına karşılayamayacakları bayındırlık vb. hizmetlerin görülmesi için gerekli kamu kurumlarının kurulması olarak üç başlıkta toplamaktadır. Aydınonat (2010:159-160), Smith'in iktisadi hayatın yürütülmesi için bankacılık sistemi ve para ile ilgili düzenlemelerin yapılmasından gençlerin eğitilmesine kadar devlete pek çok görev verdiğini belirtmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, liberal bir devlet, bireylerin ve mülkiyetin korunması için altyapının oluşturulmasından ve gönüllü mübadele koşulları için uygun ve güvenli ortamın tesisinden sorumludur. Bu bağlamda ekonomik özgürlükler de liberal devlet anlayışıyla paralel olarak, her şeyden önce hukukun üstünlüğü çerçevesinde işleyen bir piyasa ekonomisini ifade etmektedir (Berggren, 2003:194). Hükümetler, mülkiyet haklarının korunması ve sözleşmelerden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesi konularında zorlayıcı bir güç kullanma sistemini kurduklarında ve gerekli hukuki yapıyı sağladıklarında ekonomik özgürlüklerin iyileştirilmesine de katkıda bulunurlar. Hükümetler ayrıca, istikrarlı bir parasal sistem kurarak ve bunu koruyarak da ekonomik özgürlüklerin iyileştirilmesini sağlayabilirler.

Diğer taraftan, hükümetler, vergiler, regülasyonlar ve kamu harcamaları yoluyla bireysel tercihlere, gönüllü mübadeleye ve ürün ve emek piyasalarında rekabet etme özgürlüğüne müdahalelerde buldukları da ekonomik özgürlüklerin gerilemesine neden olmaktadır (Gwartney ve Lawson, 2003:406-407).

Toparlamak gerekirse ekonomik özgürlükler, kişisel seçim, gönüllü mübadele, serbest rekabet ve kişilerin ve mülkiyetin korunmasıdır. Bu tanımla da ekonomik özgürlükler, Adam Smith'ten bu yana liberal düşünürlerin ve iktisatçıların savunduğu özel mülkiyet, tercih özgürlüğü, ticaret özgürlüğü, rekabet ve düşük regülasyon gibi serbest piyasa ekonomisinin temel unsurlarını ifade etmektedir.

1.2. EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLERİN TEMEL UNSURLARI

Acar (2010:3), serbest piyasa ekonomisinin temel unsurlarını özel mülkiyet, tercih ve girişim özgürlüğü, rekabet, sınırlı devlet ve serbest ticaret olmak üzere beş kategoride sıralamaktadır. Bu bölümde, söz konusu unsurlar alt başlıklar halinde açıklanacaktır.

1.2.1. Özel Mülkiyet

Özel mülkiyet, kişilerin mülk edinebilmeleri ve kendi mülklerinde diledikleri gibi tasarruf hakkına sahip olmaları anlamına gelmektedir. Klasik liberal düşünce geleneğinin kurucularından ve en önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilen John Locke, özel mülkiyeti, birey özgürlüğünün zorunlu bir sonucu olarak nitelendirmektedir. Locke'a göre, kendi vücudunun ve eylemlerinin sahibi olarak birey (öz-sahiplik), kendi emeğiyle ortaya çıkardığı mülkiyetin de sahibidir (Şenel, 2004:347-348). Locke'a göre devletin varlık amacı da bireyin yaşamını, özgürlüklerini ve mülkiyetini korumaktır. Devletlerden önce “doğa durumu”nda yaşayan bireyler, yaşamlarını, özgürlüklerini ve mülkiyetini doğa durumunda koruyamayacakları için devletlere ve hükümetlere ihtiyaç duymuşlardır (Locke, 2004). Locke, mülkiyetin olmadığı yerde adaletin de olamayacağını belirtmiştir, çünkü ona göre diğer bütün hak ve özgürlükler mülkiyet haklarından ortaya çıkmaktadır (Ashford, 2009:55).

Liberal geleneğin 20. yüzyıldaki önemli temsilcilerinden olan Ludwig von Mises'e (2004a) göre de özel mülkiyet, bireylere devletten bağımsız bir alan yaratarak politik güçle ortaya çıkan iradenin işleyişine sınır koymaktadır. Özel mülkiyetin olmadığı yerde tek yetkili güç devlettir ve özel mülkiyet ortadan kaldırıldığında bireylerin diğer özgürlük alanları da ortadan kalkabilir. Özel mülkiyetin varlığı ise bireylerin kendi kimlik ve değerleriyle yaşayabilecekleri, kendi tercihlerini yapabilecekleri ve kendi kaderlerini belirleyebilecekleri bir alan yaratır (Ashford, 2009:56). Diğer taraftan Mises (2005:51-85), özel mülkiyetin olmadığı bir toplumda iktisadi hesaplamanın dahi yapılamayacağını savunmaktadır. Zira ona göre, özel mülkiyetin olmadığı yerde metaların ve üretim araçlarının fiyatları bilinemez, dolayısıyla sermaye kullanımında etkinliğin sağlanması bu şartlar altında pratik olarak olanaksız hale gelmektedir.

Bazı yazarlara göre özel mülkiyetin olmaması veya sınırlandırılması, “bedavacılık sorunu”nu da ortaya çıkarabilecektir. Demir ve Acar (2005), bedavacılık sorununu, *“kamusal mal ve hizmetlerden yararlananların yararlanma düzeylerinin ne olduğunun ayırt edilememesi sonucunda maliyetlerin kullanıcılara tam olarak yansıtılmaması, kullanıcıların kaynakları ortaklaşa kullanmalarına rağmen maliyetleri başkalarına yansıtılabilmeleri durumu”* olarak tanımlanmaktadır (Aktaran: Bal, 2012:8). Garrett Hardin, *Ortak Malların Trajedisi* adlı makalesinde, özel mülkiyetin olmadığı bir merada sürülerini otlatan çobanların, giderek daha fazla sayıda koyunu meraya getirmesinin, meranın kapasitesinin aşılmasıyla sonuçlanacağını örneklemektedir. Her bir çobanın kendi çıkarını maksimize etmek istemesi ile sürüsünü artırması ve ortak merayı serbestçe kullanması herkes için felaket getirmektedir (Hardin, 2003:17).

İskoç Aydınlanma Geleneği'nin öncü düşünürlerinden David Hume ise, özel mülkiyetin ve mülkiyete ilişkin kuralların, ekonomik gelişmenin temel kaynağı olduğunu belirtmektedir. Hume, mülkiyete ilişkin kuralları *“sahiplikte istikrar”*, *“mülkün rızaya dayalı aktarımı”* ve yapılan sözleşmelere sadık kalmayı kasteden *“ahde vefa”* olarak sıralamaktadır (Aktaran: Ashford, 2009:55). Hume'a göre bu üç kural tanındığı ve korunduğu müddetçe ekonomik performans da artacaktır.

Özel mülkiyet ve mülkiyet haklarının korunmasının ekonomik performans üzerindeki etkisi Perulu iktisatçı Hernando De Soto tarafından ampirik olarak da incelenmiştir. De Soto, Batılı ülkelerin neden zengin, diğer ülkelerin neden fakir olduğunu araştırdığı

Sermayenin Sırrı adlı kitabında fakir ülkelerin, sahip oldukları varlıkları sermayeye dönüştürecek bir hukuki mülkiyet sistemine sahip olmadıklarından, sermayeyi büyütme, dönüştürme ve yeniden üretme imkanından mahrum olduklarını ve bu nedenle de yoksulluktan kurtulamadıklarını tespit etmiştir (De Soto, 2005:5-6). De Soto'ya göre, mülkiyet sistemi, biriktirdiğimiz varlıklar içinde hapsedilmiş görünmez potansiyeli ortaya çıkarmakta ve sermaye birikimi yoluyla toplumsal zenginliğe katkı sağlamaktadır.

1.2.2. Tercih ve Girişim Özgürlüğü

Tercih ve girişim özgürlüğü, tüketici ve üreticilerin, tüketim ve üretim kararlarında diledikleri gibi davranabilmelerini ifade etmektedir. Ekonomik olarak özgür kurumlara sahip toplumlarda tüketiciler, çok sayıda mal ve hizmet arasından dilediklerini tercih ederek faydalarını maksimize etmeye çalışırlar. Benzer şekilde üreticiler ve yatırımcılar da kendilerine maksimum karı getireceğini düşündükleri sektör ve alanlara yatırım yapabilirler. Üretim, yatırım ve tüketim kararlarının bir merkezi otorite yerine, milyonlarca farklı birey tarafından yapılması, söz konusu kararların faydalarının ve sorumluluklarının da bireylere ait olmasını beraberinde getirir. Bu durum ekonomik olarak özgür toplumlarda rekabeti, yaratıcılığı ve yenilikleri teşvik etmektedir.

Ekonomik özgürlükleri temel alan liberal ekonomi anlayışında tercih ve girişim özgürlüğü birlikte ele alınır. Girişimciliğin ekonomik hayattaki önemi konusunda önemli çalışmalar yapmış olan liberal iktisatçı Kirzner (1973), *Rekabet ve Girişimcilik* adlı eserinde tüketicilerin tercih ve tüketim kararlarıyla, üreticilerin girişim ve üretim kararlarını birleştiren unsurun “fiyat mekanizması” olduğunu belirtmektedir. Fiyat mekanizması, neyin ne kadar üretilmesi ve tüketilmesi gerektiği konusunda taraflara sinyal göndermektedir. Bir mal veya hizmetin üretim miktarı tüketicilerin ihtiyaç duyduklarından fazlaysa, yani arz talebi aşmışsa, o malın fiyatı düşer; üreticilerin o mal veya hizmetten elde edebileceği kar olanakları azalır ve farklı girişimlere yönelirler. Ters durumda, yani talep arzı aşarsa fiyatlar yükselir, o piyasadaki kar olanaklarını fark eden girişimciler ilgili piyasaya dâhil olarak üretimlerini artırır. Bu durumun doğal sonucu da üretim ve tüketim kararlarının kendiliğinden uyumlulaşmasıdır (Kirzner, 2000:67). İktisat ders kitaplarındaki arz-talep dengelenmesi sürecinin ardında yatan

sebepler, tercih ve girişim özgürlüğü sayesinde tüketici ve üreticilerin, fiyat mekanizması ışığında vermiş oldukları kararlardır. Tercih ve girişim özgürlüğünün olmadığı yerde kar fırsatları da olmayacak, piyasanın rekabetçi ve keşif içeren yapısı bozulacak, yaratıcı ve yenilikçi süreç ortadan kalkacaktır.

1.2.3. Rekabet

Ekonomik özgürlüklerin en önemli unsurlarından biri de rekabetçi bir piyasa yapısının tesisi ve korunmasıdır. İktisadi anlamda rekabet, piyasadaki firmaların kalite ve fiyatta yarışmaları anlamına gelmektedir (Acar, 2010:4). Ana akım iktisatta tam rekabet kavramının gerçekleşmesi için piyasada çok sayıda alıcı ve satıcının olması, piyasaya giriş ve çıkışın serbest olması, alışverişe konu malların homojen olması ve karar birimlerinin tam bilgiye sahip olması koşulları gereklidir. Söz konusu koşullar sağlandığında, herhangi bir müdahaleye gerek kalmadan piyasalarda “tam rekabet” durumu oluşur ve piyasalar sürekli “denge”de buluşarak etkinlik sağlanmış olur.

Ekonomik özgürlüklerin 20. yüzyıldaki en önemli savunucularından olan Avusturya İktisat Okulu’na bağlı Mises, Hayek ve Kirzner’in savunduğu “piyasa süreci” teorisi ise, rekabeti bir “süreç” olarak değerlendirir ve ana akım iktisatta rekabetin gerçekleşmesi için gerekli olan koşulları, rekabetin süreç yönünü ortadan kaldırdığı ve rekabete statik bir anlam yüklediği gerekçesiyle eleştirir. Onlara göre rekabet, sonuçları önceden öngörülemeyen bir olgudur ve rekabetin bu yapısı, esasında hiçbir zaman dengede olmayan piyasaların, karar birimlerinin edindikleri tecrübeler neticesinde kararlarında yaptıkları “düzeltmelerle” sürekli dengeye doğru yönelmesini sağlamaktadır (Oğuz, 2001). Her iki yaklaşıma göre de tercih ve girişim özgürlüğü sayesinde piyasaya giriş ve çıkışların engellenmemesi, tam rekabetin tesisi ve yaratıcı keşif sürecinin de anahtarıdır. Diğer taraftan, piyasaya girişlerin yasal veya başka yollarla engellendiği, bir veya birkaç teşebbüsün mal ve hizmet fiyatlarını belirleme gücüne sahip olduğu yerlerde ise rekabetten söz edilemez (Acar, 2010:4).

İktisadi hayatta rekabetin önemi, son yıllarda devletleri de rekabetçi sürecin korunması konusunda koruyucu ve teşvik edici önlemler almaya sevk etmiştir. Devletler bir taraftan inovasyonu ve girişimciliği teşvik edici fikri mülkiyet ve patent haklarını

koruyarak ve sözleşmelerden doğan yaptırımların yerine getirilmesi için hukuki sistemi oluşturarak rekabetçi bir piyasa yapısı için adil bir oyun sahası (*level playing field*) oluştururken; diğer taraftan da piyasalardaki teşebbüslerin, ekonomik güçlerini kullanarak toplumsal refahı ve iktisadi gelişmeyi olumsuz etkileyecek şekilde hareket etmelerini engellemek amacıyla bağımsız rekabet otoriteleri kurarak bu oyun sahasını, yani rekabetçi süreci, korumaktadır.

Rekabet otoriteleri, iktisadi etkinliğin sağlanması yoluyla toplumsal refahın artırılmasını sağlamak üzere teşebbüslerin etkin rekabet koşullarını bozan eylem ve işlemlerinin önüne geçmek için gerekli önlemleri almak ve düzenlemeleri hayata geçirmekle yükümlü kılınmaktadır (Gürkaynak, 2003:5). Bu doğrultuda rekabetçi süreç korunarak, firmaların kar maksimizasyonunu, hakim durum yaratacak ya da mevcut hakim durumu güçlendirecek birleşme-devralmalar gerçekleştirmek, karteller kurmak veya hakim durumlarını kötüye kullanmak suretiyle değil; fiyat ve fiyat dışı unsurlar üzerinden rekabet etmek suretiyle gerçekleştirmesi sağlanmaktadır. Bu şekilde korunması sağlanan rekabetçi bir piyasa düzeni, firmaları aldatıcı ve/veya yanlış yönlendirici yöntemler aramak yerine; fiyat, kalite, yenilik gibi piyasada üstünlük sağlayacak unsurlar üzerinde rekabete zorlayacaktır (Rekabet Kurumu, 2013).

1.2.4. Sınırlı Devlet

Özel mülkiyetin ve tercih özgürlüğünün olabildiğince geniş tutulduğu bir toplumda devlet ve devletin ekonomik hayattaki rolü de doğal olarak sınırlı olmalıdır. Özgür bir toplumda bireylere yönelik en büyük tehdit, kurallarla sınır ve yetkileri belirlenmemiş, keyfi bir devlet yapısıdır. Liberalizmin “sınırlı devlet” anlayışı, “kanun hakimiyeti” veya “hukuk devleti” kavramlarıyla ilişkilendirilmektedir. Hayek’e göre kanun hakimiyetine dayanan bir hukuk devletinin şu dört özelliği taşıması gerekmektedir (Aktaran: Yayla, 1998:191):

“1) Kanunlar tamamıyla genel olmalıdır, hiçbir bireye veya gruba olumlu veya olumsuz özel muamele uygulamaya yönelmemelidir.

2) İnsanlara eşit olarak uygulanmalıdır.

3) Geçmişe şamil olmamalıdır.

4) *Bütün kanunlar, hükümet dahil, herkesi bağlamalıdır.*”

Hayek’in saydığı bu dört özellik, bir toplumdaki adil hukuk kurallarına ilişkin genel prensiplerin yanı sıra, kuvvetler ayrılığı anlayışını da zorunlu tutmaktadır. Sayılan özelliklerden dördüncüsü, kanunları yapan (yasama), uygulayan (yürütme) ve denetleyen (yargı) unsurların birbirinden ayrılması gereğini beraberinde getirmektedir. Aksi takdirde kanunları yapan veya yürütenler, bu kanunların yaptırımlarından ve düzenlemelerinden muaf olmaya çalışacaklardır.

Devletin sınırlandırılmaması, her şeyin devletin kontrolünde olduğu, özel mülkiyetin olmadığı, üretim araçlarının kamulaştığı, bireylerin devletin birer ücretli işçisi olduğu, yetkileri sınırsız olan “canavar devlet” (*leviathan*) anlayışdır (Acar, 2010:4). Böylesi bir devlet, rüşvet, zimmet, adam kayırmacılık, rant kollama vb. türde politik ve ekonomik yozlaşmaları yaygınlaştırır. Ekonomik açıdan sınırlandırılmamış devlet ise, kamu harcamalarının giderek artmasının bir sonucu olarak, vergi ve borç yükünü giderek ağırlaştırır. Bunun sonucu olarak da enflasyon ve bütçe açıkları gibi sorunlara neden olarak makroekonomik denge ve istikrarı bozma potansiyeli taşımaktadır (Aktan, 2002).

1.2.5. Serbest Ticaret

Serbest ticaret, ulusal ve uluslararası düzeyde, “*kişilerin veya kurumların, üretici ve tüketicilerin, bireyler veya firmaların ürettikleri şeyi istedikleri kişi veya kurumlarla serbestçe mübadele edebilmeleridir*” (Acar, 2010:4). Serbest ticaretin tersi, “korumacılık” olarak isimlendirilir. Korumacılık, uluslararası ticaretin, gümrük tarifeleri ve kotalar aracılığıyla, iç piyasaların yabancıların rekabetinden korunması amacıyla kamu otoritesi tarafından sınırlandırılmasıdır (Yayla, 2005:134).

Korumacılık anlayışı modern iktisat tarihinde Merkantilistlere dayanmaktadır. Merkantilistler, dünya zenginliğinin sabit olduğunu, bir ülkenin zenginleşmesinin bir başka ülkenin fakirleşmesi pahasına söz konusu olduğunu düşünmekte ve ülke içinde devlet destekli tekelleri, dışarıda ise sömürgeci faaliyetleri desteklemektedirler (Skousen, 2007:17). Bunun yanında Merkantilistler, ülkenin zenginleşmesi için devletin

aktif şekilde dış ticarete müdahale ederek ithalatın kısıtlanıp ihracatın artırılması ve bu yolla kıymetli madenlerin ülkeye taşınması gerektiğini savunmuşlardır (Bilgili, 2012:19-21).

Merkantilistlere karşı önce Fizyokratlar, sonra da Adam Smith, dış ticaret kısıtlamalarının zenginlikten çok yoksulluk getireceğini ve malların ülke içinde olduğu gibi uluslararası düzeyde de serbestçe dolaşması gerektiğini savunmuşlardır. Merkantilistlere göre bir ülkenin zenginliği kıymetli madenlerin fazlalığı olarak görülürken Adam Smith'e göre bir ülkenin zenginliği, o ülkenin üretim kapasitesidir (Savaş, 2006:290). Serbest ticaretin yararı, işbölümünü uluslararası düzeye çıkararak her ülkeyi kendi üretim kapasitesine göre en fazla üretebileceği ürünü üretmeye yönlendirmesi ve ülkelerin karşılıklı olarak fazla ürünleri takas etmeleri suretiyle toplam üretimin, dolayısıyla zenginliğin ve refahın artmasına yol açmasıdır (Kibritçioglu, 1994:56; Savaş, 2006:290).

Dış ticarete serbestlik konusunda önemli düşünürlerden biri olan David Ricardo da *mukayeseli üstünlükler teorisi* ile Smith'in vizyonunu bir adım ileri taşımıştır. Ona göre, ülkeler, hangi malı üretmelerinin kendileri ve dünya üretimi açısından daha faydalı olacağına "mukayeseli üstünlükler"e dayanarak karar vermelidirler. Ülkelerin mukayeseli üstünlüklerini belirleyen unsur, "fırsat maliyeti" kavramıdır. Eğer bir ülkenin bir malı üretmedeki fırsat maliyeti diğer ülkelerinkinden düşükse, diğer bir deyişle o malı üretmede nispi üretkenliğe sahipse; o ülke, o malda mukayeseli üstünlüğe sahiptir. Dolayısıyla, her ülkenin mukayeseli üstünlüğe sahip olduğu ürünlerin üretiminde uzmanlaşması ve fazla ürünlerini takas etmesi ülkelerin refah ve zenginliğini artıracaktır (Skousen, 2007:110-112).

Serbest ticaretin herkes için faydalı olduğu iktisatçılar ve politikacılar tarafından çoğunlukla kabul edilmekle birlikte günümüzde halen ülkeler milli güvenlik, bebek endüstriler, işsizlik, dış açıklar, koşulların eşitsizliği, çocuk işgücü ve çevre gibi sebeplerle korumacı politikalara başvurmaktadırlar (Acar, 2010:5-6).

1.3. EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER İLE SİVİL VE SİYASAL ÖZGÜRLÜKLER ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ekonomik özgürlükler, yukarıda detaylıca açıklandığı gibi, bireylerin birbirleriyle olan ticari ve ekonomik ilişkilerini düzenleyen özgürlükçü kurumsal düzenlemeleri ifade etmektedir. Sivil özgürlükler denildiğinde basın özgürlüğü, topluluk kurma hakkı, farklı dini ve ideolojik görüşlere sahip olabilme hakkı, adil yargılanma hakkı ve kimsenin görüşlerinden dolayı fiziksel saldırılara maruz kalma korkusu yaşamaması gibi bireylerin sosyal hayatlarını düzenleyen kurumsal düzenlemeler kastedilmektedir. Siyasal özgürlükler ise politik kararlar ve yöneticilerin seçilmesi konularında bireylerin kararlarının belirleyici olması olarak tanımlanmaktadır. Bir toplumda vatandaşların oy verme ve lobi faaliyetleri yapabilmesi gibi politik süreçlere katılım konusunda özgür olabilmesi ve seçimlerin rekabetçi, adil ve demokratik olarak gerçekleşmesi, o toplumda politik özgürlüklerin varlığına işaret etmektedir (Gwartney, 2003:408).

1973 yılından günümüze kadar her yıl dünya ülkelerinde sivil ve siyasal özgürlüklerin derecesini ölçen ABD merkezli Freedom House kuruluşu, sivil özgürlükleri, *“düşünce ve düşünceleri açıklama özgürlüğü, kurumsal ve organizasyonel haklar, hukukun üstünlüğü ve devlet müdahalesi olmadan bireysel özerklik; siyasal özgürlükleri ise farklı alternatifler arasında özgürce tercih yapabilmek, kamu görevi için yarışabilmek, siyasal parti ve organizasyonlara katılabilmek ve kamu politikalarına belirleyici etkisi olabilen temsilcileri seçmek gibi politik süreçlere özgürce katılabilmek”* olarak tanımlamaktadır (Freedom House, 2015).

Bu üç özgürlük kategorisinin her biri modern hayatın farklı yönlerine hitap etse de temelde aynı kaynaktan beslenmektedir. Siyasal özgürlüklerin bir unsuru olarak görülen oy verme özgürlüğü, ekonomik özgürlüklerin temel unsurlarından olan “tercih özgürlüğü”nden çok farklı değildir. Aynı şekilde, siyasal parti kurabilme ve seçimlerde yarışabilme hakları, girişim özgürlüğü ve rekabet unsurlarıyla benzerlik teşkil etmektedir. Yine sivil özgürlükler kategorisinde değerlendirilen toplanma hakkı, düşünce ve inançlarını açıklama özgürlüğü, basın özgürlüğü ve adil yargılanma hakkı gibi unsurlar ekonomik özgürlüklerdeki hukuki sistem ve mülkiyet hakları unsurlarına karşılık gelmektedir (Gwartney, 2003:409).

Friedman, Kapitalizm ve Özgürlük (1962 [1982]) eserinde, ekonomik özgürlüklerin bizatihi önemi dışında, sivil ve siyasal özgürlüklerin sağlanması konusunda da vazgeçilemez bir rolü olduğunu belirtmiştir. Üretim araçlarının devletin elinde olduğu bir toplumda muhalefetin ve fikir alışverişinin dahi olamayacağını savunan Friedman, ekonomik özgürlüklerin, “gücün tek bir elde toplanmasının önüne geçeceği” için önemli olduğunu düşünmektedir. Ona göre ekonomik özgürlükleri destekleyen kurumsal yapılar, ekonomik güç ile politik gücü birbirinden ayırmakta ve bu iki güç birbirini dengelemektedir (Friedman, 1962 [1982]:16). Friedman, 2001 yılı Dünyada Ekonomik Özgürlükler konferansında yaptığı bir konuşmada da ekonomik özgürlüklerin refah yaratma kapasitesinden çok, onun bireysel özgürlüğün bir parçası olmasının önemli olduğunu ifade etmiş ve ekonomik özgürlükler ile siyasal özgürlüklerin birbirlerinden tamamen farklı şeylermiş gibi aktarılmasının yanlış olduğunu belirtmiştir (Aktaran: Gwartney, 2003:409).

Sivil ve siyasal özgürlükler ile ekonomik özgürlüklerin ayrılmaz bir bütün olduğunu savunan bir başka düşünür Ludwig von Mises'tir. Mises'e göre rekabetçi piyasa ekonomisi sayesinde işçiler işverenlerinin, tüketiciler de üreticilerin infaflarına bel bağlamak zorunda değildir. Rekabetçi piyasa ekonomisi sayesinde oluşan çeşitlilik, bireylere sonsuz imkanlar sunarak onları özgür kılmaktadır (Mises, 2004b:85-86). Üretim araçlarının devletin elinde olduğu sistemlerde ifade özgürlüğünün ve basın özgürlüğünün dahi olamayacağını belirten Mises, gazetecilik, basın ve yayın işlerinin kamu sahipliğinde olduğu bir toplumda hükümetlerin kimin, neyi, nasıl yazacağını belirleyeceğini söylemiştir (Mises, 2004b:49).

Melnik (2006:11-12), oy verme hakkının uygulanacak ekonomik politikaları belirlemesi veya mülkiyet haklarının ihlalinin politik kararları etkilemesi gibi siyasal ve ekonomik özgürlüklerin karşılıklı etkilerde bulunduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, siyasal tercihleri ifade eden demokrasi ile bireylerin ekonomik tercihleri arasında bir fark olmadığını belirten Melnik, siyasal ve ekonomik özgürlüklerin iç içe geçtiğini savunmuştur.

Ekonomik özgürlüklerin yüksek, siyasal özgürlüklerin düşük olduğu ülke örneklerinin az da olsa mümkün olduğunu kabul eden Gwartney, geçtiğimiz otuz yılda Şili, Tayvan ve Güney Kore örneklerinde olduğu gibi ekonomik özgürlüklere doğru atılan adımların diğer ikisini de beraberinde getirdiğini belirtmiştir (Gwartney, 2003:409).

1.4. EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLERİN ÖLÇÜLMESİ

Önceki bölümlerde tanımladığımız ve temel unsurlarını açıkladığımız ekonomik özgürlüklerin ölçülebilmesi, ülkelerin ekonomik özgürlükler açısından ne durumda olduğunu belirleyebilmemiz ve iktisadi analiz yapabilmemiz açısından büyük önem arz etmektedir. Ancak, ekonomik özgürlüklerin unsurlarının birçoğu verilere ve nesnel parametrelere dayanmadığından, ölçülmesi de oldukça zordur. Ekonomik özgürlüklerin artan önemine paralel olarak son yıllarda ekonomik özgürlükleri ölçmek için çeşitli endeksler üretilmiştir. Söz konusu endeksler aracılığıyla ülkelerin ekonomik özgürlükler yelpazesinde ne durumda olduğunu görebilmek, ülkeleri birbirleriyle karşılaştırabilmek ve iktisadi analiz yapabilmek mümkün hale gelmiştir.

Halihazırda sistematik olarak ekonomik özgürlükleri ölçen² iki farklı ekonomik özgürlük endeksi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Kanada merkezli Fraser Enstitüsü adlı uluslararası bir sivil toplum kuruluşunun yayınladığı, “Dünyada Ekonomik Özgürlük Endeksi” (*Economic Freedom of the World – EFW*) adlı endekstir. İkincisi ise, ABD merkezli sivil toplum örgütü olan Heritage Foundation’ın Wall Street Journal gazetesi ile birlikte hazırladığı “Ekonomik Özgürlük Endeksi”dir (*Index of Economic Freedom – IEF*). Bu iki endeks dışında da ekonomik özgürlükleri ölçebilmek amacıyla çeşitli endeksler geliştirilmiş, ancak bunlar uzun ömürlü olamamıştır³. Aşağıdaki bölümlerde ülkelerin ekonomik özgürlükler açısından ne durumda olduklarını karşılaştırmaya imkan veren bu iki endekse detaylı şekilde değinilecektir.

² Ekonomik özgürlüklerin sayılabilir (kantitatif) bir büyüklük olmaması nedeniyle, ekonomik özgürlükleri ölçme çabalarının çoğu onu rakamsal büyüklük olarak ifade etmek yerine sıralamayı tercih etmektedir (Beşkaya ve Koç, 2006:47). Diğer bir ifadeyle ekonomik özgürlükler kardinal değil, ordinal bir büyüklüktür. Bu nedenle ekonomik özgürlükler sıralamasında örneğin 9 puanı olan X ülkesi ile 3 puanı olan Y ülkesi karşılaştırılırken “X, Y’den 3 kat daha özgürdür” demek yanlış olacaktır. Doğrusu “X, Y’den daha özgürdür” şeklinde olmalıdır (Hanke ve Walters, 1997:121).

³ Ekonomik özgürlükleri ölçmek amacıyla ilk olarak Gastil ve Wright (1988), Freedom House’un politik ve sivil özgürlükler endeksini ülkelerin ekonomik sistemlerini de içerecek şekilde genişletmiştir. Scully ve Slottje (1991), Gastil ve Wright tarafından yapılan bu çalışmayı bir adım ileri taşımış ve on beş başlık itibarıyla ekonomik özgürlükleri ölçmüştür. Ekonomik özgürlükleri ölçmek için yukarıda sayılan endeksler dışında kapsamlı, ancak sürekli olmamış çalışma ise Messick (1996) tarafından Freedom House için hazırlanan “Dünyada Ekonomik Özgürlük Araştırması 1995-1996” (*World Survey of Economic Freedom: 1995-1996*) raporuyla gerçekleştirilmiştir. Söz konusu çalışma mülkiyet edinme, hayatını kazanma, iş yapma, yatırım yapma, serbest ticaret ve piyasa ekonomisine katılabilme özgürlükleri olmak üzere toplam 6 bileşenden oluşmaktadır.

1.4.1. Fraser Enstitüsü Tarafından Hazırlanan “Dünyada Ekonomik Özgürlük Endeksi” (EFW)

İlk olarak 1996 yılında Gwartney vd. (1996) tarafından hazırlanan ve “Economic Freedom of the World: 1975-1995” başlığıyla yayınlanan ekonomik özgürlük raporu, 1970-1995 yılları arasında beşer yıllık olarak 4 ana ve 17 alt bileşenden oluşmak üzere toplam 103 ülkenin ekonomik özgürlük seviyelerini sıralamıştır. Endeksin dört ana bileşenini, i) Para ve Enflasyon; ii) Hükümet Operasyonları ve Regülasyonlar; iii) Gelirler ve Ayrımcı Vergileme ve iv) Uluslararası Ticaret Kısıtlamaları oluşturmaktadır. Söz konusu ilk raporu takiben, Fraser Enstitüsü, James Gwartney öncülüğünde yıllık olarak 17 rapor daha yayınlamıştır. Son rapor, 2014 yılında hazırlanmış olup ülkelerin 2012 yıllarına ait verilerini esas almaktadır. Enstitü, ekonomik özgürlüklerin temel unsurlarını; 1) kişisel seçim, 2) piyasalar tarafından koordine edilen gönüllü mübadele, 3) piyasalara girme ve rekabet etme özgürlüğü, 4) bireylerin ve onların mallarının, başkalarının tecavüzünden korunması olarak sıralamaktadır (Gwartney vd., 2014:1).

Raporun ilk hazırlandığı 1996 yılından günümüze kadar endeksin kapsadığı ülke sayısı ile birlikte alt bileşenleri de genişlemiştir. 2014 yılına ait endeks 152 ülkeyi kapsamakta olup toplam 42 değişkene dayanan 5 ana ve 24 alt bileşenden oluşmaktadır⁴. Her bir bileşen için ayrı ayrı endeks değerleri mevcut olup, 5 ana bileşenin aritmetik ortalaması, genel endeks puanını vermektedir⁵. Ülkeler, bu bileşenlere göre 0 en düşük, 10 en yüksek ekonomik özgürlük değerini gösterecek şekilde sıralanmaktadır. Ülkeler, genel endekste ki puanlarına göre;

10 – 7,4 → En Özgür
7,39 – 6,99 → 2. Kategori

⁴ Fraser Enstitüsü tarafından 2014 yılı raporuyla açıklanan son verilere göre ülkelerin ekonomik özgürlük puanları ve sıralamaları alt bileşenleriyle birlikte Ek-2’de yer almaktadır.

⁵ Genel endeksin oluşturulmasında, endeks bileşenlerinin aritmetik ortalamalarının alınması ve ağırlıklandırılmaması yöntemi tartışılabilir bir konudur. Örneğin, uluslararası ticaret serbestliğinin, ekonomik özgürlükler açısından, kamu sektörünün boyutundan daha önemli olduğu veya tersi savunulabilir. Geçmişte endeksler hazırlanırken farklı yöntemlerle bileşenler ağırlıklandırılmış ve farklı genel endeksler elde edilmiştir. Ancak Gwartney vd. (2014), genel endeksin alternatif ağırlıklandırma metodlarına çok hassas olmadığını belirtmektedir. Ayrıca Gwartney vd. (2014), ekonomik özgürlüklerin alt bileşenlerini bir otomobilin motoru, lastikleri, vites takımı, vb. unsurlara benzetmekte ve otomobilin ilerlemesi için hangisinin daha önemli olduğunu belirsiz olması gibi ekonomik özgürlük bileşenlerinin hangilerinin daha önemli olduğunu tartışmanın da anlamsız olduğunu belirtmektedir. Buna karşın yazarlar, verilerin tamamını yayınlamaya araştırmacıların farklı ağırlıklandırma teknikleriyle kendi endekslerini oluşturmalarını teşvik etmektedir.

6,98 – 6,42 → 3. Kategori
 6,41 – 0 → En az Özgür

şeklinde sınıflandırılmaktadır.

Öte yandan, zaman içerisinde, endeksi oluşturan bileşenlere ilişkin daha fazla veri üretilebilmesi ve yapılan metodolojik revizyonlar sayesinde endeksin kapsamı da genişlemiştir. Ancak, bu durum, ülke puanlarının farklı zaman dilimleri içerisinde karşılaştırılabilmesini güçleştirmektedir. Bu sorunu ortadan kaldırmak ve ülkeleri zaman boyutunda da karşılaştırabilmek amacıyla baz yılı 2000 kabul edilen bir zincirleme (chain-linked) endeks oluşturulmuştur. Buna göre bir ülkenin zincirleme endeksindeki puanının değişimi, ilgili yıl ile ardışık olduğu yıla ait ortak bileşenlerde yaşanan değişime dayanmaktadır. Örneğin, ülkelerin 2010 yılındaki zincirleme puanı, 2009 ve 2010 yıllarında aynı bileşenleri oluşturan verilerde yaşanan değişimle uyarlanarak hesaplanmaktadır. Eğer bir ülkenin 2009 ve 2010 yıllarında her iki yılda da ortak olan bileşenlerinde herhangi bir değişim olmamışsa 2010 yılına ait zincirleme endeksinde herhangi bir uyarlama yapılmamaktadır. Ancak her iki yılda da yer alan bileşenlerde bir değişim yaşandıysa, ülkenin 2010 yılına ait zincirleme endeksi, ortak bileşenlerde yaşanan değişimle orantılı olarak değiştirilmektedir. Her bir ülke için zincirleme endeks, bu işlem her bir yıl için tekrar edilerek 1970 yılına kadar geriye, 2012 yılına kadar ileriye doğru götürülmüştür (Gwartney vd., 2014:9). Bu çalışmada yapılan analizlerde bahsi geçen sebeplerden ötürü zincirleme endeks kullanılmaktadır.

Gwartney vd. (2014:2-3), ekonomik özgürlük endeksinin hazırlanmasında üç önemli metodolojik prensip olduğunu belirtmiştir. İlk olarak, ekonomik özgürlüklerin çok yönlü ve kompleks yapısı ile hukuki ve düzenleyici unsurlarının önemi nedeniyle bu unsurlar endekste anketler ve uzman görüşleri yoluyla yer alabilmektedir; ancak endeksin oluşturulmasında öznel değerlendirme ve anketlerden çok mümkün olduğunca objektif bileşenlere yer vermeye çalışılmıştır. İkincisi, endeks değerlerinin hesaplanmasında kullanılan temel veri kaynakları Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB) ve Dünya Ekonomik Forumu (WEF)'dur. Ülkelerin kendi veri kaynaklarından doğrudan veri kullanımına nadir durumlarda başvurulmaktadır. Ayrıca yazarların kişisel yargıları ve Ekonomik Özgürlük Ağı (*Economic Freedom Network*) hiçbir şekilde ülkelerin puanı üzerinde etkili olmamaktadır. Üçüncü prensip, veri

kaynakları, ham verilerin dönüşümü ve endekslerin hazırlanması hususunda tamamıyla şeffaf olunmasıdır.

Fraser Enstitüsü tarafından hazırlanan endeksin yapısı, ana ve alt bileşenlerinden oluşmak üzere Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Dünyada Ekonomik Özgürlük Endeksi (EFW) Ana ve Alt Bileşenleri

1. Kamu Sektörünün Boyutu	
A. Kamu harcamaları	D. En üst marjinal vergi oranı
B. Transferler ve sübvansiyonlar	(i) En üst marjinal gelir vergisi oranı
C. Kamu girişimleri ve yatırımları	(ii) En üst marjinal gelir ve ücret vergisi oranı
2. Hukuki Sistem ve Mülkiyet Hakları	
A. Yargı bağımsızlığı	F. Sözleşmelerin yasal yaptırım
B. Tarafsız mahkemeler	G. Mülkiyet satışında düzenleyici kısıtlamalar
C. Mülkiyet haklarının korunması	H. Polis hizmetlerine güven
D. Hukukun üstünlüğü ve siyasete askeri müdahaleler	I. Suçların iş hayatına maliyeti
E. Hukuk sisteminin güvenilirliği	
3. Sağlam Para	
A. Parasal büyüme	C. Enflasyon: en son yıl
B. Enflasyon oranının standart sapması	D. Bankalarda döviz hesabı açma özgürlüğü
4. Serbest Ticaret	
A. Tarifeler	C. Karaborsa döviz kurları
(i) Uluslararası ticareten elde edilen vergi gelirleri (ticaret sektöründeki payı)	D. Sermaye ve insan hareketliliği kontrolleri
(ii) Ortalama tarife oranları	(i) Yabancı sahiplik/yatırım kısıtlamaları
(iii) Tarife oranlarının standart sapması	(ii) Sermaye kontrolleri
B. Düzenleyici ticaret engelleri	(iii) Yabancıların ziyaret özgürlüğü
(i) Tarife dışı ticaret engelleri	
(ii) İthalat ve ihracata uyumluluk maliyetleri	
5. Regülasyon	
A. Kredi piyasaları regülasyonları	C. İşletmelere yönelik regülasyonlar
(i) Banka sahipliği	(i) İdari gereksinimler
(ii) Özel sektör kredileri	(ii) Bürokrasi maliyetleri
(iii) Faiz oranı kontrolleri/negatif reel faiz oranları	(iii) İşe başlama maliyetleri
B. İşgücü piyasaları regülasyonları	(iv) Ekstra ödemeler/rüşvet/adam kayırma
(i) İşe alma düzenlemeleri ve asgari ücret	(v) Lisans kısıtlamaları
(ii) İşe alma ve işten çıkarma düzenlemeleri	(vi) Vergi uyum maliyetleri
(iii) Merkezileşmiş toplu sözleşme	
(iv) Saatlik düzenlemeler	
(v) İşten çıkarmanın zorunlu maliyetleri	
(vi) Zorunlu hizmet	

Kaynak: Gwartney vd. (2014)

Endekste yer alan ana ve alt bileşenlere ilişkin detaylı açıklamalar ise Gwartney (2014: 3-6)'dan hareketle alt başlıklar halinde sunulacaktır.

1.4.1.1. Kamu Sektörünün Boyutu

Kamu sektörünün boyutu bileşeni, mal, hizmet ve kaynak tahsisinde ülkelerin politik süreçlere ne ölçüde dayandıklarını göstermektedir. Hükümet harcamaları, bireyler, hanehalkı ve iş dünyası harcamalarına göre yüksek olduğunda, hükümetlerin tercihleri kişisel tercihlerin yerine geçmekte ve ekonomik özgürlükler azalmaktadır. Benzer şekilde hükümetlerin bazı bireylere koyduğu vergi oranlarıyla diğer bireyleri finanse etmesi de bireylerin kazandıklarını diledikleri gibi kullanmasını kısıtladığından ekonomik özgürlükleri düşürmektedir.

Bu bölümde yer alan dört alt bileşenden ilki (1A) kamu tüketiminin toplam tüketime oranını, ikincisi (1B) ise transfer ve sübvansiyonların gayrisafi yurtiçi hasılaya oranını göstermektedir. Üçüncü alt bileşen (1C), toplam yatırımlar içerisinde devlet sahipliğindeki girişim ve yatırımların oranını içermektedir. Bu bileşendeki dördüncü ve son alt bileşen (1D), iki alt kriterin ortalamasından oluşan en üst marjinal vergi oranını göstermektedir.

1.4.1.2. Hukuki Sistem ve Mülkiyet Hakları

Bireylerin ve onların adil şekilde elde edilmiş mülklerinin korunması özgür bir toplumun ve ekonomik özgürlüklerin merkezi unsurlarından biri; hükümetlerin de temel görevi olarak görülmektedir. Ekonomik özgürlüklerle uyumlu bir hukuki yapının temel unsurlarını hukukun üstünlüğü, mülkiyet haklarının korunması, bağımsız ve tarafsız yargı ile kanunların tarafsız ve etkin şekilde uygulanması oluşturmaktadır. Bu bileşen, bu konuya odaklanmakta olup temel veri kaynaklarını Uluslararası Ülke Risk Rehberi (*International Country Risk Guide*), Küresel Rekabetçilik Raporu (*Global Competitiveness Report – GCR*) ve Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı (*Doing Business*) projesi oluşturmaktadır.

1.4.1.3. Sağlam Para

Para, mübadelenin temel aracını oluşturmaktadır. Yüksek ve dalgalı bir enflasyon düzeyi, göreceli fiyatları saptırmakta, malların değerini aşındırmakta, uzun vadeli kontratları zedelemekte ve bireyler ve iş aleminin geleceğe yönelik plan yapmalarını imkansız hale getirmektedir. Bu nedenle sağlam para (*sound money*), mülkiyet haklarının korunması ve ekonomik özgürlükler açısından büyük öneme sahiptir. Bu bileşen, dört nesnel alt bileşen itibarıyla bu durumu incelemektedir. İlk üç bileşen, para politikasının uzun dönemli fiyat istikrarına odaklanıp odaklanmadığını ölçmeyi amaçlamaktadır. Dördüncü bileşen (3D) ise yurt içinde ve yurt dışında yabancı paraya sahip olabilme özgürlüğünü ölçmektedir.

1.4.1.4. Serbest Ticaret

İleri teknoloji ve düşük iletişim ve ulaşım maliyetlerinin olduğu günümüz dünyasında ticarete ulusal sınırların kaldırılması, ekonomik özgürlüklerin en önemli bileşenlerinden birini teşkil etmektedir. Uluslararası ticaret her iki tarafın da kazandığı pozitif toplamlı bir etkinlik olmasına karşın pek çok ülke, çıkar gruplarının da etkisiyle ticaret kısıtlamalarına gitmektedir. Bu bileşen, ülkelerin, uluslararası serbest ticareti kısıtlayıcı kota, tarife, gizli idari kısıtlamalar ile döviz kuru ve sermaye kontrolleri gibi uygulamalara ne ölçüde başvurduğunu ölçmektedir. Düşük tarife oranlarına ve serbest döviz kurlarına sahip olan, gümrük idarelerinde etkinliği sağlayan ve fiziki ve beşeri sermaye hareketliliğinde daha az kontrolü olan ülkeler bu bileşenden yüksek puan almaktadır.

1.4.1.5. Regülasyon

Regülasyon, piyasaya girişi kısıtladığı ve gönüllü mübadelede bulunma özgürlüğüne müdahale ettiği hallerde, ekonomik özgürlüğü azaltmaktadır. Regülasyona ilişkin birinci alt bileşen (5A), ülke içi kredi piyasasındaki durumu içermektedir. Bu bileşen, bankacılık faaliyetlerinin ne ölçüde özel sektör tarafından yürütüldüğü, kredilerin ne ölçüde özel sektör tarafından sağlandığı ve faiz oranları üzerindeki denetimlerin kredi

piyasasına müdahale edip etmediği şeklinde üç alt kriteri yansıtmaktadır. İş gücü piyasasına ilişkin olan ikinci bileşen (5B) ise, emek özgürlüğüne ilişkin kısıtlamaların ne düzeyde olduğunu ölçmek üzere tasarlanmıştır. Bu bileşende belirleyici olan, devlet tarafından ücretlerin, işe alma ve işten çıkarma koşullarının piyasa aktörleri tarafından belirlenmesine izin verilmesi ve zorunlu hizmet yükümlülükleri koymaktan kaçınılmasıdır. İşletme faaliyetlerindeki regülasyonlar (5C) da ilk iki bileşen gibi ekonomik özgürlüğü kısıtlamaktadır. Bu son bileşenin temel kriterleri ise, regülasyonların ve bürokratik engellerin piyasaya girişi ne ölçüde kısıtladığı ve rekabeti ne derece azalttığını belirlemek üzere seçilmiştir.

1.4.2. Heritage Foundation Tarafından Hazırlanan “Ekonomik Özgürlük Endeksi” (IEF)

ABD merkezli Heritage Foundation kuruluşu, Wall Street Journal gazetesi ile birlikte 1995 yılından itibaren her yıl dünya ülkelerinde ekonomik özgürlükleri ölçmektedir. Kuruluş, ekonomik özgürlükleri “*her insanın kendi emeği veya malını dilediği gibi kontrol etme hakkına sahip olması*” olarak tanımlamaktadır (Miller vd., 2015). Son olarak 2015 yılı için hazırlanan ve toplam 178 ülkeyi kapsayan endeks⁶, ekonomik özgürlükleri Şekil 1’deki gibi dört ana kategori altında, 10 farklı alanda ölçmektedir.

Şekil 1: IEF’in Temel Bileşenleri

Hukukun Üstünlüğü	Sınırlı Devlet	Düzenleyici Etkinlik	Açık Piyasalar
<ul style="list-style-type: none"> Mülkiyet Hakları Yolsuzluktan Özgürlük 	<ul style="list-style-type: none"> Mali Özgürlük Kamu Harcamaları 	<ul style="list-style-type: none"> İşletme Özgürlüğü Emek Özgürlüğü Parasal Özgürlük 	<ul style="list-style-type: none"> Ticaret Özgürlüğü Yatırım Özgürlüğü Finansal Özgürlük

Dört ana kategori altındaki 10 özgürlük bileşenin her biri 0 en düşük, 100 en yüksek olmak üzere puanlanmakta ve genel ekonomik özgürlük endeksi, Fraser Enstitüsü’nce

⁶ Heritage Foundation tarafından 2015 yılı raporuyla açıklanan son verilere göre ülkelerin ekonomik özgürlük puanları ve sıralamaları alt bileşenleriyle birlikte Ek-3’te yer almaktadır.

hazırlanan endekse benzer şekilde, bu 10 bileşenin aritmetik ortalamasından oluşmaktadır. Ülkeler, genel ekonomik özgürlük endeksi puanlarına göre;

100 – 80	→ Özgür
79,9 – 70	→ Büyük Ölçüde Özgür
69,9 – 60	→ Kısmen Özgür
59,9 – 50	→ Büyük Ölçüde Baskıcı
49,9 – 0	→ Baskıcı

şeklinde sınıflandırılmaktadır. Endeksin 10 alt bileşeni Miller vd. tarafından (2015:475-485) şöyle açıklanmaktadır:

1.4.2.1. Mülkiyet Hakları

Mülkiyet hakları bileşeni, bir ülkedeki hukuki yapının, özel mülkiyet edinme ve bu mülkiyetin korunması konusunda bireylere ne ölçüde izin verdiğini ölçmektedir. Aynı zamanda bu bileşen, özel mülkiyetin kamulaştırılıp kamulaştırılmayacağı, yargı bağımsızlığının düzeyi, yargıda yolsuzluğun olup olmadığı ve bireylerin ve iş aleminin sözleşmelerden doğan yaptırımlara uyabilme kapasitesini de göstermektedir. Bu bileşende bir ülkenin puanı ne derece yüksekse, o ülkede mülkiyet hakları yasal olarak o derece etkin korunmaktadır.

Bu bileşene ilişkin veri kaynaklarını, Economist Intelligence Unit (EIU)'in ViewsWire veritabanı, Freedom House'un “Dünyada Özgürlükler” raporu, ABD Ticaret ve Devlet Bakanlıklarınca hazırlanan “Ülke Ticaret Rehberi”, “Yatırım Ortamı Rehberi” ve “İnsan Hakları Uygulamalarına İlişkin Ülke Raporları” ile çeşitli haber ve dergi makaleleri oluşturmaktadır.

1.4.2.2. Yolsuzluktan Özgürlük

Yolsuzluklar, iktisadi ilişkilerde güvensizliğe ve belirsizliğe neden olacağından ekonomik özgürlükleri aşındırmaktadır. Ayrıca yolsuzluklar, işlem maliyetlerini artırma ve kaynakları verimsiz alanlara kaydırma gibi nedenlerle ekonomik hayattaki canlılığı da azaltır. Bu nedenle yolsuzluklardan uzak olmak ekonomik özgürlüklerin en önemli

kıstaslarından bir tanesidir. Endeksin bu bölümünde yer alan puanlar, doğrudan Uluslararası Şeffaflık Örgütü (*Transparency International*)’nün Yolsuzluk Algısı Endeksi (*Corruption Perceptions Index – CPI*) verilerinden oluşmaktadır.

1.4.2.3. Mali Özgürlük

Bu bileşen, hem marjinal vergi oranları hem de vergilemenin genel seviyesi ile ifade edilen vergi yükünü gayri safi yurtiçi hasılaya oranla ölçmektedir. Toplam puan, aşağıdaki üç kantitatif faktörden oluşmaktadır:

- Bireysel gelirlerde en üst marjinal vergi oranı,
- Şirket gelirlerinde en üst marjinal vergi oranı,
- Toplam vergi yükünün gayri safi yurtiçi hasılaya oranı.

Bu üç faktör de eşit olarak ağırlıklandırılarak, “Mali Özgürlük” bileşeninin üçte birini oluşturmaktadır. Söz konusu faktörlerin veri kaynakları önem sırasına göre şöyledir: Deloitte Uluslararası Vergi ve İş Rehberi; IMF Ülke Raporları; PricewaterhouseCoopers Dünya Vergi Özeti; ülkelerin yatırım ajansları, hazine ve vergi otoriteleri; Economist Intelligence Unit (EIU). Toplam vergi yükünün gayri safi yurtiçi hasılaya oranı için ise Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Eurostat, Afrika Kalkınma Bankası, IMF, Asya Kalkınma Bankası, Dünya Bankası ve ilgili hükümet ajansı ile doğrudan iletişim kaynakları kullanılmıştır.

1.4.2.4. Kamu Harcamaları

Kamu harcamaları bileşeni, hükümetlerin tüketim ve çeşitli programlar aracılığıyla yapmış oldukları her türlü transfer ve sübvansiyonları içeren “kamu harcamaları yükü”nü yansıtmaktadır. Endeks, üst kıstas olarak sıfır kamu harcamasını esas aldığından, görece olarak daha düşük hükümet kapasitesine sahip gelişmemiş ülkeler bu bileşenden daha yüksek puanlar almaktadır. Diğer taraftan, bu ülkeler hükümetlerin etkililiğini ölçen mülkiyet hakları, finans ve yatırım özgürlükleri gibi diğer bileşenlerde düşük puanlar alma eğiliminde olduklarından, genel endeks puanına etkisi göz ardı edilebilir niteliktedir. Ayrıca, kamu harcaması bileşenine ait endeks puanları doğrusal

olmayan bir ölçüğe sahiptir, kamu harcamalarının gayri safi yurt içi hasılaya oranı yüzde 30'u aştığında ilave birim artışın ekonomik özgürlük puanı üzerindeki etkisi, yüzde 30'un altındakine kıyasla daha yüksektir. Bu bileşenin temel veri kaynaklarını ise, önem sırasına göre OECD, IMF, Asya Kalkınma Bankası, Afrika Kalkınma Bankası ve ülkelerin resmi devlet istatistikleri oluşturmaktadır.

1.4.2.5. İşletme Özgürlüğü

İşletme özgürlüğü bileşeni, hükümetlerin iş dünyası üzerindeki regülasyonlarının etkinliğini içermektedir. Söz konusu bileşene ait puanlar, farklı ülkelerde iş yapma kolaylığını işe başlama, işi yürütme ve sonlandırma aşamalarını esas alarak değerlendiren, Dünya Bankası'nın İş Yapma Kolaylığı Raporu (*Doing Business Report*)'ndaki 10 alt faktörün eşit ağırlıklandırılmasıyla elde edilmektedir. Söz konusu 10 alt faktör şu şekilde sıralanmaktadır:

- İşe başlama – prosedürler (sayı),
- İşe başlama – zaman (gün),
- İşe başlama – maliyet (kişi başına düşen gelire oranla),
- İşe başlama – en düşük sermaye (kişi başına düşen gelire oranla),
- Lisans edinme – prosedür (sayı),
- Lisans edinme – zaman (gün),
- Lisans edinme – maliyet (kişi başına düşen gelire oranla),
- İş sonlandırma – zaman (yıl),
- İş sonlandırma – maliyet (mülkün değerine oranla),
- İş sonlandırma – kurtarma oranı (ABD doları cinsinden sent).

İş Yapma Kolaylığı Raporu'nda kapsanmayan ülkeler için ise veri kaynaklarını Economist Intelligence Unit (EIU), ABD Ticaret Bakanlığı ve ülkelerin resmi yayınları oluşturmaktadır.

1.4.2.6. Emek Özgürlüğü

Bu bileşen, ülkelerin işgücü piyasalarındaki asgari ücret, işten çıkarmayı önleyici yasalar, kıdem tazminatı gereksinimleri, çalışılan saat ve işe alımlarda ölçülebilen düzenleyici kısıtları içeren çeşitli yasal ve düzenleyici kurumsal yapıyı ölçmeyi amaçlamaktadır. Emek özgürlüğü bileşenini oluşturan 6 nicel faktör bulunmaktadır ve her biri eşit olarak ağırlıklandırılmaktadır:

- Asgari ücretin ortalama işçi katma değerine oranı,
- Ekstra işçi istihdamı önündeki engeller,
- Katı çalışma saatleri,
- Gereksiz personeli işten çıkarmanın zorluğu,
- Yasal zorunlu bildirim süresi,
- Zorunlu kıdem tazminatı.

Bu bileşen için veri kaynağı da büyük ölçüde Dünya Bankası'nın İş Yapma Kolaylığı Raporu'dur. İş Yapma Kolaylığı Raporu'nda kapsanmayan ülkeler için ise veri kaynaklarını Economist Intelligence Unit (EIU), ABD Ticaret Bakanlığı ve ülkelerin resmi yayınları oluşturmaktadır.

1.4.2.7. Parasal Özgürlük

Parasal özgürlük bileşeni, fiyat istikrarı ve fiyat kontrolleri faktörlerinin bileşiminden oluşmaktadır:

- Son üç yılın enflasyon oranlarının ağırlıklı ortalaması,
- Fiyat kontrolleri.

Bu bileşen için temel veri kaynaklarını IMF, Economist Intelligence Unit (EIU), ABD Enerji Bilgi İdaresi (*Energy Information Administration*), Dünya Bankası ülke raporları, çeşitli gazete ve dergi makaleleri ile ülkelerin resmi yayınları oluşturmaktadır.

1.4.2.8. Ticaret Özgürlüğü

Ticaret özgürlüğü bileşenini, mal ve hizmet ithalat ve ihracatını etkileyen tarifelerin ve tarife dışı engellerin boyutu oluşturmaktadır. Ortalama puan iki alt faktörden oluşmaktadır:

- Ticarete göre ağırlıklandırılmış ortalama tarife oranları,
- Tarife dışı engeller.

Veri kaynakları Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü (*World Trade Organization – WTO*), Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı Raporu, ABD Ticaret Temsilciliği Ofisi, ABD Ticaret Bakanlığı, Economist Intelligence Unit (EIU), Dünya Ekonomik Forumu (*World Economic Forum – WEF*) ve resmi ülke yayınlarından oluşmaktadır.

1.4.2.9. Yatırım Özgürlüğü

Ekonomik olarak özgür ülkelerde bireylerin, sermayelerini ülke içinde ve ülkeler arasında herhangi bir kısıtlama olmadan dolaştırabilme ve yatırım yapabilme imkanına sahip olması gerekliliğinden hareketle bu bileşen sermaye hareketliliğinin önündeki engelleri ölçmeyi amaçlamaktadır. Endekste, yatırım özgürlüğü açısından ülkelerin ne durumda oldukları şu faktörlere bakılarak değerlendirilmektedir:

- Yabancı yatırımlara ilişkin ulusal muamele,
- Yabancı yatırım kanunu,
- Arazi sahipliğindeki kısıtlamalar,
- Sektörel yatırım kısıtlamaları,
- Adil tazminat ödenmeksizin yatırımların kamulaştırılması,
- Döviz kontrolleri,
- Sermaye kontrolleri.

Veri kaynaklarını önem sırasına göre, ülkelerin resmi yayınları, ABD Devlet Bakanlığı Yatırım İklimi Raporu, Economist Intelligence Unit (EIU), ABD Ticaret Temsilciliği Ofisi, Dünya Bankası, OECD Hizmet Ticareti Kısıtlayıcılık Endeksi (*Service Trade*

Restrictiveness Index) ve ABD Ticaret Bakanlığı Ülke Ticaret Rehberleri oluşturmaktadır.

1.4.2.10. Finansal Özgürlük

Son olarak, finansal özgürlük bileşeni, bankaların ülkedeki etkinliği ile hükümet kontrolünden bağımsızlığı ve finansal sektöre yönelik müdahalesizliği ölçmeyi amaçlamaktadır. Bankalardaki ve sigortacılık veya sermaye piyasaları gibi diğer finansal kuruluşlardaki devlet sahipliği rekabeti azaltmakta ve krediye ulaşımı zorlaştırmaktadır. Bu nedenle finansal sektörde devlet sahipliğinin ve/veya müdahalesinin yüksek olduğu ülkeler, bu bileşenden düşük skorlar almaktadır. Bileşen, ekonomilerin finansal özgürlüklerini şu beş alanda ölçmektedir:

- Hükümetlerin finansal hizmetlerdeki regülasyonlarının boyutu,
- Banka ve diğer finansal kuruluşlara doğrudan veya dolaylı sahiplik yoluyla devlet müdahalesinin derecesi,
- Kredi dağıtımında hükümet etkisi,
- Finans ve sermaye piyasalarının gelişmişliği,
- Yabancı rekabete açıklık.

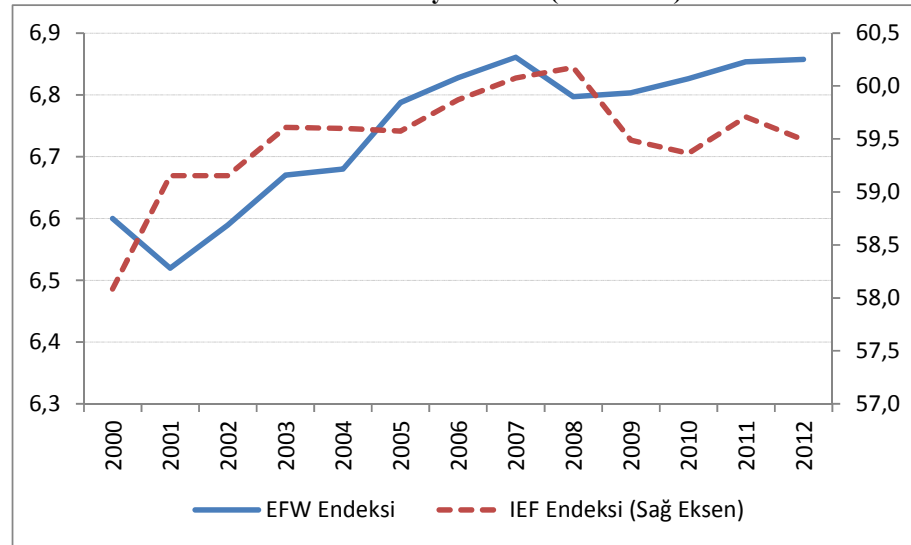
Bu bileşenin veri kaynaklarını ise Economist Intelligence Unit (EIU), IMF, OECD, ülkelerin resmi yayınları, ABD Ticaret Bakanlığı “Ülke Ticaret Rehberleri”, ABD Ticaret Temsilciliği Ofisi, ABD Devlet Bakanlığı Yatırım İklimi Raporu, Dünya Bankası ve bankacılık ve finans üzerine çeşitli gazete ve dergi makaleleri oluşturmaktadır.

1.4.3. Ekonomik Özgürlük Endekslerinin (EFW ve IEF) Karşılaştırılması

Ekonomik özgürlükleri ölçen iki önemli kuruluş olan Fraser Enstitüsü ve Heritage Foundation’ın farklı göstergelere dayansa da temelde ekonomik özgürlük kavramında ve ekonomik olarak özgürlükçü kurumlar konusunda uzlaşma içerisinde olduğu söylenebilir (Beşkaya ve Koç, 2006:48). Her iki kuruluş da dünya ülkelerinin, yukarıda detaylıca aktarılan liberal ekonomi anlayışının temel unsurlarına ne derece yakın veya

uzak olduklarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla, her iki endekse göre yapılan ülke sıralamaları büyük ölçüde paralellik arz etmektedir. Hanke ve Walters (1997:135), çeşitli kuruluşların özgürlük ve ekonomik özgürlük endekslerini karşılaştırdığı çalışmalarında, EFW ve IEF endeksleri arasında 0,85 gibi yüksek bir korelasyon bulmuştur. Grafik 1’de her iki endeksin ortak zaman dilimlerini içeren 2000-2012 yılları arasındaki ortalama endeks puanlarının değişimi yer almaktadır. Grafikten görüleceği üzere, iki endeks, farklı ölçeklerde olsa da belirtilen on üç yılda benzer bir eğilim sergilemiştir.

Grafik 1: EFW ve IEF Endeksleri Kıyaslaması (2000-2012)

Kaynak: Fraser Enstitüsü ve Heritage Foundation

Her iki kuruluşun yayınlanan son raporları dikkate alınarak hazırlanan Tablo 2’de, EFW ve IEF endekslerine göre yapılan sıralamalarda en üst sırada yer alan 15 ülke karşılaştırılmaktadır. Tablodan görüleceği üzere, her iki endeksin ilk 15 sırasında yer alan ülkelerden 11 tanesi (Hong Kong, Singapur, Yeni Zelanda, Avustralya, İsviçre, Kanada, Şili, İrlanda, Morityus, ABD ve Birleşik Krallık) ortaktır.

Tablo 2: EFW ve IEF Endekslerine Göre İlk 15 Ülke

Sıra	EFW		IEF	
	Ülke	Puan	Ülke	Puan
1	Hong Kong	9,0	Hong Kong	89,6
2	Singapur	8,5	Singapur	89,4
3	Yeni Zelanda	8,3	Yeni Zelanda	82,1
4	İsviçre	8,2	Avustralya	81,4
5	Morityus	8,1	İsviçre	80,5
6	BAE	8,1	Kanada	79,1
7	Kanada	8,0	Şili	78,5

8	Avustralya	7,9	Estonya	76,8
9	Ürdün	7,9	İrlanda	76,6
10	Şili	7,8	Morityus	76,4
11	Finlandiya	7,8	Danimarka	76,3
12	Birleşik Krallık	7,8	ABD	76,2
13	ABD	7,8	Birleşik Krallık	75,8
14	İrlanda	7,8	Tayvan	75,1
15	Katar	7,8	Litvanya	74,7

Kaynak: Fraser Enstitüsü ve Heritage Foundation

Benzer şekilde, Tablo 3'te de her iki endekse göre yapılan sıralamalarda en alt sırada yer alan 15 ülke sunulmaktadır. Bu tabloda da sırasıyla Çad, Orta Afrika Cumhuriyeti, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Arjantin, Kongo Cumhuriyeti, İran, Zimbabve ve Venezuela olmak üzere 8 ülkenin son sıralarda ortak olarak yer aldığı görülmektedir. Ayrıca, son 15 sırada ortak olmayan 7 ülkeden 6 tanesi (Kiribati, Türkmenistan, Ekvator Ginesi, Eritre, Küba ve Kuzey Kore) EFW endeksinde yer almayan ülkelerdir.

Tablo 3: EFW ve IEF Endekslerine Göre Son 15 Ülke

EFW			IEF		
Sıra	Ülke	Puan	Sıra	Ülke	Puan
138	Nijer	5,7	164	Kiribati	46,4
139	Etiyopya	5,7	165	Çad	45,9
140	Togo	5,6	166	Orta Afrika Cum.	45,9
141	Angola	5,5	167	Doğu Timor	45,5
142	Orta Afrika Cum.	5,3	168	Dem. Kongo Cum.	45,0
143	Myanmar	5,3	169	Arjantin	44,1
144	Dem. Kongo Cum.	5,2	170	Kongo Cum.	42,7
145	Burundi	5,2	171	İran	41,8
146	Çad	5,1	172	Türkmenistan	41,4
147	İran	5,1	173	Ekvator Ginesi	40,4
148	Cezayir	5,1	174	Eritre	38,9
149	Arjantin	4,9	175	Zimbabve	37,6
150	Zimbabve	4,9	176	Venezuela	34,3
151	Kongo Cum.	4,6	177	Küba	29,6
152	Venezuela	3,9	178	Kuzey Kore	1,3

Kaynak: Fraser Enstitüsü ve Heritage Foundation

Gwartney ve Lawson (2003:406), Heritage endeksinin, EFW endeksine nazaran daha fazla ülke kapsamına rağmen, EFW endeksini, göstergelerin sayısal veriye daha fazla dayanması nedeniyle daha kesin ve şeffaf olarak değerlendirmiştir. Ayrıca, EFW

endeksi, Heritage endeksine nazaran çok daha eskiye gitmektedir. Heritage endeksi 1995 yılından başlarken, EFW endeksi, 2000 yılı öncesi beşer yıllık periyotlar halinde olmak üzere, 1970 yılına kadar uzanmaktadır. İki endeksin öne çıkan özellikleri Tablo 4'ten karşılaştırmalı olarak gözlenebilir.

Tablo 4: EFW ve IEF Karşılaştırması

	EFW	IEF
Yıllar	1970-2012 ⁷	1995-2015
Ülke Sayısı⁸	152	178
Bileşen ve Değişkenler	5 temel bileşen, 42 değişken	10 temel bileşen
Puanlama	0-10	0-100
Temel Veri Kaynakları	IMF, WB, WEF	IMF, EIU, OECD, WB, WEF

1.4.4. Endekslere Göre Dünyada Ekonomik Özgürlüklerin Gelişimi

Fraser Enstitüsü tarafından hazırlanan endeks verilerine göre dünyada ekonomik özgürlüklerin, söz konusu endeksin ilk ortaya çıkışından itibaren izlediği seyir, alt bileşenleriyle birlikte Grafik 2'de sunulmuştur. Buna göre 1970 yılında dünyada ekonomik özgürlük endeksi puanı 5,9 iken, 2012 yılında 6,9'a yükselmiştir. Bunun yanında, grafikten görüleceği üzere 1970'li yılların sonlarına doğru tüm özgürlük bileşenlerinin düştüğü ve 1970 yılındaki seviyesine ancak 1990'lı yılların sonlarında ulaşılabildiği görülmektedir. 1990'lı yıllarda Washington Konsensüsü⁹ paralelinde ekonomik özgürlükler tekrar yükselmiş ve 2000'li yıllar boyunca yatay bir seyir izlemiştir. Alt bileşenlere baktığımızda da genel ekonomik özgürlük endeksi ile alt bileşenlerin benzer bir seyir izlediği görülmekte, ancak "Sağlam Para" bileşeninin, diğer

⁷ EFW endeksi, 1970-2000 yılları için beşer yıllık, 2000-2012 yılları için yıllık olarak hazırlanmıştır.

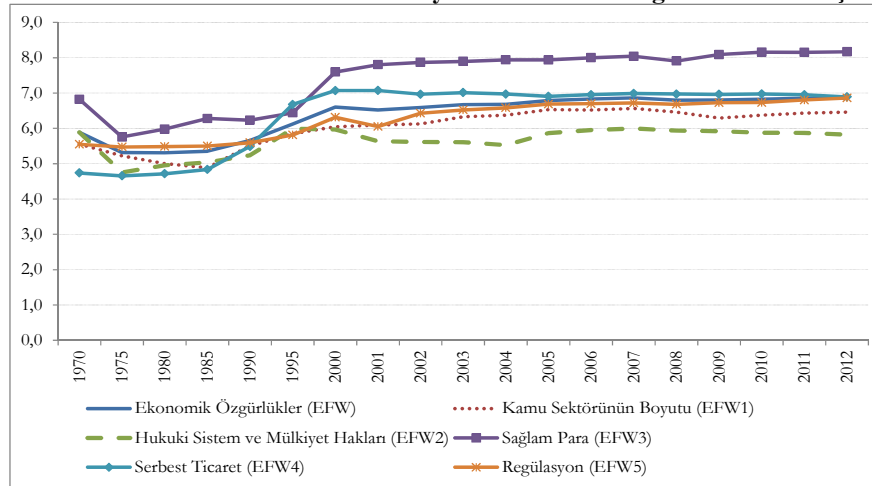
⁸ Ülke sayıları her yıl değişmekle birlikte, tablodaki rakamlarda son yayımlanan raporlar dikkate alınmıştır. Ayrıca IEF endeksinin son raporunda 186 ülke yer almasına karşın 8 ülkeye ilişkin bileşenlerin tamamı hesaplanmadığından genel ekonomik özgürlük puanları hesaplanmamıştır.

⁹ Washington Konsensüsü kavramı, IMF ve Dünya Bankası gibi Washington merkezli uluslararası kurumların, başta Latin Amerika ülkeleri olmak üzere az gelişmiş ülkelere önerdiği, ekonomik kalkınmaya ve makroekonomik istikrara yönelik "serbest piyasa" yanlısı istikrar ve yapısal uyum politikalarının ortak paydalarını vurgulamak üzere 1990 yılında John Williamson tarafından ortaya atılmıştır. Williamson (1990), "Washington Konsensüsü" olarak ifade ettiği serbest piyasa yanlısı politikaların temel unsurlarını 10 maddede sıralamıştır: 1) mali disiplin, 2) kamu harcamalarının eğitim, sağlık ve altyapı gibi büyümeyi artırıcı alanlara yönlendirilmesi, 3) vergi reformu, 4) faiz oranlarının serbestleştirilmesi, 5) rekabetçi döviz kurları, 6) ticaretin serbestleştirilmesi (miktar kısıtlamalarından tarife uygulamalarına geçilmesi ve tarifelerin düşürülmesi), 7) doğrudan yabancı yatırımların teşviki, 8) kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi, 9) deregülasyon, 10) mülkiyet haklarının korunması.

bileşenlere nazaran daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bu durum, ülkelerce anti-enflasyonist para politikalarının ve Merkez Bankalarının bağımsızlığının, ekonomik özgürlüklerin diğer bileşenlerine nazaran daha fazla benimsendiğine işaret etmektedir.

Grafikte dikkat çeken bir diğer unsur, 2008 küresel krizi sonrasında hükümetler tarafından uygulanan korumacı politikalar, finansal regülasyonlar ve kamu harcamalarının artırılması nedenleriyle genel endekste ve özellikle “Kamu Sektörünün Boyutu” bileşeninde yaşanan düşüştür. 2007 yılında ortalama 6,6 puan olan “Kamu Sektörünün Boyutu” bileşeni, 2009 yılında 6,3’e kadar gerilemiş; 2012 yılında ise 6,5 puana yükselmiştir. Genel ekonomik özgürlük endeksi ise 2007 yılındaki 6,9 puanlık seviyesinden, 2008 yılında 6,8’e gerilemiş; 2012 yılında ise tekrar 6,9 seviyesine yükselmiştir. 2008’de başlayan küresel kriz ve devamında yaşanan resesyonlar gelişmiş ülkelerde daha etkili olmuş ve ekonomilerini canlandırmak amacıyla para ve maliye politikalarına başvuran gelişmiş ülkelerde ekonomik özgürlük seviyeleri de düşmüş, ancak gelişmekte olan ülkelerde devam eden liberalizasyon süreci, ekonomik özgürlüklerde dünya ortalamasının kriz döneminde çok fazla gerilememesine neden olmuştur (Gwartney vd., 2014).

Grafik 2: EFW Endeksine Göre Dünyada Ekonomik Özgürlüklerin Gelişimi

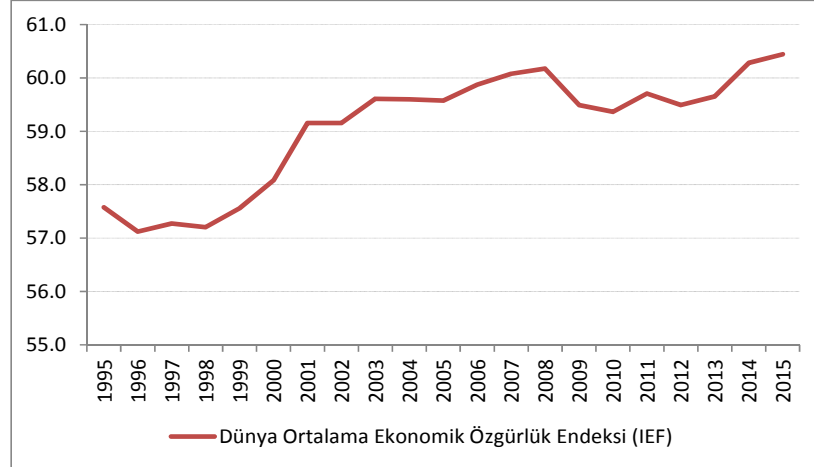

Kaynak: Gwartney vd. (2014)

Küresel kriz ve sonrasındaki süreçte dünyada ekonomik özgürlüklerin ne şekilde geliştiği, Grafik 3’de sunulan ve Heritage Foundation tarafından hazırlanan ekonomik özgürlük endeksi verilerinden daha net bir şekilde gözlemlenebilir. 1990’lı yılların ikinci yarısında 57-58 arasında olan ortalama ekonomik özgürlük seviyesi, 1999 ve

2000 yıllarında hızlı bir yükseliş trendine girmiş ve küresel krizin ortaya çıktığı 2008 yılında 60,2 puanla kriz öncesindeki tepe noktasına ulaşmıştır. Kriz sonrası tüm dünyada hükümetler tarafından uygulanan müdahaleci politikalar nedeniyle 2010 yılında 59,4 puana kadar gerilemiş, ancak 2015 yılı itibarıyla 60,4 seviyesine yükselerek tarihi en yüksek seviyeye ulaşmıştır (Miller vd., 2015:1).

Grafik 3: IEF Endeksine Göre Dünyada Ekonomik Özgürlüklerin Gelişimi

Kaynak: Heritage Foundation

2. BÖLÜM

KALKINMA GÖSTERGELERİ VE EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER

Dünya ekonomi tarihine bakıldığında ekonomik performans ve refah düzeyleri açısından ülkelerin birbirlerinden farklı seyirler izlediği görülmektedir. Günümüzde de bazı ülkelerde yaşayan bireylerin, diğerlerine nazaran daha yüksek gelir düzeyine, daha yüksek ortalama yaşam ve eğitim süresine, daha düşük bebek ölüm oranlarına ve aynı zamanda daha demokratik, katılımcı, özgür ve şeffaf kurumlara sahip olduklarını görmekteyiz. İktisat bilimi, ekonominin ve sosyal bilimlerin pek çok alanına ilişkin genel kabul gören modeller ortaya koysa da söz konusu gelişmişlik farklılığına ilişkin herkes tarafından kabul edilen bir model ortaya konulamamıştır. Her ne kadar ülkelerin hızlı bir büyüme patikasına girebilmesi için IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarca çeşitli politikalar önerilse de bunlar, az gelişmiş ülkelerde (AGÜ) arzu edilen büyümeye yol açamamış, bazı ülkelerde gerçekleşen büyüme dönemleri de beraberinde çok yönlü, etkin ve sürdürülebilir bir kalkınmayı getirememiştir.

Ülkeler arası gelişmişlik farklılıklarını açıklamada ülkelerin ekonomik ve kurumsal yapılanmalarının etkili olduğu düşüncesinden hareketle bu bölümde önce büyüme ve kalkınma kavramları açıklanacak, bu iki kavram arasındaki ilişki incelenecektir. Ardından, ülkeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarını açıklamaya yönelik yaklaşımlar özetlenmeye çalışılacaktır. Son olarak, ilk bölümde detaylıca açıklanan ekonomik özgürlük endeksi verileri kullanılarak, ülkelerin ekonomik ve kurumsal yapılanmalarının çeşitli kalkınma göstergeleriyle ilişkisi tartışılacaktır.

2.1. KALKINMA KAVRAMI VE EKONOMİK BÜYÜME İLE OLAN İLİŞKİSİ

Ekonomik kalkınma, bir ülkedeki gelir ve refah düzeyinin yükselmesi ile birlikte sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda da ülkenin bütününe kapsayan yapısal değişim ve gelişimin gerçekleşmesidir. Kalkınma kavramı, 19. yüzyıldan itibaren iktisatçılar tarafından kullanılsa da kalkınma iktisadının bir disiplin olarak ortaya çıkışı, 1930'lardaki Büyük Bunalım ile başlamıştır. 1939-1945 yılları arasındaki 2. Dünya Savaşı sonrasında ise

kavram, gelişmekte olan ÷lkelerin (GO÷) politik otonomi kazanması, gelişmiş ÷lkelerden (G÷), GO÷'lere yönelik sermaye ve teknik destek içeren yardımlar ve uluslararası ekonomik iklimin GO÷'lere politika belirlemede özerklik sağlaması gibi nedenlerle literatürde geniş yer bulmaya başlamıştır (Adelman ve Yeldan, 1999:4). Bu dönemde kalkınma kavramı daha çok üretim faktörlerinin elde edilişi, bir araya getirilişi ve üretim sürecine dahil edilmesi gibi ekonomik boyutta kullanılırken kalkınmanın sosyo-kültürel ve siyasal boyutu ihmal edilmiştir (Yavilioğlu, 2002:63). Adelman ve Yeldan (1999) ise, kalkınmadan söz edebilmek için aşağıdaki beş unsurun kalkınma sürecinin içerisinde olması gerektiğini belirtmektedir:

1. Sürdürülebilir büyüme,
2. Üretim modelindeki yapısal dönüşüm,
3. Teknolojik gelişim,
4. Sosyal, politik ve kurumsal modernizasyon,
5. Beşeri koşullardaki yaygın iyileşme.

Amartya Sen (2004 [1996]), *Özgürlükle Kalkınma* eserinde kalkınmayı daha iyi bir hayata erişim ile ilişkilendirmektedir. İnsanların, yaşadıkları hayatın uzunluğu bir tarafa, yaşam sürelerinin her devresinde hayat kalitelerinin kalkınma bakımından önemli bir faktör olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda, kısıtlamaların yokluğuna vurgu yapan “negatif” özgürlük nosyonunun toplumdaki yaşam koşullarında iyileşmelere yol açmakla birlikte; seçim yapma kabiliyetine sahip olma anlamında “pozitif” özgürlüğün ise hayat kalitesinin ölçümünde kendi başına bir gösterge olabileceğine dikkat çekmektedir. Bunu açıklamak için ise, diğer işlevler bakımından aynı standartları sağlayan iki şahıs arasında, birinin başka bir grup işlevleri seçme imkanı olup diğerinin olmadığı durumda, hayat kalitesi bakımından farklılık oluşabileceğini örneklemektedir. Bu anlamda Sen için kalkınma, “*insanların yararlandığı gerçek özgürlükleri genişletme süreci*”ni de ifade etmektedir. Burada özgürlüğün genişletilmesi, daha önce ifade edildiği gibi, kalkınmanın amacı (kurucu rol) ve başlıca aracı (araçsal rol) olarak görülür. Özgürlüğün genişletilmesinin kurucu rolü, açlık, beslenme yetersizliği gibi temel haklar veya okuryazarlık, siyasal haklar gibi temel kapasiteleri kapsar ve bunların geliştirilmesi insan hayatının kalitesini artırmakta doğrudan rol oynamaktadır.

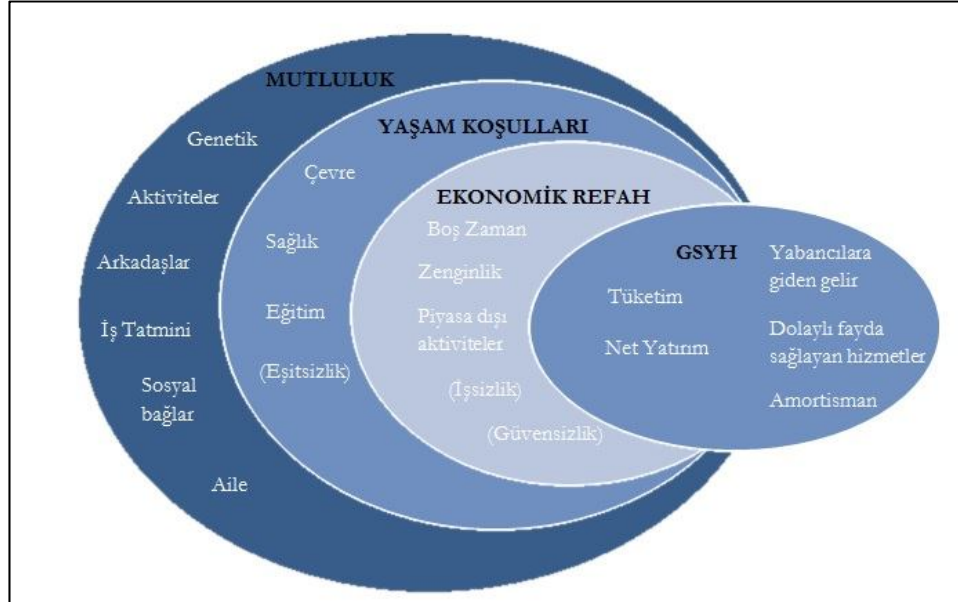
Kalkınma kavramı literatürde, ikisi arasındaki yüksek korelasyon nedeniyle sıklıkla iktisadi büyüme anlamında da kullanılsa da iki kavram esasen farklı süreçlere işaret etmektedir. İktisadi büyüme, ekonomik faaliyet ölçeğinde meydana gelen büyüme ile kişi başına düşen gelirdeki niceliksel artış anlamına gelmektedir. Ekonomik kalkınma ise üretim faktörlerinin yaratılmasını içeren kurumsal ve yapısal değişim ile sosyal ve siyasal nitelikteki yapılarda da gelişme yönünde bir değişimi içermek üzere iki aşamalı bir süreci ifade etmektedir (Yavilioğlu, 2002:74-75). Ekonomik büyümeden bahsettiğimizde, bir ülkenin gayrisafi yurt içi hasılasında (GSYH) bir önceki döneme göre yaşanan değişimden söz ederken; ekonomik kalkınmadan bahsedildiğinde, o ülkedeki bireylerin eğitim ve sağlık düzeyi, gelir dağılımı, sağlıklı gıdaya ve nitelikli eğitime erişim imkanları, ulaşım, iletişim ve çevre konusundaki tatmin düzeyleri ile sivil ve siyasal özgürlükler açısından ne durumda oldukları gibi faktörler dikkate alınmaktadır.

GSYH veya kişi başına gelirin, nihai hedef olan mutluluk ve refahın sağlanmasında neden tek başına yeterli bir ölçüt olmadığı Deutsche Bank tarafından 2006 yılında yayımlanan raporda dört sebeple açıklanmaktadır (Bergheim, 2006). İlk olarak, GSYH “brüt” bir kavram olup aşınmış sermayenin yerine konulmasını (amortismanlar) da içermektedir. Oysa fiziksel sermayenin yenilenmesi sadece eski durumu korurken tüketicilere ek bir fayda sağlamamaktadır. İkincisi, GSYH, içerisinde yabancılar tarafından üretilen unsurları da barındırmakta, ancak söz konusu gelirin bir kısmı yabancılara gidebilmektedir. Üçüncüsü, GSYH yalnızca maddi işlemleri değerlendirebilmekte; maddi olmayan unsurları kapsamamaktadır. Örneğin evde çocuk veya yaşlı bakımı, temiz hava ve suya erişim veya aile ve arkadaşlarla geçirilen boş zaman gibi refahı artıran unsurları içermemektedir. Son olarak GSYH bireysel refahı doğrudan artırmayan birçok unsur barındırmaktadır. Örneğin bir sel veya fırtına nedeniyle yok olan tüm mal ve hizmetlerin yeniden onarımı GSYH’yi artırıcı nitelikte olup, bireysel refaha etkide bulunmamaktadır.

Büyüme ile kalkınma arasındaki farklılık üzerinde Amartya Sen (1988) de durmaktadır. Ona göre, GSYH’deki büyüme insanların yaşam koşullarını geliştirecek bir unsur olsa da, hatta çoğunlukla yaşam süresini uzatan bir etki yaratsa da, yukarıda belirtildiği gibi yaşam şartlarını etkileyen birçok başka değişken de vardır ve kalkınma bu değişkenlerle

de ilişki içindedir. Ulaşılan kalkınmanın değerlendirilmesi, yalnızca buna ulaşmaya ilişkin araçların sayısallaştırılması veya bu araçlara sayısal değer biçilmesiyle gerçekleştirilemez. Sen'e göre, kalkınmanın değerlendirilmesinde gerçek başarılar göz önünde bulundurulmalı, dolayısıyla kalkınmada GSYH bilgilerinin ötesine geçilmelidir.

Şekil 2: Mutluluk ve Refahın Unsurları¹⁰

Kaynak: Bergheim (2006)

Kalkınma politikalarının nihai hedefi olan bireysel refah ve mutluluğun GSYH ile ilişkisi Şekil 2'de özetlenmiştir. Buna göre, GSYH'nın tüketim ve net yatırım kısmı bireysel mutluluk için önemliyken, GSYH'nın içerisinde yer alan yabancılara ait gelirler, amortisman harcamaları ve güvenlik harcamaları gibi refahı doğrudan etkilemeyen unsurlar nihai hedefe yönelik herhangi bir etki yapmamaktadır. Ayrıca, ekonomik refaha, yaşam koşullarına ve sosyal faktörlere ilişkin unsurlar da mutluluğa giden yolda büyük öneme sahiptir ve geniş anlamda kalkınmanın konusunu oluşturur.

Toparlayacak olursak, ekonomik büyüme, GSYH'daki artışları ifade eden ve genelde yıllık olarak ifade edilen "kısa vadeli" bir yaklaşımken; kalkınma kavramı ekonomik, sosyal, siyasal ve yapısal faktörleri de olan "uzun vadeli" bir perspektif sunmaktadır. Ekonomik büyüme, sürdürülebilir olduğu sürece kalkınmaya giden yolda önemli bir adımdır. Ancak bu adım, tek başına bireysel refah artışı anlamına gelmemektedir.

¹⁰ Şekilde, parantez içerisinde gösterilen unsurlar, mutluluğa ilişkin negatif etkilere işaret etmektedir.

Önümüzdeki bölümde, söz konusu refah artışını gerçekleştirebilmiş ülkelerin bunu nasıl başardıklarına yönelik iktisatçıların öne sürdüğü temel yaklaşımlara değinilecektir.

2.2. ÜLKELER ARASINDAKİ KALKINMA FARKLILIKLARINA YÖNELİK YAKLAŞIMLAR

Ülkeler arasındaki gelir ve refah farklılıklarını açıklamaya yönelik büyüme teorileri, Solow (1956)'un neoklasik teorisine dayanmakta ve buna göre büyüme, üretim faktörlerinin, teknolojinin ve beşeri sermayenin bir fonksiyonu olarak görülmektedir. Solow'un neoklasik büyüme teorisine göre üretim faktörlerinin (sermaye ve emek) arzı arttıkça üretim de artacak ve bir denge noktasına ulaşacaktır. Teknolojik gelişme ile de üretim fonksiyonu değişecek ve faktörlerin verimliliği artarak aynı girdilerle daha fazla çıktı üretilebilmesine imkan sağlanacaktır. Solow'un büyüme modeline dayanan büyüme teorileri beşeri ve fiziki sermayenin artırılmasına ve Ar-Ge harcamaları yoluyla teknolojinin geliştirilmesine vurgu yapmaktadır (Easterly ve Wetzel, 1989; Beşkaya ve Koç, 2006:44).

Acemoglu (2009), üretim faktörlerinin ve teknolojinin, ülkelerin zenginliğini açıklamada yetersiz ve “yakın sebepler” (*proximate causes*) olduğunu, ülkeler arası refah farklılığını açıklamada bu faktörlerin de altında yatan “temel sebepler”in (*fundamental causes*) daha önemli olduğunu belirtmektedir. Söz konusu temel sebeplere yönelik iktisatçılar, tarihçiler ve sosyal bilimlerle uğraşanlar tarafından pek çok sebep öne sürüldüğünü belirten Acemoglu, bu hipotezleri *şans*, *coğrafya*, *kültür* ve *kurumlar* olmak üzere dört kategoride sınıflandırmıştır. Ayrıca, Acemoglu ve Robinson (2012), *Ulusların Düşüşü (Why Nations Fail)* kitabında bunlara “bilgisizlik” (*ignorance*) hipotezini de eklemiştir. Bu alt bölümde söz konusu yaklaşımlar alt başlıklar halinde değerlendirilecektir.

2.2.1. Şans Hipotezi

Şans hipotezi ile diğer türlü ekonomik olarak benzer bir performans sergileyecek ülkelerin, bazı küçük belirsizlik veya heterojenlikler nedeniyle yapılan tercih farklılıklarının, ekonomik büyüme ve yaşam standartları açısından büyük farklılıklar

göstermesi kastedilmektedir. Şans faktörü, tercih farklılıklarıyla birlikte dışsal olarak gerçekleşen (doğal afetler, savaş, vb.) olayların endüstriler çapında yarattığı dönüşümü de içermektedir. Acemoglu (2009:165), söz konusu hipotezin benzer özelliklere sahip ülkeler arasında 20 veya 50 yıllık süreçte meydana gelen refah farklılığını açıklayabildiğini, ancak örneğin 500 yıllık farklılığı açıklayamadığını, dolayısıyla “temel sebep” olarak nitelendirilemeyeceğini belirtmektedir.

2.2.2. Coğrafya Hipotezi

Temelleri Montesquieu’ya kadar uzanan ve yakın dönemde Diamond (1997) ve Sachs (2001) tarafından savunulan coğrafya hipotezi, bireylerin yaşadıkları fiziksel, coğrafi ve ekolojik çevrenin ekonomik performansta belirleyici olduğunu öne sürmektedir. Coğrafi faktörler, toprak kalitesinin tarımsal verimliliği artırması; doğal kaynakların sanayileşmeyi kolaylaştırması; iklimin davranışlar ve verimliliğe olan etkisi; coğrafi konumun ulaşım ve iletişim maliyetlerini düşürmesi ve çeşitli hastalıklara sahip bölgelerin insan sağlığı, verimliliği ve fiziksel ve beşeri sermaye birikimi müşevviklerini etkilemesi gibi sebeplerle ekonomik performansları etkileyebilmektedir (Acemoglu, 2009:158). Ancak, coğrafya hipotezi Meksika ve Küba, Güney Kore ve Kuzey Kore veya Berlin Duvarı’nın yıkılmasından önceki Doğu ve Batı Almanya gibi aynı coğrafi bölgelerde yer alan ülkeler arasındaki refah farklılıklarını açıklayamamaktadır. Coğrafya hipotezindeki tarımsal verimlilik argümanı, sanayi devrimi öncesi refah farklılıklarını açıklayabilse de günümüzde geçerli bir argüman değildir. Doğal kaynak argümanı, kaynaklar açısından zengin Nijerya veya Orta Doğu ülkelerinin kalkınma açısından gerilerde olması nedeniyle tek başına açıklayıcı olmaktan uzaktır. 19. yüzyılda İngiltere merkezli yaşanan kitlesel salgınlar da hastalık argümanını geçersiz kılmaktadır. Son olarak sermaye birikimi müşevvigi, coğrafi faktörlerden çok sahiplik ve mülkiyet gibi kurumsal faktörlerden etkilenmektedir (Acemoglu ve Robinson, 2012).

2.2.3. Kültür Hipotezi

Kültür hipotezi ile inançlar, değerler ve bireysel ekonomik davranışı etkileyen tercihler kastedilmektedir. Kültür, ekonomik performansı iki kanaldan etkilemektedir. İlk olarak, kültür, bireylerin tüketim ve tasarruf arasında yapacakları tercihleri veya farklı aktiviteler arasındaki seçimlerini belirlemektedir. Kültür, bu kanaldan toplumların meslek seçimlerini, piyasa yapılarını, tasarruf oranlarını ve fiziki ve beşeri sermaye biriktirme arzularını etkilemektedir. İkinci olarak, kültür, bireyler arasındaki işbirliği ve güveni etkilemekte ve verimlilik artışlarında önemli rol oynamaktadır (Acemoglu, 2009:159). Kültür hipotezi, daha sonra açıklanacak kurumlar hipotezi ile oldukça yakın gözüke de kanunlar, politikalar ve yasalar gibi somut yaptırımlara sahip kurumlar, bireylerin sosyal ve ekonomik hayattaki davranışını kültüre nazaran daha doğrudan etkilemektedir.

2.2.4. Bilgisizlik Hipotezi

Bilgisizlik (*ignorance*) hipotezine göre geri kalmış ülkelerdeki politika yapıcılar, kaynakları verimli alanlara yönlendirebilme donanımından mahrum olduklarından kalkınmaya yönelik iyi politikalar geliştirememekte ve teknolojik gelişme ve yapısal dönüşüm konularında başarılı olamamaktadır. Buna göre söz konusu bilgisizliğin giderilmesi ve daha iyi politikalar geliştirilmesi durumunda geri kalmış ülkelerin hızlı bir kalkınma süreci içine girmesi gerekmektedir. Oysa pratikte geri kalmış ülkelere yönelik gerek ülkedeki politika yapıcıların, gerekse IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarda çalışan ekonomistlerin politika önerilerinin kalkınmayı sağlamada yeterli olmadığı görülmektedir. Bu durum iki şekilde açıklanabilir. İlk olarak kalkınma, daha önce açıklandığı üzere, sosyal, siyasi ve kültürel boyutları olan çok yönlü bir süreçtir. Geri kalmış ülkelere yönelik politika önerilerinde ise genellikle bu çok yönlülük ihmal edilmektedir. İkinci olarak, az gelişmiş ülkelerdeki kalkınma politikalarının önündeki engel, yöneticilerin bilgisizliğinden çok o ülkelerdeki yönetici elitin veri kurumsal kısıtlardan sağlamış oldukları çıkarlar olarak görülmektedir (Acemoğlu ve Robinson, 2012:68).

2.2.5. Kurumlar Hipotezi

Nobel ödüllü iktisatçı Douglas North (1990:3) kurumları, “*bir toplumda oynanan oyunun kuralları*” olarak tanımlamaktadır. Kurumlar, gerek aile, çevre, gelenekler gibi enformel kuralları; gerekse kanunlar, regülasyonlar ve politikalar gibi uyulması için üçüncü bir tarafın yaptırımına ve denetimine ihtiyaç duyulan formel kuralları ifade etmektedir. Kurumsal faktörler, insanlar arası etkileşim için istikrarlı bir yapı kurarak belirsizlikleri ve ekonomik ilişkilerden doğacak tehditleri (sözleşmelere uyulmaması, şiddet kullanımı, ticari işlemlerden doğan riskleri) azaltmak suretiyle ekonomik performansı etkilemektedir. Kurumsalcı görüşe göre ülkeler arasındaki gelir ve refah farklılığı da ülkelerin kurumsal yapılarındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır.

Acemoglu ve Robinson (2012) ülkeler arasında ekonomik performans farklılıklarına yol açan ekonomik ve politik kurumları kapsayıcı (*inclusive*) ve dışlayıcı (*extractive*) olmak üzere ikiye ayırmıştır. Mülkiyet haklarının korunması, hukukun üstünlüğü, rekabetçi piyasalar, sözleşmelerin sürdürülebilir olması, vatandaşların eğitim hizmetlerine erişim fırsatları, yeni işlere girme konusunda engellerin olmaması gibi unsurlara dayanan “kapsayıcı kurumlar”, bireyleri yatırıma ve inovasyona teşvik ederek ekonomik performansı artırıcı etki yapmaktadır. Politik olarak güçlü elitlerin, toplumun diğer kesimlerinin kaynaklara erişimini kısıtladığı “dışlayıcı” kurumlar ise tersine, söz konusu müşevvikleri ortadan kaldırarak kalkınmanın önünü tıkamaktadır. Acemoglu ve Robinson, dışlayıcı kurumlara sahip ülkelerde büyüme ve kalkınmanın bir ölçüde mümkün olduğunu, ancak bu ülkeler kurumlarını kapsayıcı hale getirmedikleri sürece bu büyümenin sürdürülebilir olmadığını belirtmektedir.

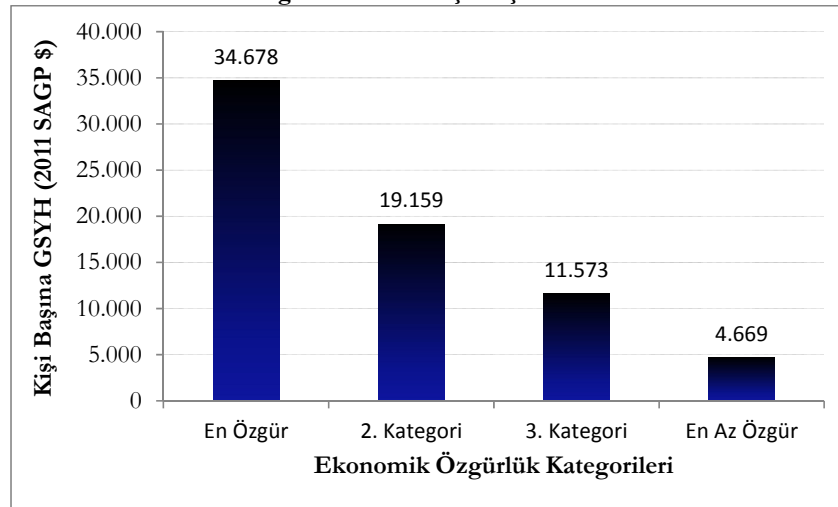
Bu çalışmanın ilk bölümünde bahsedilen ekonomik özgürlük endeksleri, Acemoglu ve Robinson perspektifinden, bir ülkedeki ekonomik kurumların kalitesini ve ne derece kapsayıcı olduğunu ölçen endeksler olarak da görülebilir. Bu bağlamda, bir sonraki alt bölümde kapsayıcı ekonomik kurumlara işaret eden ekonomik özgürlük endeksleri ile çeşitli kalkınma göstergeleri arasındaki ilişkiye değinilecektir.

2.3. EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER İLE KALKINMA GÖSTERGELERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Bu alt bölümde, Fraser Enstitüsü'nün 2014 yılında yayınlanan Dünyada Ekonomik Özgürlükler Raporu'ndaki endeks verileri (EFW) ile çeşitli kalkınma göstergeleri arasındaki ilişki incelenecektir. Söz konusu rapor 2012 yılına ait verileri içerdiğinden, karşılaştırılan göstergeler için de 2012 yılı verileri seçilmiştir. Ülkeler, EFW endeksi ile paralel olarak dört kategoriye ayrılmış ve her bir refah göstergesi için ilgili kategorideki verilerin ortalaması alınmıştır. Diğer taraftan, kurumsal yapılara işaret eden ekonomik özgürlük verileri ile kalkınmaya ilişkin göstergeler arasındaki ilişki uzun vadede anlamlı olduğundan ve ele alınacak ilişkileri etkileyen başkaca faktörler de olabileceğinden, bu alt bölümdeki karşılaştırmalara şüphe ile yaklaşılmalıdır. Bu çalışmanın üçüncü bölümünde yer alan panel veri analizi, bu sebeplerden dolayı daha güvenilir olacaktır. Buradaki karşılaştırmalar da üçüncü bölümde yapılacak analize bir hazırlık olarak değerlendirilebilir.

2.3.1. Kişi Başına Düşen Gelir ve Gelir Dağılımı Göstergeleri

Grafik 4'te ekonomik özgürlükler ile satın alma gücü paritesine (SAGP) göre kişi başına düşen GSYH arasındaki ilişki yer almaktadır. Ekonomik özgürlük kategorilerinden ilk grupta yer alan ülkelerde yaşayan bireyler yıllık ortalama 34,7 bin ABD doları kişi başına gelire sahipken, en az özgür ülkelerde bireyler ortalama 4,7 bin ABD doları gelire sahiptir. Grafikten görüleceği üzere, özgürlük kategorilerine göre alt sıralara doğru düştükçe, bireylerin gelirleri de azalmaktadır.

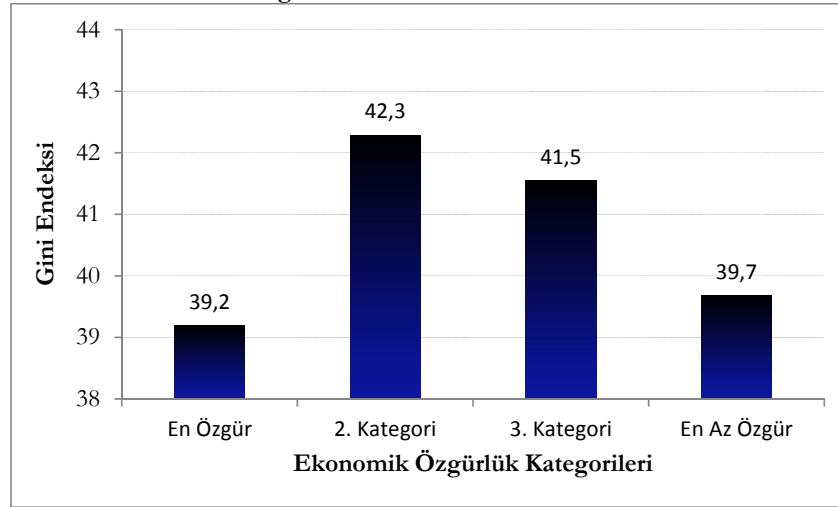
Grafik 4: Ekonomik Özgürlükler ve Kişi Başına GSYH

Kaynak: Fraser Enstitüsü ve WDI

Grafik 5 ve Grafik 6'da ekonomik özgürlükler ile sırasıyla gelir dağılımını gösteren Gini Endeksi¹¹ ve ülkede %20'lik dilimlere göre en alt gelir grubunda yer alan kişilerin toplam gelirden aldıkları pay arasındaki ilişki sunulmaktadır. Grafik 5'te görüleceği üzere gelir dağılımı ile ekonomik özgürlükler hörgüç şeklinde bir ilişkiye sahiptir. Buna göre en alt seviyeden başlayarak ekonomik özgürlükler arttıkça gelir dağılımı önce kademeli olarak bozulmakta, ancak en özgür ülkeler kategorisine gelindiğinde gelir dağılımının keskin şekilde iyileştiği görülmektedir.

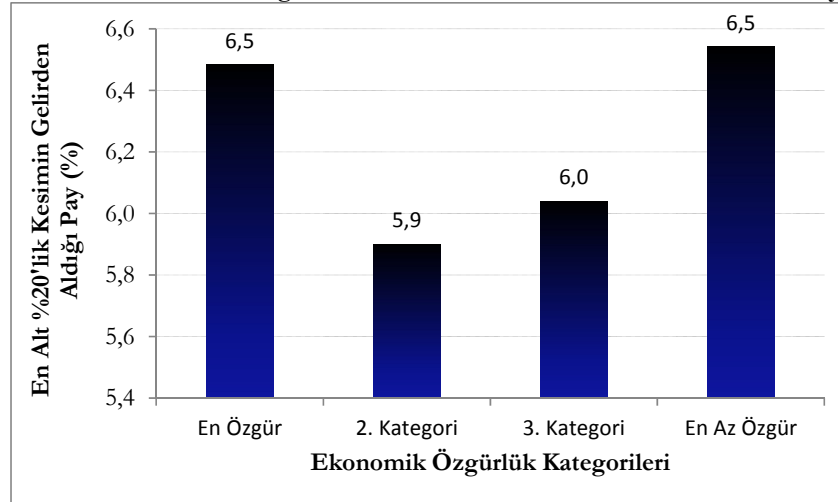
¹¹ Gini endeksi (katsayısı), bir ekonomide bireyler ve hanehalkları arasında gelir veya tüketim harcamaları dağılımının mutlak eşitlikten ne derece saptığını ölçmektedir. Gini endeksi 0 ile 100 arasında değerler almakta olup yüksek değerler daha büyük eşitsizliğe işaret etmektedir. 0 değeri mutlak eşitliği ifade ederken 100 değeri mutlak eşitsizlik anlamına gelmektedir.

Gini endeksi, gelir ya da servetin dağılımındaki eşitsizliği göstermek için kullanılan Lorenz Eğrisi yardımıyla hesaplanmaktadır. Lorenz eğrisi, bir karenin köşegenini uç noktalarda kesmektedir. Karenin dikey kenarında gelirin birikimli payları, yatay kenarında ise nüfusun birikimli payları yüzde olarak gösterilir. Köşegen doğru, gelirin nüfus arasında eşit dağılımını (mutlak eşitlik) gösterir. Gini endeksi ise Lorenz eğrisine bağlı ve eğri ile köşegen arasında kalan alanın, köşegenin altında kalan toplam alana oranına eşittir. Lorenz eğrisi köşegenden uzaklaştıkça, gelir dağılımındaki eşitsizlik artmaktadır. (http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_Panel_2012/turkce/metaveri/tanim/gelir-dagilimi-essitsizlik-oelccuetleri/index.html, Erişim Tarihi: 02.05.15)

Grafik 5: Ekonomik Özgürlükler ve Gini Endeksi

Kaynak: Fraser Enstitüsü ve WDI

Benzer bir seyir Grafik 6'da da görülmektedir. Ülkedeki gelir gruplarına göre en alt gelir düzeyine sahip yüzde 20'lik kesimin toplam gelirden aldığı pay en az özgür ülkelerde yüzde 6,5 iken, özgürlük seviyesi arttıkça en alt kesimin toplam gelirden aldığı pay giderek azalmakta, ancak en özgür ülkeler seviyesine gelindiğinde söz konusu pay artmaktadır.

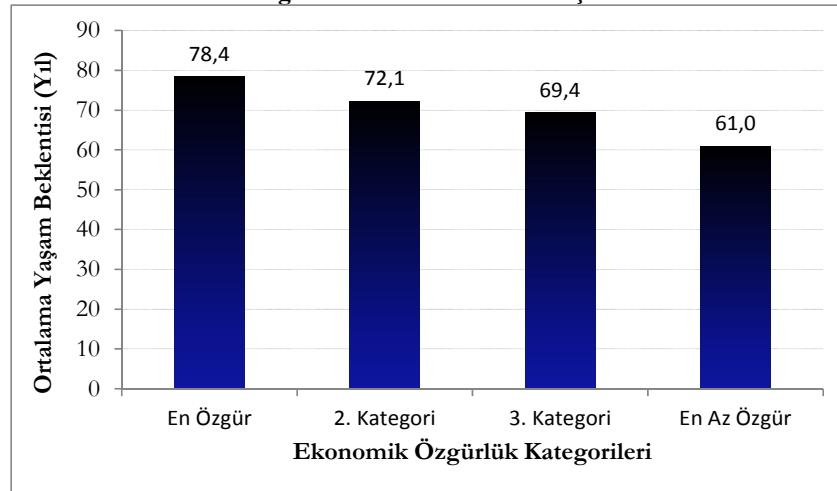
Grafik 6: Ekonomik Özgürlükler ve En Alt %20'lik Gelir Grubunun Payı

Kaynak: Fraser Enstitüsü ve WDI

2.3.2. Sağlık ve Eğitim Göstergeleri

Grafik 7, ekonomik özgürlükler ile ortalama yaşam beklentisi ilişkisini göstermektedir. Buna göre en özgür ülkelerde ortalama yaşam beklentisi ortalama 78,4 yılken, bu rakam özgürlük seviyesi düştükçe giderek azalmakta; en az özgür ülkelerde 61'e düşmektedir.

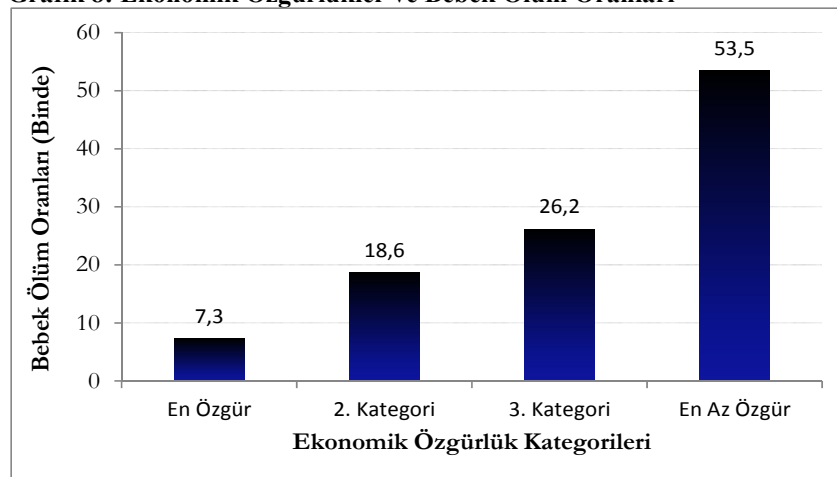
Grafik 7: Ekonomik Özgürlükler ve Ortalama Yaşam Beklentisi

Kaynak: Fraser Enstitüsü ve WDI

Ekonomik özgürlükler ile bin canlı doğum başına düşen bebek ölüm oranları ilişkisinin yer aldığı Grafik 8 de sağlığa ilişkin benzer bir resim çizmektedir. Buna göre ekonomik özgürlük seviyesi düştükçe bebek ölüm oranları artmakta, en az özgür ülkelerde 53,5'e yükselmektedir.

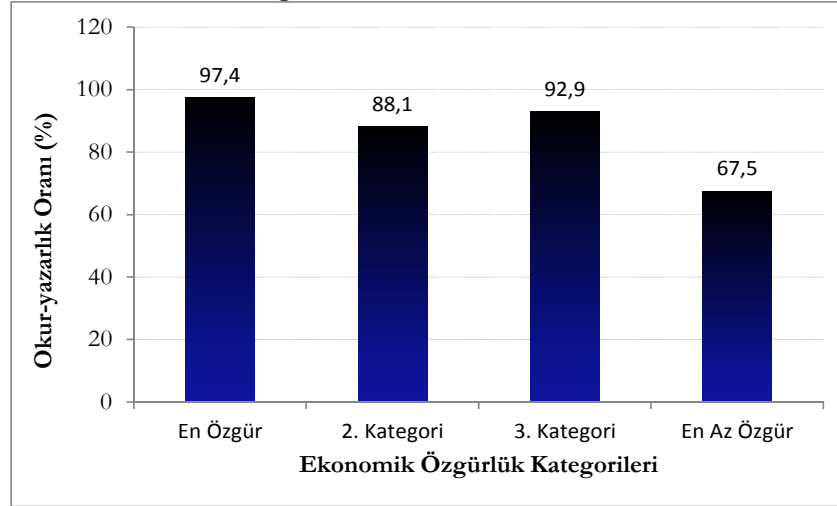
Grafik 8: Ekonomik Özgürlükler ve Bebek Ölüm Oranları

Kaynak: Fraser Enstitüsü ve WDI

15 yaş üstü nüfusta okur-yazarlık oranları ile ekonomik özgürlükler ilişkisinin yer aldığı Grafik 9'a göre en özgür ülkelerde 15 yaş üstü nüfusun yüzde 97,4'ü okur-yazar iken, en az özgür ülkelerde bu oran yüzde 67,5'e düşmektedir.

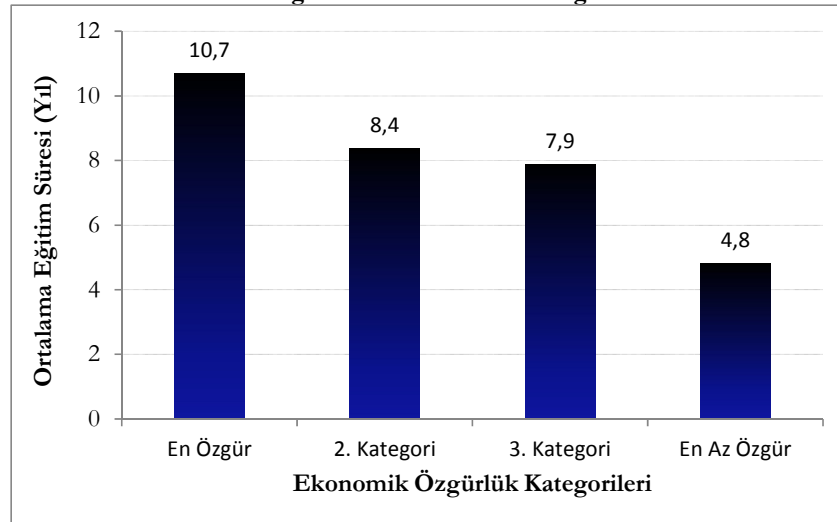
Grafik 9: Ekonomik Özgürlükler ve Okur-Yazarlık

Kaynak: Fraser Enstitüsü ve WDI

Grafik 10'da ise ekonomik özgürlükler ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nca (UNDP) yayınlanan yıl cinsinden ortalama eğitim süresi ilişkisi yer almaktadır. İlgili grafik, ülkelerin ekonomik özgürlük seviyesi ile ortalama eğitim süresi arasında güçlü bir ilişkiye işaret etmektedir. En özgür ülkelerde ortalama eğitim süresi 10,7 iken, en az özgür ülkelerde bu rakam 4,8'e düşmektedir.

Grafik 10: Ekonomik Özgürlükler ve Ortalama Eğitim Süresi

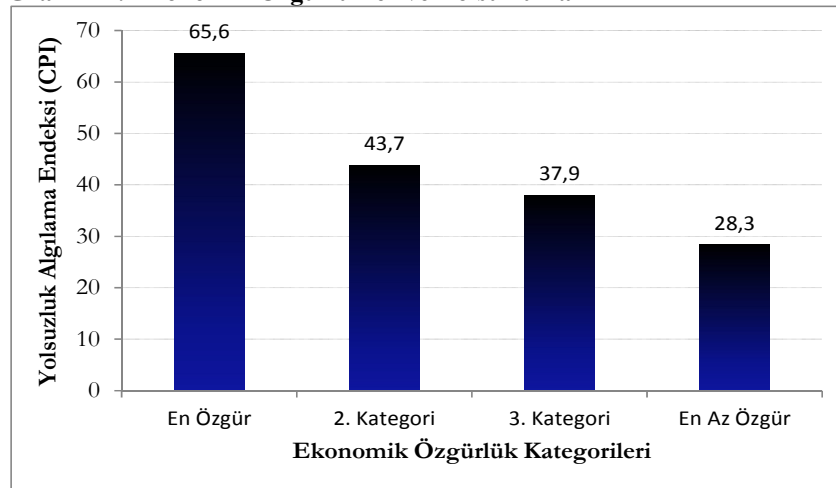

Kaynak: Fraser Enstitüsü ve UNDP

2.3.3. Yolsuzluk, İnsani Kalkınma, Sivil ve Siyasal Özgürlükler Göstergeleri

Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün yayınladığı Yolsuzluk Algılama Endeksi (*Corruption Perceptions Index – CPI*) verileri ile ekonomik özgürlükleri karşılaştırdığımız Grafik 11'den görüleceği üzere, en özgür ülkelerde yolsuzluk algısı 65,6 puan iken ekonomik özgürlükler azaldıkça şeffaflık da azaldığından yolsuzluk algılama endeksi düşmektedir.

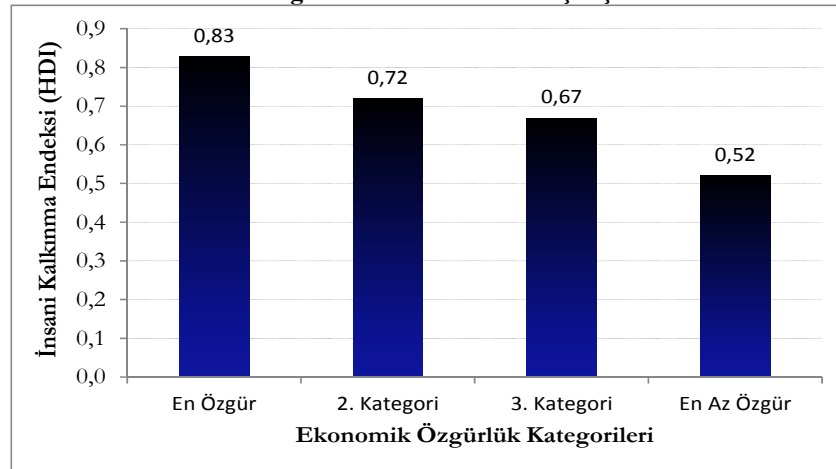
Grafik 11: Ekonomik Özgürlükler ve Yolsuzluklar

Kaynak: Fraser Enstitüsü ve Uluslararası Şeffaflık Örgütü

UNDP tarafından çeşitli kalkınma göstergeleri değerlendirmeye alınarak her yıl hazırlanan İnsani Kalkınma Endeksi (HDI) verileri ile ekonomik özgürlük ilişkisinin yer aldığı Grafik 12, ekonomik özgürlükler ile insani gelişmişlik arasında da doğrusal bir ilişki olduğunu göstermektedir.

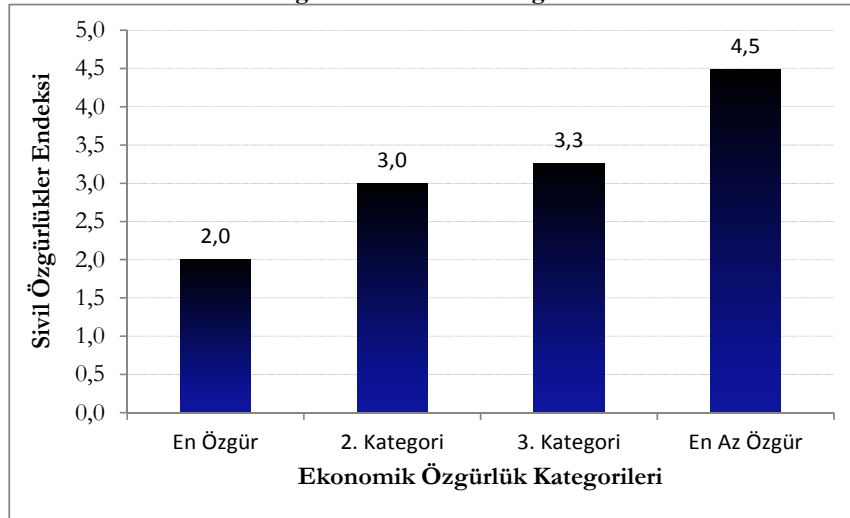
Grafik 12: Ekonomik Özgürlükler ve İnsani Gelişmişlik

Kaynak: Fraser Enstitüsü ve UNDP

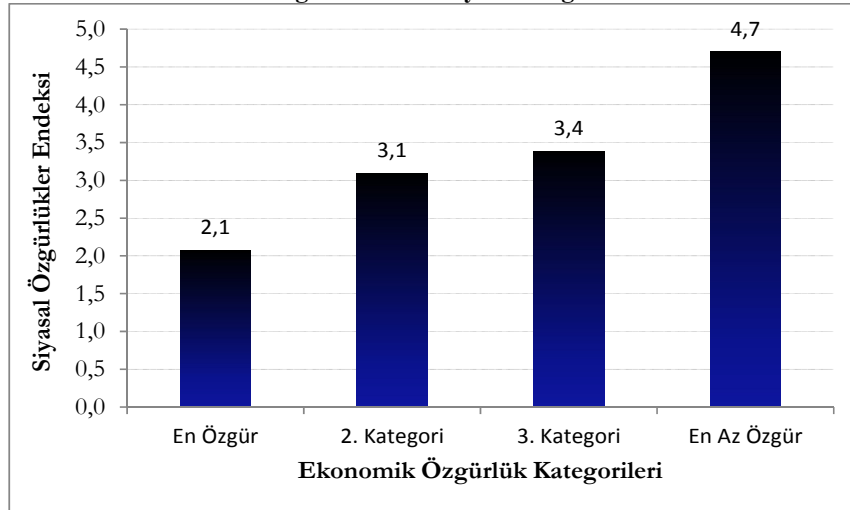
Son olarak, Amartya Sen'in tanımıyla kalkınmanın aynı zamanda özgürlükleri geliştirme süreci olmasından hareketle, Grafik 13 ve Grafik 14, Freedom House tarafından yayınlanan sivil ve siyasal özgürlükler ile ekonomik özgürlükler arasındaki ilişkiyi göstermeyi amaçlamaktadır. Her iki grafikten de görüleceği üzere, ekonomik özgürlükler ile sivil ve siyasal özgürlükler arasında güçlü bir ilişki vardır¹². Ekonomik özgürlüklerin arttığı ülkelerde sivil ve siyasal özgürlükler de yükselmektedir.

Grafik 13: Ekonomik Özgürlükler ve Sivil Özgürlükler

Kaynak: Fraser Enstitüsü ve Freedom House

Grafik 14: Ekonomik Özgürlükler ve Siyasal Özgürlükler

Kaynak: Fraser Enstitüsü ve Freedom House

Toparlamak gerekirse, bu alt bölümde Fraser Enstitüsü tarafından 2014 yılı raporuyla açıklanan ve 2012 yılına ait verilerin yer aldığı ekonomik özgürlük endeksi (EFW)

¹² Freedom House tarafından hazırlanan endekse göre, ülkelerin endeks puanı arttıkça sivil ve siyasal özgürlükler azalmaktadır.

verileri ile seçilmiş kalkınma göstergeleri arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu amaçla da ekonomik özgürlük endeksi puanına göre ülkeler dört gruba ayrılmış, her bir kalkınma göstergesi için ilgili kategorideki ülke verilerinin ortalaması alınmıştır. Diğer taraftan, kalkınmaya ilişkin göstergeler ancak uzun vadede anlamlı olduğundan ve çok boyutlu bir süreç olan kalkınmayı etkileyen başka pek çok faktör de bulunduğundan, bu alt bölümdeki grafikler, ekonomik özgürlük seviyesine göre ülkelerin bu kalkınma göstergeleri açısından ne durumda olduklarını göstermek dışında bir nedensellik ilişkisine işaret etmemektedir. Bu nedenle yalnızca ilgili grafiklere bakılarak ekonomik özgürlüklerin kalkınma göstergelerini olumlu veya olumsuz bir şekilde etkilediği sonucunu çıkarmak yanlış olacaktır.

Örneğin, ekonomik özgürlükler ile gelir dağılımı göstergeleri arasındaki ilişkilerin yer aldığı Grafik 5 ve Grafik 6’da, “En Özgür” ülkelerde gelir dağılımının daha eşitlikçi olduğuna işaret eden korelasyon, bizi, yüksek düzeylerdeki ekonomik özgürlüklerin gelir dağılımını kesinlikle iyileştireceği gibi yanlış bir sonuca itebilmektedir. Oysa yukarıda belirttiğimiz gibi, bir ülkede gelir dağılımını etkileyen ve kurumsal bir yapı olarak ekonomik özgürlükler ile ilgisi olmayan pek çok faktör bulunmaktadır, oysa grafikte yalnızca veri ekonomik özgürlük seviyesi ile gelir dağılımı göstergesi karşılaştırılmıştır. Ayrıca, Fraser Enstitüsü’nce 2014 yılında hazırlanan son rapora göre “En Özgür” ülkeler kategorisinde Danimarka, Norveç ve İsveç gibi kamu sektörünün büyük olduğu ve gelir dağılımını iyileştirici politikaların uygulandığı sosyal devletler de bulunmaktadır. Bu durum, ilk bölümde belirttiğimiz gibi, ekonomik özgürlüklerin tek başına “minimal devlet” anlayışıyla bir tutulmaması gerektiğini de göstermektedir. Ek-2’de yer alan ekonomik özgürlük endeksi, alt bileşenlerle birlikte değerlendirildiğinde, Danimarka, Norveç ve İsveç gibi ülkelerin “kamu sektörünün boyutu” bileşeninde sırasıyla 141, 130 ve 150. sıralarda yer aldığı görülmektedir. Ancak yine bu ülkeler, bir ülkede adalete ve yargı bağımsızlığına olan güveni gösteren “hukuki sistem ve mülkiyet hakları”, para politikasının siyasetten ne derece bağımsız olduğunu gösteren “sağlam para” ve üreticilerin uluslararası düzeyde de rekabete açık olmalarını ifade eden “serbest ticaret” bileşenlerinde üst sıralarda yer almaktadır. Söz konusu ülkelerin, özellikle bu üç bileşen sebebiyle genel ekonomik özgürlük düzeyinde de üst sıralarda yer bulmaları, ekonomik özgürlüklerin gelir dağılımı üzerinde de olumlu bir etkisi olduğu izlenimini vermektedir.

3. BÖLÜM

EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER İLE KALKINMA GÖSTERGELERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN PANEL VERİ İLE ANALİZİ

İktisat teorisi, ekonomik özgürlüklerin ve liberal iktisadi politikaların ekonomik büyümeyi teşvik edeceğini ileri sürmektedir. Diğer taraftan, kalkınma kavramının tartışıldığı ikinci bölümde belirtildiği gibi büyümenin toplumu oluşturan bireylerin hayatlarında somut olarak yol açacağı değişiklikler, ekonomik büyüme kavramının önüne geçmektedir. Bu nedenle ekonomik özgürlüklerin bireylerin refahına doğrudan etki yapıp yapmadığının, böyle bir etki söz konusu ise bu etkinin yönünün araştırılması önem taşımaktadır. Bu bölümde yer alan ampirik analiz, ekonomik özgürlüklerin, ülkelerin sağlık, eğitim, gelir dağılımı ve yoksulluk gibi bireylerin hayatlarına doğrudan etki eden kalkınma göstergelerine etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu amaçla ilk olarak ekonomik özgürlüklerin, ekonomik hayatın ve kalkınmanın farklı göstergelerine olan etkilerine yönelik literatürde yer alan ampirik çalışmalar özetlenecektir. Daha sonra çalışmada kullanılan veri seti ve model tanıtılacak, panel veri analizine ilişkin bilgi verilecektir. Son olarak, ekonomik özgürlükler ile kalkınma göstergeleri arasındaki ilişki, panel veri analizi ile ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyelerine göre incelenecek, analiz sonuçları literatürde yer alan çalışmalarla birlikte değerlendirilecektir.

3.1. EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER ÜZERİNE YAPILAN AMPİRİK ÇALIŞMALAR

Ekonomik özgürlüklere ilişkin endeksler ortaya çıktığından beri, ekonomik özgürlüklerin etkilerine ilişkin ampirik çalışmalar da yoğunluk kazanmıştır. Ekonomik özgürlüklerle kalkınma göstergeleri arasındaki doğrudan ilişkiyi inceleyen çalışmalar sınırlı olsa da kalkınmayla dolaylı ilişkiye sahip olan büyüme, doğrudan yabancı yatırımlar, gelir dağılımı, vb. konulara ilişkin pek çok çalışma yapılmıştır.

Ekonomik özgürlüklerin kalkınmaya ve kişi başına düşen gelir düzeyindeki artışa etkisi, ikinci bölümde bahsedildiği üzere ülkelerin kurumsal yapılarıyla ilintilidir. Douglas C. North (1990)'un belirttiği gibi bir toplumda oynanan oyunun kurallarını ifade eden kurumlar, ekonomik aktörlerin (girişimciler, tüketiciler, sanayiciler, vb.) karşı karşıya kalacağı fırsat ve tehditleri belirlemektedir. Ekonomik özgürlükleri destekleyen kurumlar, düşük vergiler aracılığıyla kaynakların üretken alanlara yönlendirilmesi, düşük enflasyon ve fiyat istikrarı ile öngörülebilirlik sağlaması (Berggren, 2003:197), bağımsız hukuk sistemi ile mülkiyet haklarının korunması (Tiryaki, 2007), rekabetçi bir ortam tesis ederek inovasyonu teşvik etmesi ve serbest ticaret ile işbölümünü uluslararası düzeye çıkararak ölçek etkisini genişletmesi (Kibritçioğlu, 1994:57) gibi etkilerle büyümeyi teşvik etmektedir. Söz konusu teorik çerçeve ampirik olarak farklı yöntemlerle ve kalkınmanın farklı değişkenleriyle test edilmiştir.

Easton ve Walker (1992) tarafından geliştirilen İktisadi Kısıtlayıcılık Endeksi verilerini kullanarak, Islam (1996), sıradan en küçük kareler (EKK) yöntemiyle ekonomik özgürlükler ile kişi başına düşen gelir ve büyüme arasındaki ilişkiyi, 28 düşük, 43 orta ve 23 yüksek gelirli olmak üzere toplam 94 ülke için incelemiştir. Analiz sonucunda düşük gelirli ülkeler ve tüm ülkeler için ekonomik özgürlükler ile kişi başına gelir arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca ekonomik özgürlüklerle kişi başına gelir büyümesi arasında da yüksek gelirli ülkeler ve tüm ülkeler için pozitif ve anlamlı ilişki bulunmuştur.

Haan ve Sturm (2000), duyarlılık analizi (*sensitivity analysis*) ile toplamda 80 ülkenin verilerini kullanarak, ekonomik özgürlükler ve büyüme ilişkisini 1975-1990 dönemi için incelemiştir. Analiz sonucunda büyüme sürecinin başındaki ekonomik özgürlük düzeyinin, büyümeyi açıklamada anlamlı olmadığı, ancak ekonomik özgürlüklerdeki artışın büyüme üzerinde etkili olduğu sonucuna varmışlardır.

Ekonomik özgürlüklerle büyüme arasındaki ilişkinin yönünün belirlenmesine yönelik Heckelman (2000)'ın, 1994-1997 yılları arasındaki yüksek, orta ve düşük gelirli toplam 94 ülkeye ait Heritage Foundation tarafından hazırlanan ekonomik özgürlük endeksi verilerini kullanarak yaptığı Granger nedensellik testine göre ekonomik özgürlükler, büyümeyi öncelemektedir. Çalışmanın bulgularına göre ayrıca, büyümenin, endeksin alt bileşenlerinden olan “Hükümet Müdahalesi”ni önelediği, “Ticaret Politikası” ve

“Vergileme” başlıklarının ise büyüme ile anlamlı bir ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde Vega-Gordillo ve Alvarez-Arce (2003), Asya, Afrika, Latin Amerika ve sanayileşmiş ülkeler arasından seçilmiş 45 ülkeye ait 1975-1995 yıllarını kapsayan verilerle panel nedensellik analizi yapmış ve ekonomik özgürlüklerin büyümeyi tetiklediği sonucuna varmışlardır. Yazarlar ayrıca bu etkinin hızlı bir şekilde gerçekleşmeyebileceğini, ülkelerin içinde buldukları koşullar çerçevesinde etkinin gecikmeli olabileceğini belirtmişlerdir. Farr vd. (1998) ise, sanayileşmiş ve sanayileşmemiş olarak iki gruba ayırdıkları 78 ülkede politik ve ekonomik özgürlüklerle gelir düzeyi arasındaki nedensellik ilişkisini analiz etmişlerdir. Analiz sonuçlarına göre her iki ülke grubu için de ekonomik özgürlüklerin gelir düzeyini, gelir düzeyinin de ekonomik özgürlükleri karşılıklı olarak tetiklediği sonucuna varılmıştır.

Carlsson ve Lundström (2002), 74 ülkenin Fraser Enstitüsü tarafından hazırlanan Dünyada Ekonomik Özgürlük Endeksi (EFW) ve endeksin alt bileşenlerinin 1975-1995 yıllarına ait verilerini kullanarak yaptıkları analizde genel endeks ile büyüme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulmuştur. Ayrıca yedi alt gruba bölünen endeksin dört alt bileşeni (“ekonomik yapı ve piyasanın kullanımı”, “alternatif kur kullanma özgürlüğü”, “hukuki yapı ve mülkiyet hakları” ile “sermaye piyasalarına katılım özgürlüğü”) büyüme ile pozitif bir ilişkiye işaret ederken, iki bileşen (“kamu sektörünün boyutu” ile “uluslararası ticarete açıklık”) ile büyüme arasında negatif ilişki bulunmuştur. Diğer taraftan endeksin “para politikası ve fiyat istikrarı” bileşeni pozitif etki yapmasına karşın istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır.

Çeşitli coğrafi ve kurumsal özelliklerle birlikte ekonomik özgürlüklerin kişi başına gelire ve uzun vadeli büyümeye olan etkisini inceleyen Gwartney vd. (2004), 1980 – 2000 dönemi için 99 ülkeyi içeren çalışmalarında, analize tabi tutulan göstergeler içerisinde gelir düzeyindeki farklılıkları açıklamada en önemli faktörün ekonomik özgürlükler olduğu sonucuna varmıştır.

Genişletilmiş Solow büyüme modelinden yola çıkarak ekonomik özgürlüklerin hangi bileşenlerinin büyüme üzerinde etkili olduğunu havuzlanmış en küçük kareler (Pooled OLS) yöntemiyle ve ekonomik özgürlük-büyüme ilişkisinin yönünü Granger Nedensellik testiyle inceleyen Corbi'nin (2007) 1970 – 2000 yıllarını kapsayan analiz

sonuçlarına göre ekonomik özgürlük endeksi alt bileşenlerinin büyük bir kısmı büyüme ile pozitif ilişkiye işaret etmektedir.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkeleri için panel eş bütünleşme analiziyle ekonomik özgürlükler ve büyüme ilişkisini inceleyen Erdem ve Tuğcu (2012), ekonomik özgürlüklerle toplam faktör verimliliği arasında anlamlı bir ilişki bulamasa da; çalışmada yapılan panel eş bütünleşme analizi, ekonomik özgürlüklerin uzun vadede büyüme üzerinde etkili olduğunu, ancak bu ilişkinin yönünün negatif olduğu sonucunu göstermektedir.

Manan (2009) ve Yenipazarlı (2009), ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Türkiye'nin verileriyle incelemiş ve her iki çalışma da pozitif bir ilişki bulmuştur. Yenipazarlı (2009) çalışmasında, Sınır Testi ile Ardışık Bağımlı Gecikmesi Dağıtılmış Modeller (ARDL) yaklaşımı ve Johansen Eşbütünleşme Analizi ile Türkiye'de son on yılda kaydedilen serbestleşmenin ekonomik özgürlükleri ve beraberinde ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği sonucuna varılmıştır. Manan (2009), 1970-2005 döneminde Türkiye için ekonomik özgürlükler ve büyüme arasındaki pozitif ilişkinin hem uzun dönemde, hem de kısa dönemde geçerli olduğu sonucunu bulmuştur.

Akıncı (2013), ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1995 - 2012 döneminde gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ekonomiler için zaman serisi ve panel veri analizleri kullanılarak araştırmıştır. Her iki yöntemle elde edilen analiz bulguları; ekonomik özgürlüklerin gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde iktisadi büyüme sürecini hızlandırdığını, gelişmekte olan ülkelerde ise büyümeyi uyardığını göstermiştir. Ayrıca çalışmada az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkelere ekonomik özgürlükler açısından yakınsayıp yakınsamadığı Haldane – Hall Yakınsama Analizi ile test edilmiş ve hangi ülkelerde yakınsama olgusunun gerçekleştiği detaylıca incelenmiştir.

Heritage Foundation tarafından hazırlanan Ekonomik Özgürlük Endeksi (IEF) verilerini kullanarak 2000 – 2010 yılları arasında 81 ülke için ekonomik özgürlük-büyüme ilişkisini panel veri sabit ve rassal etkiler yöntemlerine göre inceleyen Çetin (2013)'in analiz sonuçlarına göre ekonomik özgürlükler hem düzeyde, hem de değişimde kişi başına geliri pozitif yönde etkilemektedir. Akın vd. (2014) ise 94 ülkeyi kişi başına

düşen gelirlerine göre 5 farklı gruba ayırarak 2000 – 2010 yılları arasında incelemiş, bütün ülke grupları için ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeyi anlamlı ve pozitif yönde etkilediği sonucuna varmışlardır. Sarıbaş (2009) ise, 1995 – 2004 yıllarını kapsayan çalışmasında özgürlük-büyüme ilişkisini negatif olarak bulmuştur.

İktisadi büyüme ve gelir düzeyi dışında, ekonomik özgürlüklerin gelir dağılımı, doğrudan yabancı yatırımlar, ülkelerin sağlık ve eğitim göstergeleri üzerine etkisi de, sayıları az da olsa, ampirik incelemelere konu olmuştur. Bu kapsamda Bengoa ve Sanchez-Robles (2003), 18 Latin Amerika ülkesine yönelik doğrudan yabancı yatırım girişini açıklamak için kullandığı modelde ekonomik özgürlüklere de yer vermiştir. 1970 – 1999 yıllarını kapsayan çalışmasında ekonomik özgürlüklerdeki artışın doğrudan yabancı yatırımları artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Piyasa ekonomisinin gelir dağılımını ve sosyal adaleti bozduğuna ilişkin yaygın inanın aksine Berggren (1999), 1975 – 1985 döneminde ekonomik özgürlük düzeylerini artıran ülkelerin 1985 yılında gelir dağılımında daha eşitlikçi konuma geldiğini saptamış, bu durumun en önemli sebebinin ticaretin serbestleşmesi ve finansal deregülasyon olduğunu belirtmiştir. Öte yandan 1985 yılına ait ekonomik özgürlük seviyesi ile bazı ülkelerin o yıla ait gelir düzeyleri arasında negatif bir ilişki olduğunu da belirten yazar, bu durumun, o dönemde kamunun yeniden dağıtımcı fonksiyonunun kısıtlı olması nedeniyle oluştuğunu, uzun dönemde ekonomik özgürlük seviyesi ile gelir dağılımında adaletin de sağlandığı sonucuna varmıştır. Scully (2002) ise, 86 ülkeyi kapsayan çalışmasında, Berggren'in düzeye ilişkin bulgularının aksine, daha yüksek ekonomik özgürlük düzeyinin eşitsizliği azalttığını bulmuştur. Ayrıca Scully'nin analiz sonuçları, ekonomik özgürlüklerin en düşük iki %20'lik gelir grubunun toplam gelirden aldıkları payı pozitif, en yüksek iki %20'lik gelir grubunun payını ise negatif yönde etkilediğini göstermektedir. Söz konusu analizlerin sonuçları arasındaki farklılık, Berggren'in analizinde ülkelerin gelir dağılımı ölçümleri arasındaki farklılıkların dikkate alınmaması ile açıklanmaktadır (Scully, 2002:90).

Ashby ve Sobel (2008), Karabegovic and McMahon (2005) tarafından hazırlanan Kuzey Amerika'da Ekonomik Özgürlükler endeksi verilerini kullanarak 48 ABD eyaletinde ekonomik özgürlüklerin büyüme ve gelir eşitsizliklerine etkisini incelemiştir. Çalışma sonuçları ekonomik özgürlüklerdeki değişimin daha yüksek bir gelir düzeyi ve

büyüme ile pozitif bir ilişki içerisinde olduğunu, ayrıca gelir dağılımına ilişkin etkinin de Berggren (1999)'i destekler nitelikte eşitsizliği azaltıcı yönde olduğuna işaret etmektedir. Ancak Berggren'in çalışmasında bulunan veri ekonomik özgürlük düzeyi ile gelir eşitsizliği düzeyi arasındaki negatif korelasyona ilişkin anlamlı bir bulguya rastlanamamıştır.

Ismail (2010), Heritage Foundation tarafından hazırlanan endeksin 2000 – 2007 yıllarına ait verilerini kullanarak gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerdeki ekonomik özgürlüklerin gelir eşitsizliği ve büyüme üzerine etkilerini incelediği çalışmasında söz konusu değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varmıştır.

1997 yılında 115 ülkenin verilerini kapsayacak şekilde yayınlanan Ekonomik Özgürlük Endeksi verilerini kullanan Grubel (1998), ekonomik özgürlükler ile işsizlik oranı, İnsani Kalkınma Endeksi (HDI), ortalama yaşam beklentisi, okur-yazarlık oranı ve İnsani Yoksulluk Endeksi gibi kalkınma göstergeleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Gerçekleştirilen regresyon analizi sonuçlarına göre ekonomik özgürlükler, incelenen her alanda kalkınmayı olumlu etkilemektedir. Esposto ve Zaleski (1999) de 1985 yılına ait ekonomik özgürlük seviyesi ve 1985 – 1990 yılları arasında ekonomik özgürlük seviyesindeki değişim ile eğitim (okur-yazarlık oranı) ve sağlık (ortalama yaşam beklentisi) arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Grubel (1998)'e benzer şekilde söz konusu analiz sonuçları da özgürlük düzeyi ile özgürlük seviyesindeki artışın sağlık ve eğitim özelinde yaşam kalitesini artırdığını göstermektedir.

Ekonomik ve politik özgürlüklerin eğitim, sağlık ve hayat kalitesine etkisine ilişkin kayda değer bir ampirik analiz de Stroup (2007) tarafından gerçekleştirilmiştir. 104 ülkenin 1980 – 2000 yıllarını kapsayan verilerini kullanarak ekonomik özgürlükler ile siyasal özgürlüklerin söz konusu refah göstergelerine etkisini inceleyen Stroup, daha yüksek bir ekonomik özgürlük seviyesinin toplum sağlığını (ortalama yaşam beklentisi ve bin kişi başına düşen çocuk ölüm oranı), eğitim düzeyini (okur-yazarlık oranı ve beş yıllık eğitimi tamamlayanların oranı) ve hastalıktan korunmayı (temiz su kaynaklarına erişim ve difteri, boğmaca ve tetanos aşısı (*DPT shots*) yapılanların oranı) istikrarlı şekilde iyileştirdiği sonucuna varmıştır. Analiz sonuçlarına göre bu olumlu etkinin siyasal özgürlükler seviyesi yüksek ülkelerde de aynı yönlü olduğunu belirten Stroup, siyasal özgürlüklerin de ekonomik özgürlükler kadar olmasa da kalkınma üzerinde

olumlu etkisi olduğunu, ancak bu etkinin ekonomik özgürlük seviyesi yüksek ülkelerde ortadan kaybolduğunu belirtmiştir.

Ekonomik özgürlüklerin etkilerine yönelik literatürde yer alan ampirik çalışmalardan seçilmiş bazıları Tablo 5’de özet şekilde yer almaktadır. Tablodan da görüleceği üzere ekonomik özgürlükler genel olarak büyüme ve kalkınma bileşenleri üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir.

Tablo 5: Ekonomik Özgürlüklerin Etkileri Üzerine Seçilmiş Çalışmalar

Çalışma	Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Ülke	Periyod	Etki
Haan ve Sturm (2000)	Ekonomik Büyüme	EFW	80 ülke	1975-1990	Düzye anlamsız, değişim pozitif
Heckelman (2000)	Ekonomik Büyüme	IEF	94	1994-1997	Genel endeks pozitif; "Hükümet Müdahalesi" ters yönlü, "Ticaret Politikası" ve "Vergileme" anlamsız
Carlsson ve Lundström (2002)	Ekonomik Büyüme	EFW	74 ülke	1975-1995	Genel endeks pozitif; 4 bileşen pozitif, 2 bileşen negatif
Vega-Gordillo ve Alvarez-Arce (2003)	Ekonomik Büyüme	EFW	45	1975-1995	Pozitif
Corbi (2007)	Ekonomik Büyüme	EFW	114 ülke	1970-2000	Pozitif
Yenipazarlı (2009)	Ekonomik Büyüme	EFW	Türkiye	1970-2006	Pozitif
Manan (2009)	Ekonomik Büyüme	EFW	Türkiye	1970-2005	Pozitif
Sarıbaş (2009)	Ekonomik Büyüme	IEF	49	1995-2004	Negatif
Erdem ve Tugcu (2012)	Ekonomik Büyüme	IEF	OECD ülkeleri	1995-2009	Negatif
Akıncı (2013)	Ekonomik Büyüme	IEF	144 ülke (50 gelişmiş, 71 gelişmekte, 23 az gelişmiş ülke)	1995-2012	Tüm gruplar için pozitif
Akın vd. (2014)	Ekonomik Büyüme	EFW	94 ülke (5 farklı gelir grubu)	2000-2010	Tüm gruplar için pozitif
Farr vd. (1998)	Gelir Düzeyi	EFW	98	1975-1990	EFW --> Gelir Pozitif Gelir --> EFW Pozitif
Islam (1996)	Kişi Başına Gelir (KBG) ve KBG Büyümesi	ERI	94 ülke (28 düşük, 43 orta, 23 yüksek gelir düzeyli)	1992	KBG, düşük gelirli ve tüm ülkeler için; büyüme ise yüksek gelirli ve tüm ülkeler için pozitif
Gwartney vd. (2004)	Kişi Başına Gelir (KBG) ve KBG Büyümesi	EFW	99	1980-2000	Pozitif
Çetin (2013)	Kişi Başına Gelir (KBG)	IEF	81 ülke	2000-2010	Düzye ve değişim anlamlı, pozitif
Grubel (1998)	Kalkınma Göstergeleri	EFW	115	1995	İşsizlik ve HPI'yı azaltıcı; HDI, okur-yazarlık ve ortalama yaşam beklentisini artırıcı etki

Esposito ve Zaleski (1999)	Kalkınma Göstergeleri	EFW	92	1985-1990	Sağlıkta tüm ülkeler için düzey ve değişim pozitif, anlamlı; eğitimde yüksek eğitim düzeyine sahip ülkeler için düzey ve değişim pozitif, anlamlı
Stroup (2007)	Kalkınma Göstergeleri	EFW	104	1980-2000	Her üç gösterge için de pozitif
Berggren (1999)	Gelir Dağılımı	EFW	102	1975-1985	Düzye negatif, değişim pozitif
Scully (2002)	Gelir Dağılımı	EFW	86	1975-1990	Pozitif
Ashby ve Sobel (2008)	Gelir Dağılımı	EFNA	48 ABD Eyaleti	1980-82 1990-92 2001-03	Pozitif
Ismail (2010)	Gelir Dağılımı	IEF	36	2000-2007	Anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

3.2. VERİ SETİ VE PANEL VERİ ANALİZİ

Literatürde yer alan diğer çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmada ekonomik özgürlüklerin sağlık, eğitim, gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki doğrudan etkisi incelenmektedir. Ülkelerin genel ekonomik özgürlük seviyesinin yanında, ekonomik özgürlüklerin hangi unsurlarının kalkınma üzerinde etkili olduğunu belirleyebilmek amacıyla her bir kalkınma göstergesi için genel endeksle birlikte alt endeksler de ayrıca analize tabi tutulmuştur. Ayrıca, kurumsal yapıların ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılaşabileceği düşüncesiyle, ülkeler Dünya Bankası tarafından hazırlanan *Atlas Metodu*¹³yla uyumlu şekilde kişi başına gelir düzeylerine göre dört grupta¹⁴

¹³ Dünya Bankası, ülkeler arasındaki milli gelir kıyaslamalarında döviz kurlarındaki dalgalanmaların etkisini azaltmak amacıyla *Atlas Dönüşüm Faktörü* olarak adlandırılan özel bir kur hesabını kullanmaktadır. Bir ülkenin *Atlas Dönüşüm Faktörü*, ülkenin o yılki ortalama döviz kuru ile önceki iki yılki ortalama döviz kuru ile ülkedeki enflasyonun uluslararası enflasyon oranından sapmalarını yansıtabilecek şekilde uyarlanması ile hesaplanmaktadır:

$$e_t^{atlas} = \frac{1}{3} \left[e_t + e_{t-1} \left(\frac{r_{t-1}}{r_{t-1}^{SDR\$}} \right) + e_{t-2} \left(\frac{r_{t-2}}{r_{t-2}^{SDR\$}} \right) \right] + \dots$$

Ülkelerin ABD doları bazında Atlas Metoda göre hesaplanmış GSMH'leri ise aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$Y_t^{atlas(\$)} = Y_t / e_t^{atlas}$$

Yukarıdaki eşitliklerde e_t^{atlas} , t dönemi için hesaplanan *Atlas Dönüşüm Faktörü*'nü; e_t , yıllık ortalama döviz kuru; e_{t-1} ve e_{t-2} , sırasıyla bir ve iki yıl önceki ortalama döviz kuru; $\left(\frac{r_{t-1}}{r_{t-1}^{SDR\$}} \right)$ ve $\left(\frac{r_{t-2}}{r_{t-2}^{SDR\$}} \right)$, sırasıyla bir ve iki yıl önceki ulusal enflasyonun, Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) hesap birimi olan *Özel Çekme Hakları* (SDR) cinsinden Japonya, Birleşik Krallık, ABD ve Euro Bölgesinin ağırlıklandırılmış enflasyonuna oranını göstermektedir.

Her bir ülke için hesaplanan ABD doları cinsinden GSMH rakamının yıl ortası nüfusa (N_t) bölünmesi ile kişi başına milli gelir rakamına ulaşılabilmektedir:

incelenmiştir. Çalışmanın bu alt bölümünde önce kullanılan veri seti ve değişkenler tanıtılacak, ardından çalışmada kullanılan ekonometrik yöntem hakkında bilgi verilecektir.

3.2.1. Model, Veri Seti ve Kaynakları

Yukarıda belirtildiği gibi, çalışmada önce kalkınmaya ilişkin göstergeler genel ekonomik özgürlük endeksi değeri kullanılarak analiz edilmiştir. Daha sonra, ekonomik özgürlüklerin hangi unsurlarının kalkınmada etkili olduğunu ve/veya hangisinin daha ağır bastığını gözlemlemek amacıyla Heckelman (2000), Carlsson ve Lundström (2002) ve Akıncı (2013) çalışmalarında olduğu gibi ekonomik özgürlükler beş alt kategoride incelenmiştir. Aşağıda yer alan (1) ve (2) numaralı denklemler sırasıyla tahmin edilen bu iki modeli göstermektedir. Ayrıca her iki modele de kalkınma yolunda bir başlangıç noktasını temsil eden kişi başına milli gelir değişkeni kontrol değişkeni olarak eklenmiştir.

$$DEV_{it}^k = \beta_0 + \beta_1 LGNI_{it} + \beta_2 EF_{it} + \varepsilon_{it} \quad (3.1)$$

$$DEV_{it}^k = \beta_0 + \beta_1 LGNI_{it} + \sum_{j=1}^5 \beta_j EF_{it}^j + \varepsilon_{it} \quad (3.2)$$

(3.1) ve (3.2) numaralı denklemlerde yer alan DEV^k , sağlık, eğitim, gelir dağılımı ve yoksulluk göstergelerine işaret etmektedir. Spesifik olarak belirtmek gerekirse, sağlık göstergelerinden DEV_1 , bir ülkedeki toplam nüfus için yıl cinsinden ortalama yaşam beklentisini; DEV_2 , bin canlı doğum başına bebek ölüm oranını ifade etmektedir.

$$Y_t^{atlas(KB \$)} = Y_t^{atlas(\$)} / N_t$$

(<https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/378832-what-is-the-world-bank-atlas-method>, Erişim Tarihi: 04.05.2015)

¹⁴ 2015 mali yılı için Atlas metoda göre kişi başına milli geliri \$1.045 ve altında olan ülkeler “düşük gelirli”, \$1.045 - \$4.125 arası “düşük-orta gelirli”, \$4.125 - \$12.746 arası “orta-yüksek gelirli” ve \$12.746 üstü ülkeler “yüksek gelirli” olarak sınıflandırılmıştır. Söz konusu eşik değerlere göre sınıflandırılmış ülke listesi Ek-4’te yer almaktadır.

(<http://data.worldbank.org/about/country-and-lending-groups>, Erişim Tarihi: 02.05.15)

Eğitim göstergeleri olarak, DEV_3 , çncl düzeyde eğitime katılımı¹⁵; DEV_4 , birincil eğitimde ğretmen başına düşen ğrenci sayısını göstermektedir. Bir ülkede gelir dağılımına ilişkin en önemli göstergelerden olan *Gini Endeksi* analizde DEV_5 olarak yer almaktadır. Yoksulluk göstergesi olarak kullanılan DEV_6 ise, satın alma gücü paritesine (SAGP) göre günde 1,25 ABD dolarının altında yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranını göstermektedir. Tüm kalkınma göstergeleri Dünya Bankası'nın Dünya Kalkınma Göstergeleri (WDI) veri tabanından alınmıştır.

Modellerde *LGNI* olarak yer alan değişken, *Atlas Metod*'a göre cari fiyatlarla ABD doları cinsinden hesaplanan kişi başına milli gelirin doğal logaritmasını göstermektedir. İlk modeldeki EF , Fraser Enstitüsü tarafından 1970 – 2000 yılları için beşer yıllık, 2000 yılından sonra ise yıllık olarak hazırlanan Dünyada Ekonomik zgrlk Endeksi (EFW) verilerinin genel değerlerini göstermektedir (Gwartney vd., 2014). İkinci modelde yer alan EF^j değeri ise EFW'nin beş alt bileşenini ifade etmektedir. Hatırlanacak olursa EF_1 , “Kamu Sektörünün Boyutu”; EF_2 , “Hukuki Yapı ve Mülkiyet Hakları”; EF_3 , “Sağlam Para”; EF_4 , “Serbest Ticaret”; EF_5 , “Regülasyon” unsurlarını oluşturmaktadır.

İlk bölümde endeksler hakkında bilgi verirken ekonomik özgürlükleri düzenli olarak ölçen iki endeksten detaylı şekilde bahsedilmişti. Ampirik analiz kısmında ekonomik özgürlükleri gösteren değerken olarak EFW endeksinin kullanılmasının nedeni, söz konusu veri setinin 1970 yılına kadar geriye gitmesine karşın, bir diğer alternatif olan Heritage Foundation tarafından hazırlanan Ekonomik zgrlk Endeksi (IEF) verilerinin 1995 yılından itibaren başlamasıdır. Ancak EFW endeksinin 2000 yılına kadar beşer yıllık olarak hazırlanması ve 2000 yılı sonrası için de öncesiyle uyumlu şekilde beşer yıllık aralıklı değerlerin kullanılması, veri setinin zaman boyutunun kısıtlı olmasına neden olmaktadır. Çalışmada kullanılan veri setinin zaman boyutu belirtilen sebeplerle 1970, 1975, 1980, 1985, 1990, 1995, 2000, 2005, 2010 yıllarından oluşmak üzere dokuz adettir. IEF verilerindeki zaman boyutu ise 1995 yılından 2015 yılına kadar yıllık olmak üzere toplam yirmi bir adettir. İlk bakışta daha fazla zaman verisi içermesi

¹⁵ Birincil, ikincil ve üçüncül düzeyde eğitim, ülkelerin eğitim sistemlerine göre değerlik arz etmekle beraber, genel olarak birincil eğitim, ilköğretimi kapsayan 5-8 yıla kadarki temel öğrenimi; ikincil eğitim, 9-12 yıl arası orta öğrenimi; üçüncül eğitim ise yüksekokul veya niversite düzeyindeki öğrenimini ifade etmektedir. Çalışmanın kapsadığı yıl aralığı olan 1970'lerden günümüze kadarki süreçte temel ve orta öğrenim pek çok ülkede norm olarak kabul edilmekte, ülkeler arasındaki eğitim düzeyi farklılığını belirleyen üçüncül düzeyde eğitime katılım olmaktadır. Bu nedenle çalışmada üçüncül eğitime katılım, eğitime ilişkin gösterge olarak seçilmiştir.

nedeniyle IEF verilerini kullanmak gözlem sayısını artıracığından tercih sebebi gibi gözükse de kalkınmaya ilişkin göstergeler ancak uzun vadede anlamlı bir değişim göstereceğinden zaman boyutunun sıklığı değil, kapsamı analizimiz için daha fazla önem taşımaktadır.

Diğer taraftan, Fraser Enstitüsü tarafından hazırlanan endeksi açıkladığımız ilk bölümde değindiğimiz gibi, zaman içerisinde endeksi oluşturan bileşenlere ilişkin daha fazla veri üretilebilmesi ve yapılan metodolojik revizyonlar nedeniyle endeksin kapsamı da genişlemiş ve bu nedenle ülke puanlarının farklı zaman dilimleri içerisinde daha sağlıklı şekilde karşılaştırılabilmesi amacıyla baz yılı 2000 kabul edilen bir zincirleme (*chain-linked*) endeks oluşturulmuştur. Bu çalışmada da yıllar arasında karşılaştırılabilirlik sağlanması açısından zincirleme endeks değerleri kullanılmıştır.

Sağlık ve eğitime ilişkin analizlerde 1970 – 2010 yılları arasındaki beşer yıllık düzey verileri kullanılmıştır. Gelir dağılımı ve yoksulluğa ilişkin veriler ise 1985 yılından itibaren başlamakta olduğundan¹⁶, söz konusu iki analiz 1985 – 2010 yıllarını kapsamaktadır. Ayrıca, gelir dağılımı ve yoksulluğa ilişkin anket ve çalışmalar her yıl düzenli olarak tekrarlanmadığından analizde ilgili yıl verisi olmayan ülkeler için Scully (2002) ile benzer şekilde o değişkenin bir önceki veya bir sonraki yıla ait verisi kullanılmıştır. Gelir dağılımı ve yoksulluğa ilişkin veriler, diğer yapısal göstergeler gibi yıldan yıla değişmediğinden bu durum analiz sonuçlarını çarpıtıcı etki yapmamaktadır. Çalışmada incelenen ülke sayısı ise geçmiş yıllara ait kalkınma göstergelerinin yetersizliği nedeniyle her bir tahmine göre değişmektedir. Tüm ülkeleri kapsayan genel sonuçlar için; sağlık denkleminde 121, eğitimde 118, gelir dağılımında 90 ve yoksulluk denkleminde 74 ülke mevcuttur. Ülkeleri gelişmişlik düzeylerine göre ayırarak yaptığımız analizlerde ise gözlem sayısı doğal olarak düşmektedir.

Son olarak, önce tüm ülkeler için tahmin edilen modeller, *Atlas Metod*'a göre “yüksek gelirli”, “orta-yüksek gelirli”, “düşük-orta gelirli” ve “düşük gelirli” ülkeler olmak üzere dört ayrı gruba bölünerek tekrar tahmin edilmiştir. Dünya Bankası, ülkeleri 1987 yılından itibaren Atlas metodolojiye göre sınıflandırmaktadır. Bu çalışmada kullanılan veri seti 1970 yılına uzandığı için, 1987 yılı öncesi gruplandırma için 1987 yılında

¹⁶ Dünya Bankası'nın Dünya Kalkınma Göstergeleri (*World Development Indicators – WDI*) veri tabanında 1980 yılına ait yalnızca Kolombiya ve Madagaskar'ın gelir dağılımı verileri bulunmaktadır.

içinde bulunulan grup esas alınmıştır. Örneğin bir ülke 1987 yılında “düşük gelirli” ülke grubunda yer alıyorsa, o ülkenin analizde kullanılan 1987 yılı öncesi gözlemleri için de aynı gelir grubunda bulunduğu varsayılmıştır. Öte yandan, bu çalışma göreceli olarak uzun bir zaman dilimini kapsadığından ve kişi başına gelirleri zaman içerisinde değişen ülkelerin içinde buldukları gelir grupları da değiştiğinden, ülkelerin gelir grubuna göre sınıflandırmada sergiledikleri bu hareketlilik çalışmada da dikkate alınmıştır.

3.2.2. Panel Veri Analizi

İktisadi değişkenlere dair nedensellik ilişkileri analizlerinde üç farklı veri tipiyle çalışılabilmektedir. Bunlardan, değişkenlerin değerlerinin gün, ay, mevsim, yıl gibi zaman birimlerine göre değişimini içeren verilere *zaman serisi verisi*; zamanın belli bir noktasında, farklı birimlere ait olan verilere *yatay kesit veri*; farklı birimlerin belirli bir dönemi kapsayan verilerine ise *panel veri (yatay kesit zaman serileri)* adı verilmektedir (Tatoğlu, 2013:1-2). Bir başka deyişle zaman serisi verisi, bir birimin dönemlere göre bilgisini; yatay kesit verisi, birçok birimin bir döneme ait bilgisini; panel veri ise birçok birimin birçok döneme ait bilgisini içermektedir. Zaman serileri tek bir birimi, yatay kesit veriler ise tek bir dönemi içerdiğinden; iktisadi nedensellik analizlerinde araştırmacıyı genel olmayan, tesadüfi yargılara itebilmektedir. Panel veri ise farklı birimlerde ve dönemlerde inceleme yapabilmemize imkan verdiğinden, panel veri ile yapılan analizler, diğer iki analize göre daha genel ve daha güvenilir sonuçlara ulaşabilmemize imkan sağlar. Panel verilerle çalışırken analizde yer alan her bir birim, tüm zamanlar için gözlemlenebilmişse *dengeli panel*, bazı birimler için bazı zamanlar kayıpsa *dengersiz panel* söz konusudur (Tatoğlu, 2013:5).

Ekonometrik analizlerde panel veri kullanmanın zaman serisi ve yatay kesit verilerine göre bazı avantajları mevcuttur. İlk olarak panel veriler daha fazla veri içermekte; bu durum da daha yüksek serbestlik derecesi ve daha düşük çoklu bağıntıya (*multicollinearity*) neden olmaktadır. Bu durum ekonometrik tahminlerde etkinliği ve güvenilirliği artırır, model parametrelerinin daha isabetli şekilde yorumlanmasına olanak sağlar (Hsiao, 2003:3; Baltagi, 2005:5). İkincisi, yatay kesit veya zaman serisi analizleri araştırmacıya tek yönlü bir değerlendirme yapma imkanı sunarken, panel veri kullanılarak yapılan çalışmalarda hem birim hem de zaman etkileri aynı model ile

değerlendirilebilmektedir. Üçüncüsü, panel veriler birimler arası değişkenliği ve gözlemlenemeyen heterojenliği modele dahil edebilmektedir (Baltagi, 2005:6). Dördüncüsü, yalnızca zaman veya yalnızca yatay boyut içeren çalışmalarda, analizlerde sapmalara yol açabilecek olan dışlanan (*omitted*) değişkenlerin etkisi, panel veri ile kontrol altında tutulabilmekte ve bu yolla tahmin sapmaları azaltılabilmektedir (Hsiao, 2003:7). Tüm bu avantajları sayesinde panel veriler, araştırmacıya daha kapsamlı ve karmaşık modeller kurmaya ve bunları test etmeye imkan vermektedir.

Belirtilen bu avantajların yanında panel veri kullanmanın bazı kısıtları ve dezavantajları da mevcuttur. Panel veri modelleri zaman serisi ve yatay kesit modellere özgü sapmayı içinde barındırdığından panel veri modellerinde hata teriminde oluşan sapmalar daha büyük olmaktadır. Ayrıca panel verilerde genellikle birim boyutu fazla olmasına rağmen zaman boyutu kısıtlıdır; bu durum da özellikle doğrusal olmayan panel veri modellerinde çözülmesi zor ekonometrik problemler doğurabilmektedir. Son olarak özellikle mikro ölçekte panel verilerle çalışmaya imkan verecek veri bulmak mümkün olamamaktadır (Baltagi, 2005:7-8; Tatoğlu, 2013:14).

N sayıda birim ve her bir birime ait T sayıda gözlemin yer aldığı bir doğrusal panel veri modeli (3.3) numaralı denklemdeki gibi gösterilebilir:

$$Y_{it} = \beta_{0it} + \sum_{k=1}^K \beta_{kit} X_{kit} + u_{it} \quad i = 1, \dots, N; \quad t = 1, \dots, T \quad (3.3)$$

Burada i , birimleri; t ise zaman boyutunu ifade etmektedir. β_{0it} , sabit terimi; β_{kit} , $K \times 1$ boyutlu katsayılar (parametreler) vektörünü; X_{kit} , k . açıklayıcı (bağımsız) değişkenin; Y_{it} ise açıklanan (bağımlı) değişkenin t zamanında i . birim için değerini göstermektedir. Panel veri modelleri parametrelerin birim ve/veya zamana göre değer almasına bağlı olarak:

1. Sabit ve eğim katsayılarının birimlere ve zamana göre değişmediği;
2. Eğim katsayılarının değişmediği, sabit katsayılarının birimlere göre değiştiği;
3. Eğim katsayılarının değişmediği, sabit katsayılarının birimlere ve zamana göre değiştiği;
4. Tüm katsayıların birimlere göre değiştiği, zamana göre değişmediği;
5. Tüm katsayıların hem birimlere, hem de zamana göre değiştiği modeller olmak üzere sınıflandırılmaktadır.

Panel veri analizlerinde en sık kullanılan modeller, 2 ve 3 numaralı başlıklarla sunulan eğim katsayılarının değişmediği, sabit katsayılarının birimlere veya hem birimlere hem de zamana göre değiştiği modellerdir (Tatoğlu, 2013:37-39).

3.2.2.1. Sabit Etkiler ve Tesadüfi (Rassal) Etkiler Yöntemi

Panel verilerde birimler arası farklılıklardan kaynaklanan değişimin regresyon modelinin katsayılarının bazılarında veya tümünde değişmeye yol açtığı varsayıldığı modellere “sabit etkiler” (*fixed effect*), söz konusu farklılıkların regresyon modelinin katsayılarında herhangi bir değişmeye yol açmadığının varsayıldığı modellere “tesadüfi (rassal) etkiler” (*random effect*) modeli adı verilmektedir. Sabit etkiler modellerinde yatay kesit birimler arasındaki farklar sabit terimdeki farklılıklarla açıklanmakta ve panel veri modeli kukla değişken yardımıyla tahmin edilmekte; tesadüfi etkiler modellerinde ise yatay kesit birimlerden kaynaklanan değişikliklerin tesadüfi olduğu varsayılarak, modele hata teriminin bir bileşeni olarak dahil edilmektedir (Akıncı; 2013:195-196; Çalışkan, 2009:125; Tatoğlu, 2013:79). Tesadüfi etkiler modellerindeki bu durum, bir taraftan onun sabit etkiler modellerine göre daha fazla serbestlik derecesine sahip olmasını sağlarken, diğer taraftan yatay kesit birimlerin kendilerine özgü farklılıklarını da göz ardı etmesine yol açmaktadır.

Genel olarak panel verilerde yatay kesit birimler büyük bir küleden tesadüfi olarak çekilmişse tesadüfi etkiler modeli, daha spesifik bir veri seti belirlendiyse sabit etkiler modeli daha uygun olabilmektedir (Tatoğlu, 2013:79). Ancak tahmin yöntemleri arasında bir tercih yapmak için daha sağlıklı yol ekonometrik testlere başvurmaktır. Sabit ve tesadüfi etkiler arasında tercih yapmak amacıyla en çok kullanılan test, Hausman (1978) tarafından geliştirilen spesifikasyon testidir. Hausman testi için boş ve alternatif hipotez aşağıdaki gibidir:

H_0 : Açıklayıcı değişkenler ile birim etki arasında korelasyon yoktur.

H_1 : Açıklayıcı değişkenler ile birim etki korelasyonludur.

Boş hipotez kabul edildiğinde her iki tahmin edici de tutarlı sonuç vermektedir. Bu durumda tesadüfi etkiler modelinde serbestlik derecesi daha yüksek olduğu için daha

etkin sonuçlar ürettiğinden tesadüfi etkiler modelini seçmek, aksi takdirde sabit etkiler modeliyle tahmin yapmak daha uygun olacaktır. Hipotezler arasında karar vermemizi sağlayacak Hausman test istatistiği ise şu şekilde hesaplanmaktadır:

$$H = (\hat{\beta}_{SE} - \hat{\beta}_{TE})' [A \text{ var}(\hat{\beta}_{SE}) - A \text{ var}(\hat{\beta}_{TE})]^{-1} (\hat{\beta}_{SE} - \hat{\beta}_{TE}) \quad (3.4)$$

(3.4) numaralı eşitlikte TE alt indisi tesadüfi etkiler modelinin, SE sabit etkiler modelinin tahmin edicilerini; $A \text{ var}(\hat{\beta}_{SE})$ ve $A \text{ var}(\hat{\beta}_{TE})$ ise sırasıyla sabit ve tesadüfi etkiler modellerinin tahmininden elde edilen asimptotik varyans-kovaryans matrislerini göstermektedir (Tatoğlu, 2013:180).

Bu çalışmada yer alan (3.1) ve (3.2) numaralı modellerde de her bir kalkınma göstergesi için yapılan tahminlerde sabit ve tesadüfi etki modellerden birini seçmek amacıyla uygulanan Hausman testi sonuçlarına göre genel ekonomik özgürlük endeksinin gelir dağılımı üzerindeki etkisini ölçen denklem (mod5a) dışında tüm denklemler için sabit etkiler modeli uygun bulunmuştur¹⁷.

3.2.2.2. Panel Verilerde Heteroskedastisite (Değişen Varyans) ve Otokorelasyon Testleri

Sabit etkiler modelinin temel varsayımları gereği, tahmin edilen hata terimlerinin koşullu varyansları sabit (homoskedastisite) ve koşullu kovaryansları sıfır (otokorelasyonsuzluk) olmalıdır. Bu varsayım şu şekilde ifade edilmektedir:

$$E(u_i' u_i | \ddot{x}_i, \mu_i) = \sigma_u^2 I_T \quad (3.5)$$

Bu varsayım, koşullu ve koşulsuz varyans matrislerinin birbirine eşit olmaması veya eşit olsalar bile varyans matrisinin sabit olmaması nedeniyle bazen ihlal olmaktadır (Tatoğlu, 2013:208). Bu durumda değişen varyans ve otokorelasyon görülebilmektedir. Her iki durumda da model tahminlerinde etkinlik bozulmaktadır.

Değişen varyansın test edilmesi için Greene (2002) tarafından önerilen Değiştirilmiş Wald testi (*Modified Wald Test for Groupwise Heteroskedasticity*) kullanılmaktadır.

¹⁷ Hausman testinin sonuçları Ek-5'te yer almaktadır.

Söz konusu testte sınanan temel hipotez, varyansların birimlere göre sabit (homoskedastik) olmasıdır.

$$H_0: \sigma_i^2 = \sigma^2$$

Değiştirilmiş Wald istatistiği ise aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$W = \sum_{i=1}^N \frac{(\hat{\sigma}_i^2 - \sigma^2)^2}{\text{var}(\hat{\sigma}_i^2)} \quad (3.6)$$

Bu eşitlikte $\hat{\sigma}_i^2$; i. birimin kalıntı varyansının tahmincisidir (Greene, 2002: 323-24). Söz konusu Wald istatistiğine göre boş hipotez kabul edilirse birimlere ait hata terimlerinin varyansı sabittir, aksi takdirde değişen varyans sorunu mevcuttur. Çalışmada tahmin edilen modellerde değişen varyans olup olmadığını test etmek için Değiştirilmiş Wald testi yapılmış, tüm modellerde değişen varyans tespit edilmiştir¹⁸.

Panel verilerde otokorelasyonun tespiti için Baltagi-Wu'nun (1999) dengesiz panel veri durumunda da kullanılabilen “*Yerel En İyi Değişmez*” (LBI) testi önerilmektedir (Tatoğlu, 2013:211). Söz konusu testte sınanan hipotez, otokorelasyon katsayısının (ρ) sıfıra eşit olup olmadığıdır. Test sonucunda boş hipotez kabul edilirse otokorelasyonun olmadığı, aksi takdirde otokorelasyonun mevcut olduğu sonucuna varılır. Bu çalışmada kullanılan veri setinde zaman boyutu dokuz adet olduğundan otokorelasyon test edilememiştir.

3.2.2.3. Genelleştirilmiş ve Esnek Genelleştirilmiş En Küçük Kareler (GEKK ve EGEKK) Yöntemi

Panel verilerde tahmin edilen modellerde heteroskedastisite ve/veya otokorelasyon durumunda hata teriminin (u_{it}) varyansı değişmekte ve/veya hata terimleri arasında korelasyon oluşmaktadır. Her iki durumda da ya dirençli varyans matrisi kullanılmalı veya alternatif olarak sabit etkiler modelinin temel varsayımlarından olan “sabit varyans ve sıfır kovaryans” varsayımı esnekleştirilerek genelleştirilmiş en küçük kareler (GEKK) ile tahmin yapılmalıdır (Tatoğlu, 2013:101). Diğer taraftan, GEKK yöntemi,

¹⁸ Değiştirilmiş Wald testinin sonuçları Ek-6'da yer almaktadır.

varyans kovaryans matrisinin (Ω) bildindiği durumda kullanılabilmekte; fakat çoğu durumda Ω matrisi bilinmemekte ve tahmin edilmesi gerekmektedir (Tatoğlu, 2013:102). Bu durumda Esnek Genelleştirilmiş En Kùçük Kareler (EGEKK) yöntemi söz konusudur. Yukarıda belirtildiği gibi bu çalışmada tahmin edilen modellerde heteroskedastisite mevcut olduğundan tahminler, daha tutarlı ve etkin sonuçlara ulaşabilmek amacıyla, EGEKK yöntemi ile tahmin edilmiştir.

3.3. ANALİZ SONUÇLARI

Ekonomik özgürlüklerin kalkınma ile ilişkisini ölçmek amacıyla yapılan bu analizde önce tüm ülkeler için yapılan regresyon sonuçları üzerinde durulacak, ardından gelir düzeylerine göre sınıflandırılmış ülke grupları için regresyon sonuçları sunulacaktır. Son olarak ise, analizlerde çıkan tüm sonuçların genel bir değerlendirmesi yapılarak bölüm sonlandırılacaktır.

3.3.1. Tüm Ülkeler İçin Analiz Sonuçları

Tüm ülkelerde ekonomik özgürlüklerin sağlık, eğitim, yoksulluk ve gelir dağılımındaki eşitlik gibi kalkınma göstergeleri üzerine etkisini ölçmek için Esnek Genelleştirilmiş En Kùçük Kareler yöntemi ile tahmin edilen sonuçlar Tablo 6'da yer almaktadır. Tablodan görüleceği gibi tüm modellerde kişi başına gelir düzeyi ve genel ekonomik özgürlük seviyesinin, seçilmiş kalkınma göstergelerini binde 1 istatistiksel anlamlılık düzeyinde açıkladığı görülmektedir. Spesifik olarak belirtmek gerekirse, sağlığa ilişkin tahmin sonuçlarına göre Grubel (1998), Esposto ve Zaleski (1999) ve Stroup (2007) ile benzer şekilde ekonomik özgürlük düzeyi yüksek olan ülkelerde ortalama yaşam beklentisi artmakta; bebek ölüm oranları ise düşmektedir.

Tablo 6: Tüm Ülkeler için EGEKK Regresyon Sonuçları

Değişken	Sağlık				Eğitim				Yoksulluk & Eşitsizlik			
	Ort. Yaşam Bekl.		Bebek Ölüm Oranı		Eğitime Katılım		Öğrenci/Öğretmen		Gini Endeksi		1,25 USD Altı	
	mod1a	mod1b	mod2a	mod2b	mod3a	mod3b	mod4a	mod4b	mod5a	mod5b	mod6a	mod6b
ef	0,599*** (0,119)		-4,884*** (0,514)		0,018*** (0,003)		0,973*** (0,162)		0,955*** (0,220)		0,021*** (0,007)	
lgni	4,869*** (0,101)	4,857*** (0,126)	-16,242*** (0,418)	-15,368*** (0,433)	0,092*** (0,002)	0,100*** (0,003)	-6,417*** (0,160)	-6,436*** (0,161)	-1,206*** (0,158)	1,381*** (0,156)	-0,170*** (0,006)	-0,174*** (0,005)
ef1		0,295*** (0,082)		-0,917** (0,311)		0,005* (0,002)		0,623*** (0,073)		2,586*** (0,184)		-0,002 (0,005)
ef2		0,049 (0,086)		0,422 (0,320)		-0,006* (0,002)		0,233* (0,109)		-1,992*** (0,163)		0,009 (0,005)
ef3		0,051 (0,071)		0,462 (0,279)		0,002 (0,002)		0,603*** (0,106)		-0,441** (0,154)		0,006 (0,004)
ef4		0,285*** (0,082)		-3,427*** (0,312)		0,005* (0,002)		-0,484*** (0,107)		0,507* (0,212)		0,006 (0,006)
ef5		-0,563*** (0,132)		1,065* (0,461)		0,011** (0,003)		0,720*** (0,124)		-0,016 (0,264)		0,007 (0,006)
_cons	25,434*** (0,635)	29,072*** (0,899)	197,712*** (2,625)	172,781*** (3,256)	-0,607*** (0,014)	-0,659*** (0,020)	71,913*** (0,973)	67,135*** (1,157)	46,330*** (1,463)	26,048*** (1,604)	1,347*** (0,043)	1,349*** (0,060)
Gözlem	870	757	859	746	608	537	587	515	193	187	181	175
Ülke	121	120	120	119	117	115	118	116	90	88	74	72
Periyod	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1985-2010	1985-2010	1985-2010	1985-2010

Not: Standart sapmalar parantez içerisinde gösterilmektedir. Tabloda *, ** ve *** sırasıyla yüzde 5, yüzde 1 ve binde 1 düzeyde anlamlılığa işaret etmektedir.

Eğitim gostergelerinde ise ekonomik ozgrlk seviyesi arttıka ncl düzeyde eğitime katılım oranı ve birincil eğitimde ogretmen başına düşen ogrenci sayısı da artmaktadır. Eğitim gostergesi olarak okur-yazarlık oranını kullanan Grubel'in (1998) ve okur-yazarlık ile birlikte beş yıllık eğitimi tamamlayanların oranını kullanan Stroup'un (2007) ekonomik ozgrlklerle eğitim arasında pozitif bir ilişki bulunduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada eğitimle ilgili olan ilk gostergenin (ncl düzeyde eğitime katılım oranı) tahmin sonuçlarının, soz konusu çalışmalarla tutarlı olduğu gorlmektedir. Ancak eğitim için kullanılan ikinci gostergeye (birincil eğitimde ogretmen başına düşen ogrenci sayısı) ilişkin tahmin sonuçları ekonomik ozgrlklerle eğitim düzeyi arasında var olduğu düşünülen pozitif ilişki ile çelişik gozkmektedir.

Diğer taraftan, ekonomik ozgrlk seviyesi arttıka gelir dağılımında eğitsizliği gosteren Gini endeksi ve toplam nüfus içerisinde 1.25 USD altında yaşayanların oranı da artmaktadır. Eğitsizliğe ilişkin tahmin sonuçları Berggren (1999) ile benzerlik arz etmekte olup, kamunun yeniden dağıtım fonksiyonunun düşük olduğu ülkelerde gelir eğitsizliğinin yüksek olduğu tezini doğrulamaktadır. Yoksulluğa ilişkin tahmin sonuçları ise, ekonomik ozgrlk seviyesi yüksek olan ülkelerde kamunun sosyal harcamalarının düşük olması ile açıklanabilir.

Tablo 6'da ayrıca ekonomik ozgrlklerin alt bileşenlerinin ilgili gostergeler üzerindeki etkisini yansıtan sonuçlar da yer almaktadır. Sağlık gostergelerine baktığımızda, kamu sektörünün boyutu (ef1) ile serbest ticaret (ef4) bileşenlerinin ortalama yaşam süresini arttırdığını, regülasyon (ef5) bileşeninin ise düşürdüğünü gormekteyiz. Daha açık belirtmek gerekirse sonuçlar, ortalama yaşam sresinin, kamu sektörünün boyutu küçüldükçe (ef1 değeri yükseldikçe) ve uluslararası serbest ticaretin onndeki engeller kaldırıldııka (ef4 değeri yükseldikçe) arttığını, regülasyonlar azaldıkça (ef5 değeri yükseldikçe) azaldığını gostermektedir. Bebek olm oranlarını içeren tahmin sonuçları (mod2b) da ortalama yaşam beklentisi tahmininde çıkan sonuçları teyit etmekte; sonuçlara gore ef1 ve ef4 değişkenlerinin bebek olm oranlarını düşürdüğü, ef5 değişkeninin ise arttırdığı gorlmektedir.

Ekonomik ozgrlk endeksinin alt bileşenlerinin eğitim gostergeleri üzerindeki etkilerine bakıldığında, ef1 (kamu sektörünün boyutu), ef4 (serbest ticaret) ve ef5 (regülasyon) değişkenlerinin ncl düzeyde eğitime katılımı arttırdığı; ef2 (hukuki

yapı ve mülkiyet hakları) değişkeninin ise azalttığı sonucu görülmektedir (mod3b). Birincil eğitimde öğretmen başına düşen öğrenci oranına ilişkin denklem sonuçları (mod4b) ise genel ekonomik özgürlük endeksindeki sonuca benzer şekilde, ef4 (serbest ticaret) haricinde endeksin diğer alt bileşenlerinin öğrenci/öğretmen oranını artırıcı etki yaptığını göstermektedir.

Gelir dağılımına ilişkin ekonomik özgürlük endeksi bileşenlerinin etkisinin yer aldığı mod5b sonuçları, endeks bileşenlerinin gelir dağılımına farklı yönde etkiler yaptıklarını göstermektedir. Kamu sektörünün küçüklüğü (ef1) ve uluslararası serbest ticarete açıklık (ef4) gelir dağılımını bozucu etki yaparken, hukuki yapı ve mülkiyet hakları (ef2) ile para politikası bağımsızlığı (ef3) gelir dağılımını iyileştirici etki yapmaktadır. Regülasyonların azlığı (ef5) bileşeni de gelir dağılımını iyileştirici etki yapmasına karşın bu sonuç istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır. Yoksulluğa ilişkin mod6b sonuçlarına göre ise ekonomik özgürlük endeksi alt bileşenleri ile yoksulluk arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

3.3.2. Yüksek Gelirli Ülkeler İçin Analiz Sonuçları

Yüksek gelirli ülkeler için EGEKK regresyon sonuçları Tablo 7’de yer almaktadır. Yüksek gelirli ülkelerdeki genel özgürlük düzeyine ilişkin regresyon sonuçları, ekonomik özgürlükler (ef) ile ortalama yaşam beklentisi, üçüncül eğitime katılım, öğrenci/öğretmen oranı ve Gini endeksi arasında pozitif; bebek ölüm oranlarıyla negatif bir ilişki içerisinde olduğunu göstermiştir. Söz konusu sonuçlardan ortalama yaşam beklentisine ilişkin pozitif ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmazken, eğitime katılım yüzde 5, bebek ölüm oranı yüzde 1, öğrenci/öğretmen oranı ile gelir eşitsizliğini gösteren Gini endeksi binde 1 düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Yüksek gelirli ülkelerde eğitim düzeyine ilişkin analiz sonuçları Esposto ve Zaleski (1999) çalışmasını destekler niteliktedir. Genel olarak değerlendirildiğinde ekonomik özgürlüklerin sağlık ve eğitim üzerindeki olumlu etkisine ilişkin sav desteklenir niteliktedir. Ekonomik özgürlüklerin gelir dağılımına etkisi ise beklendiği gibi gelir eşitsizliğini artırıcı yöndedir. Öte yandan yüksek gelirli ülkelerde ekonomik özgürlüklerin sağlık göstergelerinden ortalama yaşam süresi ve bebek ölüm oranları

üzerindeki etkisi, Tablo 6 ile Tablo 7'deki ilgili katsayılar karşılaştırıldığında görüleceği üzere, tüm ülkeler için yapılan analiz sonuçlarına göre daha az belirgindir. Bu durum, gelir seviyesi yükseldikçe, ekonomik özgürlüklerin sağlık göstergelerine olan olumlu etkisinin azaldığına işaret etmektedir. Buna karşın, eğitim ve gelir eşitsizliğine ilişkin katsayılar karşılaştırıldığında da yüksek gelirli ülkelerde ekonomik özgürlüklerin söz konusu iki gösterge üzerindeki etkisinin de arttığını göstermektedir. Ekonomik özgürlüklerin kalkınma göstergeleri üzerindeki etkisinde gelir gruplarına göre oluşan bu farklılık üzerinde, tüm ülke gruplarına ilişkin sonuçlar sunulduktan sonra tekrar durulacaktır.

Ayrıştırılmış modellerdeki analiz sonuçlarına baktığımızda, kamu sektörünün boyutu (ef1) bileşeni ile ortalama yaşam süresi, bebek ölüm oranı, öğrenci/öğretmen oranı ve gelir eşitsizliği arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Hukuki sistem ve mülkiyet hakları (ef2) bileşeninin istatistiksel olarak anlamlı şekilde eğitime katılımı düşürdüğü, öğrenci/öğretmen oranını artırdığı görülmektedir. Sağlam para (ef3) bileşeni, hiçbir kalkınma göstergesi üzerinde etkili gözükmemektedir. Serbest ticaret (ef4) bileşeni, ortalama yaşam beklentisini düşürürken bebek ölüm oranlarını da düşürücü etki yapmaktadır. Son olarak, regülasyon (ef5) bileşeni, anlamlı olarak bebek ölüm oranlarını düşürücü, eğitime katılım ve öğrenci/öğretmen oranını artırıcı etki yapmaktadır.

Tablo 7: Yüksek Gelirli Ülkeler için EGEKK Regresyon Sonuçları

Değişken	Sağlık				Eğitim				Eşitsizlik	
	Ort. Yaşam Bekl.		Bebek Ölüm Oranı		Eğitime Katılım		Öğrenci/Öğretmen		Gini Endeksi	
	mod1a	mod1b	mod2a	mod2b	mod3a	mod3b	mod4a	mod4b	mod5a	mod5b
ef	0,158 (0,123)		-0,482** (0,177)		0,032* (0,012)		2,082*** (0,237)		4,003*** (0,553)	
lgni	2,884*** (0,124)	2,911*** (0,132)	-4,441*** (0,179)	-4,030*** (0,189)	0,192*** (0,015)	0,194*** (0,017)	-5,072*** (0,349)	-4,527*** (0,343)	-5,693*** (0,554)	-2,682 (2,378)
ef1		0,157* (0,070)		0,393*** (0,090)		-0,001 (0,007)		1,137*** (0,127)		1,433* (0,608)
ef2		0,177 (0,099)		-0,080 (0,141)		-0,027** (0,009)		0,305* (0,144)		0,263 (0,975)
ef3		0,084 (0,086)		-0,008 (0,115)		0,016 (0,008)		0,023 (0,191)		-2,866 (2,259)
ef4		-0,320*** (0,089)		-0,345** (0,130)		0,005 (0,010)		0,319 (0,182)		0,731 (1,014)
ef5		-0,044 (0,111)		-0,522** (0,169)		0,034*** (0,010)		0,481* (0,232)		-0,082 (1,539)
_cons	47,527*** (1,030)	48,476*** (1,065)	54,660*** (1,378)	52,251*** (1,394)	-1,679*** (0,109)	-1,660*** (0,130)	50,898*** (2,577)	45,935*** (2,898)	59,018*** (4,552)	71,386*** (20,824)
Gözlem	249	239	239	229	188	183	149	143	18	18
Ülke	42	42	41	41	39	39	39	39	18	18
Periyod	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1985-2010	1985-2010

Notlar: 1) Standart sapmalar parantez içerisinde gösterilmektedir. Tabloda *, ** ve *** sırasıyla yüzde 5, yüzde 1 ve binde 1 düzeyde anlamlılığa işaret etmektedir. 2) Yüksek gelirli ülkelerde günlük 1,25 USD altı yaşayan kişi oranına ilişkin gözlem olmadığından yoksulluk regresyonu gerçekleştirilememiştir.

3.3.3. Orta-Yüksek Gelirli Ülkeler İçin Analiz Sonuçları

Tablo 8'de yer alan orta-yüksek gelirli ülkeler için regresyon sonuçları da ekonomik özgürlüklerin anlamlı şekilde ortalama yaşam beklentisini ve eğitime katılımı artırdığını, bebek ölüm oranları ile günlük 1,25 USD altında yaşayanların oranını düşürdüğünü göstermektedir.

Tüm ülkelerdeki regresyon sonuçlarıyla karşılaştırıldığında, orta-yüksek gelirli ülkelerde, yüksek düzeylerdeki genel ekonomik özgürlük endeksi puanının yoksulluğu anlamlı şekilde düşürdüğü görülmektedir. Bunun yanında sonuçlar, ekonomik özgürlüklerin gelir dağılımını da iyileştirdiğini göstermekte, ancak bu sonuç istatistiksel olarak anlamlı bulunmamaktadır.

Endeksin alt bileşenlerinin yer aldığı modellere bakıldığında ise, ortalama yaşam süresini anlamlı şekilde serbest ticaret (ef4) bileşeninin artırdığı, regülasyon (ef5) bileşeninin ise düşürdüğü görülmektedir. Bebek ölüm oranlarında etkili olan bileşenler, pozitif yönlü kamu sektörünün boyutu (ef1); negatif yönlü ise sağlam para (ef3) ve serbest ticaret (ef4) alanındaki özgürlük göstergeleri olmuştur. Üçüncül düzeyde eğitime katılım, kamu sektörünün boyutu (ef1) ve regülasyon (ef5) değişkenlerinden olumlu etkilenirken, hukuki sistem ve mülkiyet hakları (ef2) değişkeninden olumsuz etkilenmektedir. Eğitim göstergelerinden öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ise kamu sektörünün boyutu (ef1) ve sağlam para (ef3) değişkenleri tarafından pozitif şekilde etkilenmektedir. Gelir dağılımını gösteren Gini endeksi, kamu sektörünün boyutu (ef1) değişkeninden olumsuz etkilenirken, hukuki sistem ve mülkiyet hakları (ef2) değişkeninden olumlu olarak etkilenmektedir. Yoksulluğa ilişkin anlamlı şekilde olumlu etki ise yine hukuki sistem ve mülkiyet hakları (ef2) bileşeninden gelmektedir.

Tablo 8: Orta-Yüksek Gelirli Ülkeler için EGEKK Regresyon Sonuçları

Değişken	Sağlık				Eğitim				Yoksulluk & Eşitsizlik			
	Ort. Yaşam Bekl.		Bebek Ölüm Oranı		Eğitime Katılım		Öğrenci/Öğretmen		Gini Endeksi		1,25 USD Altı	
	mod1a	mod1b	mod2a	mod2b	mod3a	mod3b	mod4a	mod4b	mod5a	mod5b	mod6a	mod6b
ef	0,860*** (0,155)		-3,898*** (0,675)		0,041*** (0,006)		0,496 (0,295)		-0,163 (0,573)		-0,009* (0,004)	
lgni	3,712*** (0,273)	2,633*** (0,411)	-18,211*** (0,630)	-12,349*** (1,086)	0,112*** (0,008)	0,136*** (0,019)	-5,000*** (0,468)	-4,836*** (0,436)	-9,340*** (1,372)	-5,785** (1,970)	-0,052*** (0,008)	-0,050*** (0,010)
ef1		0,152 (0,136)		1,515*** (0,271)		0,013*** (0,004)		0,807*** (0,136)		2,470*** (0,517)		-0,003 (0,004)
ef2		-0,334 (0,175)		-0,587 (0,338)		-0,015* (0,007)		-0,156 (0,131)		-1,793*** (0,376)		-0,009** (0,003)
ef3		0,135 (0,114)		-1,335*** (0,270)		-0,002 (0,004)		0,564*** (0,155)		-0,902 (0,476)		-0,003 (0,003)
ef4		0,852*** (0,168)		-3,230*** (0,415)		0,004 (0,008)		-0,057 (0,147)		0,477 (0,875)		0,006 (0,005)
ef5		-1,010*** (0,258)		0,642 (0,575)		0,034*** (0,008)		0,058 (0,240)		-0,371 (1,070)		-0,004 (0,006)
_cons	33,981*** (2,076)	49,756*** (3,159)	202,393*** (5,958)	148,421*** (7,786)	-0,925*** (0,089)	-1,086*** (0,137)	61,400*** (3,756)	54,338*** (3,630)	127,194*** (11,746)	94,595*** (17,364)	0,547*** (0,067)	0,552*** (0,089)
Gözlem	155	139	155	139	112	104	115	104	58	58	58	58
Ülke	48	48	48	48	45	43	44	43	29	29	29	29
Periyod	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1985-2010	1985-2010	1985-2010	1985-2010

Not: Standart sapmalar parantez içerisinde gösterilmektedir. Tabloda *, ** ve *** sırasıyla yüzde 5, yüzde 1 ve binde 1 düzeyde anlamlılığa işaret etmektedir.

3.3.4. Düşük-Orta Gelirli Ülkeler İçin Analiz Sonuçları

Düşük-orta gelirli ülkelerde de sağlık göstergeleri genel ekonomik özgürlük seviyesinden binde 1 anlamlılık düzeyinde olumlu şekilde etkilenmektedir (Tablo 9). Eğitim göstergelerinden öğretmen başına öğrenci sayısı denkleminde (mod4a) anlamlı olarak bulunan negatif katsayı, bu ülkelerde ekonomik özgürlüklerin eğitimde kaliteyi artırdığının bir göstergesi olarak okunabilir. Buna karşın analiz sonuçları bu ülkelerde ekonomik özgürlüklerin gelir dağılımını bozmakta, yoksulluğu ise artırmakta olduğuna işaret etmektedir. Ayrıştırılmış modellerde ise sonuçlar yine kalkınma için seçilen göstergelere ve ekonomik özgürlüklerin türüne göre değişiklik arz etmektedir. Ayrıntıları Tablo 9'dan okunabilecek sonuçlarla ilgili genel olarak dikkat çekici hususlar bu ülkelerde ekonomik özgürlük bileşenlerinin (ef2 ve ef3) üçüncül eğitime katılımı azaltması, buna karşın yoksulluğun da ekonomik özgürlüklerin ef1 ve ef2 bileşenlerinden olumlu yönde etkilenmesi olarak sıralanabilir.

Tablo 9: Düşük-Orta Gelirli Ülkeler için EGEKK Regresyon Sonuçları

Değişken	Sağlık				Eğitim				Yoksulluk & Eşitsizlik			
	Ort. Yaşam Bekl.		Bebek Ölüm Oranı		Eğitime Katılım		Öğrenci/Öğretmen		Gini Endeksi		1.25 USD Altı	
	mod1a	mod1b	mod2a	mod2b	mod3a	mod3b	mod4a	mod4b	mod5a	mod5b	mod6a	mod6b
ef	0,662*** (0,133)		-4,279*** (0,734)		-0,001 (0,003)		-0,564* (0,275)		4,582*** (0,445)		0,035*** (0,005)	
lgni	5,655*** (0,166)	5,701*** (0,291)	-24,480*** (1,399)	-19,745*** (1,215)	0,108*** (0,006)	0,111*** (0,009)	-5,021*** (0,439)	-4,876*** (0,430)	1,2850 (1,093)	1,5186 (1,128)	-0,117*** (0,013)	-0,107*** (0,015)
ef1	0,355*** (0,077)		-0,479 (0,292)		0,006 (0,003)		0,595** (0,183)		1,154*** (0,228)		-0,015*** (0,003)	
ef2	-0,117 (0,118)		-1,142* (0,520)		-0,011** (0,003)		-0,596*** (0,172)		-1,649*** (0,384)		-0,023*** (0,005)	
ef3	0,159* (0,079)		0,606 (0,336)		-0,008*** (0,002)		0,2380 (0,171)		1,351*** (0,254)		0,004 (0,003)	
ef4	0,466*** (0,108)		-4,272*** (0,472)		0,017*** (0,004)		-0,874*** (0,189)		0,494 (0,454)		-0,002 (0,005)	
ef5	-0,895*** (0,202)		1,1710 (0,705)		-0,01 (0,006)		0,831* (0,348)		0,891 (0,696)		0,062*** (0,007)	
_cons	21,515*** (1,670)	24,761*** (2,563)	244,653*** (9,768)	205,404*** (9,454)	-0,605*** (0,039)	-0,603*** (0,058)	70,283*** (2,940)	63,439*** (2,969)	6,91 (7,221)	15,717* (7,881)	0,779*** (0,094)	0,737*** (0,109)
Gözlem	262	222	261	221	176	151	174	157	76	74	77	75
Ülke	60	60	60	60	53	53	52	52	44	43	44	43
Periyod	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1985-2010	1985-2010	1985-2010	1985-2010

Not: Standart sapmalar parantez içerisinde gösterilmektedir. Tabloda *, ** ve *** sırasıyla yüzde 5, yüzde 1 ve binde 1 düzeyde anlamlılığa işaret etmektedir.

3.3.5. Düşük Gelirli Ülkeler İçin Analiz Sonuçları

Düşük gelirli ülkelerde ekonomik özgürlüklerin etkilerine ilişkin Tablo 10'da yer alan analiz sonuçları, genel ekonomik özgürlük seviyesinin sağlık göstergelerinde diğer gruplarda çıkan olumlu sonuçları tekrarlamaktadır. Üstelik diğer gelir grupları ve tüm ülkeler için çıkan sonuçlara göre bu olumlu etki, düşük gelir grubunda yer alan ülkelerde daha belirgindir. Ancak eğitim, gelir dağılımı ve yoksulluğa ilişkin sonuçlar, ekonomik özgürlüklerin kalkınma üzerinde diğer ülkelere göre daha olumsuz bir etki yaptığını göstermektedir.

Ayrıştırılmış modellerdeki analiz sonuçları ise ekonomik özgürlük bileşenlerinin genel olarak sağlık göstergeleri üzerinde olumlu, gelir dağılımı ve yoksulluk göstergeleri üzerinde ise olumsuz etkilerini teyit etmektedir. Bu gruptaki regresyon analizinin istatistiksel olarak anlamlı olan ve dikkat çeken sonuçları, sağlığa ilişkin diğer bileşenlerin olumlu etkilerine karşın serbest ticaret (ef4) bileşeninin ortalama yaşam süresi beklentisini düşürücü etkisi, kamu sektörünün boyutu (ef1) bileşeninin gelir dağılımını düzeltici etkisi ve regülasyon (ef5) bileşeninin yoksulluğu azaltıcı etkisi olarak belirtilebilir.

Tablo 10: Düşük Gelirli Ülkeler için EGEKK Regresyon Sonuçları

Değişken	Sağlık				Eğitim				Yoksulluk & Eşitsizlik			
	Ort. Yaşam Bekl.		Bebek Ölüm Oranı		Eğitime Katılım		Öğrenci/Öğretmen		Gini Endeksi		1.25 USD Altı	
	mod1a	mod1b	mod2a	mod2b	mod3a	mod3b	mod4a	mod4b	mod5a	mod5b	mod6a	mod6b
ef	1,804*** (0,265)		-11,546*** (1,013)		0,005 (0,005)		2,794*** (0,658)		3,473*** (0,524)		0,048*** (0,014)	
lgni	5,872*** (0,211)	6,175*** (0,249)	-19,250*** (2,174)	-20,093*** (1,896)	0,057*** (0,011)	0,095*** (0,012)	-4,483*** (0,845)	-6,243*** (0,730)	-1,827* (0,929)	-2,164** (0,818)	-0,320*** (0,021)	-0,348*** (0,029)
ef1		0,906*** (0,195)		-3,079*** (0,768)		0,000 (0,004)		-0,648 (0,455)		-1,626** (0,591)		0,036* (0,014)
ef2		-0,316 (0,178)		-2,058** (0,789)		-0,008* (0,004)		0,858 (0,532)		-0,966 (0,557)		0,045*** (0,008)
ef3		0,872*** (0,155)		-0,696 (0,578)		0,000 (0,003)		0,965** (0,341)		-0,820 (0,564)		0,031** (0,012)
ef4		-0,733*** (0,120)		-2,088** (0,776)		0,006* (0,003)		0,870* (0,429)		3,956*** (0,387)		-0,020 (0,018)
ef5		0,178 (0,314)		-2,314* (1,132)		-0,004 (0,006)		1,483* (0,619)		-0,647 (0,344)		-0,038** (0,014)
_cons	8,878*** (1,063)	10,872*** (1,778)	261,643*** (11,429)	256,538*** (10,948)	-0,318*** (0,060)	-0,478*** (0,068)	53,744*** (4,412)	61,033*** (4,179)	31,070*** (7,183)	55,423*** (4,905)	2,170*** (0,089)	2,285*** (0,118)
Gözlem	204	157	204	157	132	99	149	111	41	37	43	39
Ülke	40	38	40	38	38	36	38	36	28	27	27	26
Periyod	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1970-2010	1985-2010	1985-2010	1985-2010	1985-2010

Not: Standart sapmalar parantez içerisinde gösterilmektedir. Tabloda *, ** ve *** sırasıyla yüzde 5, yüzde 1 ve binde 1 düzeyde anlamlılığa işaret etmektedir.

3.3.6. Analiz Sonuçlarına İlişkin Genel Değerlendirme

Tüm ülkeler ve her bir grup için ayrı ayrı yapılan analiz sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, ekonomik özgürlüklerin, ülkelerin sağlık göstergelerinde literatürle benzer şekilde olumlu bir etki yaptığı görülmektedir (Tablo 11). Tablodan takip edileceği üzere, ekonomik özgürlükler, hemen hemen bütün ülke grupları açısından sağlık göstergelerini olumlu yönde etkilemektedir.

Diğer taraftan, ekonomik özgürlük seviyesi ile eğitim, gelir dağılımı ve yoksulluk arasındaki ilişki sağlıkta olduğu gibi belirgin bulunamamıştır. Ekonomik özgürlük seviyesi arttıkça üçüncül eğitime katılım yine her grupta artış gösterirken, birincil eğitimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı da düşük-orta gelirli ülkeler haricinde artmaktadır. Bununla birlikte, tek başına birincil eğitimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısının artması, ülkelerdeki eğitim düzeyi ve verilen eğitimin kalitesi hakkında bir fikir veremeyebilir. Birincil eğitimde öğretmen sayısının fazla olması eğitim kalitesini arttırabilse de, ekonomik özgürlük seviyesi düşük olan bazı ülkelerde eğitime katılımın çeşitli nedenlerle düşük olması da kişi başına düşen öğretmen sayısının fazlalığına sebep olabilmektedir. Bu nedenle, eğitimin kalitesine ilişkin farklı bir gösterge ile söz konusu analizin tekrar test edilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Gelir dağılımına ilişkin analiz sonuçları da ilk etapta şaşırtıcı değildir. Ekonomik özgürlükler arttıkça, kamunun yeniden dağıtımcı rolü azalacağından, ekonomik özgürlüklerin gelir dağılımını bozacağı iktisatçılar tarafından sıklıkla vurgulanmaktadır. Diğer taraftan, Scully'nin (2002) dikkat çektiği gibi gelir dağılımına ilişkin anketlerin ülkeler arasında yöntemsel olarak farklılık arz etmesi ve gerek yatay kesit, gerekse zaman serisi boyutunda kısıtlar olması, analiz sonuçlarına şüphe ile yaklaşılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, bu çalışmada yapılan analiz gelir dağılımına ilişkin düzey değerlerini kapsamaktadır. Oysa ülkelerin gelir dağılımlarını incelerken başlangıç noktaları da önem taşımaktadır. Bu noktada Berggren'in (1999) ekonomik özgürlüklerdeki değişim ile gelir dağılımındaki değişimi inceleyerek pozitif bir ilişki bulduğu analiz, ekonomik özgürlüklerin gelir dağılımı üzerindeki etkisine ilişkin daha

fazla fikir verebilmektedir. Bu çalışma kapsamında kalkınmanın birçok yönü aynı anda incelendiğinden, değişimlere özgü ayrı bir inceleme yapılmamıştır.

Ekonomik özgürlükler ile yoksulluk arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik analizler de gelişmiş ülkelerde günlük 1,25 USD altında yaşayanların oranına ilişkin herhangi bir veri bulunmadığından dikkatli okunmalıdır. Diğer gruplar dikkate alındığında, ekonomik özgürlükler düşük ve düşük-orta gelirli ülkelerde 1,25 USD altında yaşayanların oranını artırıcı, orta-yüksek gelirli ülkelerde ise azaltıcı bir etki yapmaktadır.

Başta belirtildiği gibi, bu çalışmada farklı ekonomik özgürlük bileşenlerinin kalkınma göstergeleri üzerinde ne tür etkiler yaptığını görebilmek için ekonomik özgürlükler alt bileşenlerine ayrılarak da aynı analizler gerçekleştirilmiştir. Buna göre kamu sektörünün küçülmesi (ef1), yüksek gelirli ülke grubunda kalkınma göstergeleri üzerinde genel olarak olumsuz etki yaparken, diğer ülke gruplarında genel olarak olumlu etki yapmaktadır. Hukuki sistem ve mülkiyet hakları (ef2), özellikle düşük-orta gelirli ülkelerde kalkınma göstergeleri üzerinde olumlu etkisini göstermektedir. Para politikası bağımsızlığına işaret eden bileşen (ef3), kalkınma göstergeleri üzerinde genel olarak anlamlı sonuçlara yol açmazken; uluslararası serbest ticaretin (ef4) hem düşük-orta gelirli ülke grubunda hem de tüm ülkeler için yapılan analizde kalkınmayı pozitif yönde etkilediği görülmektedir. Regülasyonların azlığı (ef5) ise yüksek gelirli ülkelerde eğitim ve sağlığa olumlu etkide bulunurken, diğer ülkelerde genel olarak kalkınmayı olumsuz yönde etkilemektedir. Sonuçlar, ekonomik özgürlüklerin ve alt bileşenlerinin kalkınma göstergeleri üzerindeki etkisinin tüm ülke grupları için özetlendiği Tablo 11'den karşılaştırmalı olarak okunabilir.

Tablo 11: Panel Veri Analizi Özet Sonuçlar

	Tüm Ülkeler	Yüksek Gelirli	Orta-Yüksek Gelirli	Düşük-Orta Gelirli	Düşük Gelirli
Ekonomik Özgürlük (EF)	Ortalama Yaşam Beklentisi (+) Bebek Ölüm Oranları (+) Üçüncül Eğitime Katılım (+) Öğretmen Başına Öğrenci (-) Gelir Dağılımı (-) Yoksulluk (-)	Bebek Ölüm Oranları (+) Üçüncül Eğitime Katılım (+) Öğretmen Başına Öğrenci (-) Gelir Dağılımı (-)	Ortalama Yaşam Beklentisi (+) Bebek Ölüm Oranları (+) Üçüncül Eğitime Katılım (+) Yoksulluk (+)	Ortalama Yaşam Beklentisi (+) Bebek Ölüm Oranları (+) Öğretmen Başına Öğrenci (+) Gelir Dağılımı (-) Yoksulluk (-)	Ortalama Yaşam Beklentisi (+) Bebek Ölüm Oranları (+) Öğretmen Başına Öğrenci (-) Gelir Dağılımı (-) Yoksulluk (-)
Kamu Sektörünün Boyutu (EF1)	Ortalama Yaşam Beklentisi (+) Bebek Ölüm Oranları (+) Üçüncül Eğitime Katılım (+) Öğretmen Başına Öğrenci (-) Gelir Dağılımı (-)	Ortalama Yaşam Beklentisi (+) Bebek Ölüm Oranları (-) Öğretmen Başına Öğrenci (-) Gelir Dağılımı (-)	Bebek Ölüm Oranları (-) Üçüncül Eğitime Katılım (+) Öğretmen Başına Öğrenci (-) Gelir Dağılımı (-)	Ortalama Yaşam Beklentisi (+) Öğretmen Başına Öğrenci (-) Gelir Dağılımı (-) Yoksulluk (+)	Ortalama Yaşam Beklentisi (+) Bebek Ölüm Oranları (+) Gelir Dağılımı (+) Yoksulluk (-)
Hukuki Sistem ve Mülkiyet Hakları (EF2)	Üçüncül Eğitime Katılım (-) Öğretmen Başına Öğrenci (-) Gelir Dağılımı (+)	Üçüncül Eğitime Katılım (+) Öğretmen Başına Öğrenci (-)	Üçüncül Eğitime Katılım (-) Gelir Dağılımı (+) Yoksulluk (+)	Bebek Ölüm Oranları (+) Üçüncül Eğitime Katılım (-) Öğretmen Başına Öğrenci (+) Gelir Dağılımı (+) Yoksulluk (+)	Bebek Ölüm Oranları (+) Üçüncül Eğitime Katılım (-) Yoksulluk (-)
Sağlam Para (EF3)	Öğretmen Başına Öğrenci (-) Gelir Dağılımı (+)	Anlamli bir sonuç bulunamamıştır.	Bebek Ölüm Oranları (+) Öğretmen Başına Öğrenci (-)	Ortalama Yaşam Beklentisi (+) Üçüncül Eğitime Katılım (-) Gelir Dağılımı (-)	Ortalama Yaşam Beklentisi (+) Öğretmen Başına Öğrenci (-) Yoksulluk (-)
Serbest Ticaret (EF4)	Ortalama Yaşam Beklentisi (+) Bebek Ölüm Oranları (+) Üçüncül Eğitime Katılım (+) Öğretmen Başına Öğrenci (+) Gelir Dağılımı (-)	Ortalama Yaşam Beklentisi (-) Bebek Ölüm Oranları (+)	Ortalama Yaşam Beklentisi (+) Bebek Ölüm Oranları (+)	Ortalama Yaşam Beklentisi (+) Bebek Ölüm Oranları (+) Üçüncül Eğitime Katılım (+) Öğretmen Başına Öğrenci (+)	Ortalama Yaşam Beklentisi (-) Bebek Ölüm Oranları (+) Üçüncül Eğitime Katılım (+) Öğretmen Başına Öğrenci (-) Gelir Dağılımı (-)
Regülasyon (EF5)	Ortalama Yaşam Beklentisi (-) Bebek Ölüm Oranları (-) Üçüncül Eğitime Katılım (+) Öğretmen Başına Öğrenci (-)	Bebek Ölüm Oranları (+) Üçüncül Eğitime Katılım (+) Öğretmen Başına Öğrenci (-)	Ortalama Yaşam Beklentisi (-) Üçüncül Eğitime Katılım (+)	Ortalama Yaşam Beklentisi (-) Öğretmen Başına Öğrenci (-) Yoksulluk (-)	Bebek Ölüm Oranları (+) Öğretmen Başına Öğrenci (-) Yoksulluk (-)

Not: Tablonun kolay okunabilmesi amacıyla ekonomik özgürlük endeksi bileşenlerinin ilgili kalkınma göstergesi üzerindeki olumlu etkileri (+); olumsuz etkileri (-) işaret ile gösterilmiştir. Buna göre, ortalama yaşam süresi ve üçüncül eğitime katılım yanında; bebek ölüm oranlarındaki, öğretmen başına öğrenci sayısındaki, Gini endeksindeki ve 1,25 USD altında yaşayanların oranındaki düşüşler olumlu olarak değerlendirildiğinden (+) ile gösterilmiştir.

SONUÇ

Ülkelerin siyasal, sosyal ve ekonomik kurumsal yapıları, ekonomilerin performansında etkili olarak, onları kalkınma sürecinde farklı noktalara taşıyabilmektedir. Özel mülkiyeti, hukukun hakimiyetini, girişim özgürlüğünü, ulusal ve uluslararası serbest ticareti ve rekabeti temel kabul eden liberal ekonomi anlayışı, ülkelerin ekonomik kurumlarına ilişkin bir çerçeve sunmaktadır. Liberal ekonomi anlayışının temsilcileri, “ekonomik özgürlükler” olarak formüle edilen bu çerçevenin, bireylerin yaratıcılıklarını teşvik ederek ekonomik büyümeyi tetikleyeceğini savunmaktadırlar. 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren gerek bu fikrin yaygınlaşması, gerekse ülkelerin “ekonomik özgürlükler” açısından ne durumda olduklarını ölçen endekslerin üretilebilmesi ile birlikte akademik literatürde de konuyla ilgili ampirik araştırmalar hız kazanmaya başlamıştır. Konuyla ilgili yapılan araştırmalar daha çok ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini ölçmekte ve aralarında pozitif bir ilişki bulunduğu işaret etmektedir.

Bununla birlikte, kalkınma politikalarının nihai amacı olan bireylerin refahı ve mutluluğu, sadece GSYH ve GSYH büyümesinden ibaret değildir. Ekonomik büyüme, bireylerin daha uzun ömürlü ve sağlıklı olmalarına; daha özgür, güvenli ve temiz bir toplumda yaşamalarına; daha eğitilmiş, kültürlü ve mutlu olmalarına; yaptıkları aktivitelerden alacakları keyfe; iş ve sosyal anlamda kendilerini gerçekleştirmelerine yardımcı olduğu sürece anlam kazanmaktadır. Aksi takdirde GSYH veya ekonomik büyüme rakamsal bir büyüklükten ibarettir. Bu nedenle, kurumsal bir yapı olarak ekonomik özgürlüklerin kalkınma göstergeleri üzerindeki doğrudan etkisinin araştırılması büyük önem taşımaktadır.

Söz konusu amaca yönelik hazırlanan ve kişi başına gelir düzeylerine göre dört gruba ayrılan toplam 123 ülkenin 1970-2010 yıllarına ait verilerinin bulunduğu bu çalışmada ekonomik özgürlüklerin sağlık, eğitim, gelir dağılımı ve yoksulluğa ilişkin kalkınma göstergeleri üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Yapılan analizlerden elde edilen bulgular aşağıdaki gibi üç maddede özetlenebilir.

Birincisi, ülkelerin genel ekonomik özgürlük puanlarının kalkınma göstergelerinden sağlık (ortalama yaşam beklentisi ve bebek ölüm oranları) ve eğitim (üçüncül düzeyde

eğitime katılım) üzerinde olumlu, gelir dağılımı (Gini endeksi) ve yoksulluk (günlük 1.25 USD altı yaşıyanların oranı) üzerinde ise olumsuz bir etkisinin olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlar, konuyla ilgili literatürde yer alan diğer çalışmalarda da uyumludur.

İkincisi, analiz sonuçları, ülkelerin kişi başına gelir cinsinden halihazırda içinde buldukları gelişmişlik düzeyinin, ekonomik özgürlükler ile kalkınma ilişkisi açısından önemli olduğunu; gelir gruplarına göre etkilerin gerek boyut, gerekse yön olarak farklılaşabildiğini göstermektedir. Örneğin, analiz sonuçlarına göre ekonomik özgürlük puanında yaşanan bir birimlik artış, yüksek gelirli ülkelerde ortalama yaşam süresini 0,2 yıl artırıp, bebek ölüm oranlarını 0,5 puan azaltırken; düşük gelirli ülkelerde ortalama yaşam süresini 1,8 yıl artırmakta, bebek ölüm oranlarını 11,5 puan azaltmaktadır. Bu durum, düşük gelirli ülkelerde sağlık göstergeleri açısından ekonomik özgürlüklere daha fazla ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, diğer gelir gruplarında olumsuz bir etkiye işaret eden ekonomik özgürlüklerin yoksulluk üzerindeki etkisi, “orta-yüksek gelirli” ülkeler için yapılan analizde olumlu bir etkiye işaret etmektedir. Yapılan analizlerde ülke gruplarına ilişkin sonuçlarda ortaya çıkan bu farklılıklar, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere yönelik politika önerilerinde ülkelerin kendine özgü koşullarına dikkat edilmesi, aynı kurumsal düzenlemelerin her zaman ve her yerde aynı sonucu vermeyebileceğine işaret etmektedir.

Üçüncüsü, ekonomik özgürlükleri oluşturan bileşenlerin de kalkınma göstergeleri üzerindeki etkileri birbirlerinden farklılaşmaktadır. Örneğin, ekonomik özgürlük bileşenlerinden serbest ticaret bileşeni, neredeyse bütün ülke grupları için kalkınma göstergeleri üzerinde olumlu etkilerde bulunurken, regülasyon bileşeni kalkınma üzerinde genel olarak olumsuz etkiler yapmaktadır. Bunun yanında kamu sektörünün boyutu, hukuki sistem ve mülkiyet hakları ile sağlam para gibi ekonomik özgürlük bileşenleri, kalkınma göstergelerinin bir kısmı üzerinde olumlu etki yaparken; bazıları üzerinde ise olumsuz etki gösterebilmektedir. Bu açıdan ekonomik özgürlüklere ve etkilerine yönelik politikalar üretilirken, ekonomik özgürlüklerin tüm unsurlarını bir arada paket halinde sunmaktan ziyade, tek tek bileşenlerine odaklanmak daha sağlıklı değerlendirme yapabilmemize olanak sağlamaktadır.

Gerek ekonomik özgürlüklerin, gerekse kalkınmanın çok boyutlu ve kompleks yapıları, bu çalışmada yapılan analizlerin de çok boyutlu olmasını gerektirmiştir. Ayrıca hem

ekonomik özgürlükleri ölçen endekslere, hem de ülkelerin kalkınma göstergelerine ilişkin veriler çok fazla geriye gitmemekte; ancak her ikisi de uzun bir zaman dilimi içerisinde anlam kazanmakta ve etkilerini gösterebilmektedir. Her ne kadar bu çalışmanın, kurumsal yapılar ve kalkınma ilişkisine yönelik çok yönlü bir analiz yaparak literatüre katkı sağlayacağı düşünülse de, bahsedilen nedenler dolayısıyla ilgili literatüre, aşağıda sayılan konularda katkı yapılabilir.

İlk olarak, bu çalışma kalkınmanın birçok yönünü birden incelemeyi amaçlamakta, bu nedenle genel bir resim çizmektedir. Oysa kalkınmanın her bir boyutu, her bir göstergesi kendi içerisinde farklı bir hikaye barındırmakta ve daha detaylı incelenmesi gerekmektedir.

İkincisi, bu çalışma, toplamda 123 ülkeyi birden incelemektedir. Çalışmada ülkeler kişi başına gelir düzeylerine göre dört gruba ayrılrsa da grup içindeki ülkeler de birbirlerinden birçok konuda ayrılmaktadır. Kalkınma süreci ise hemen her ülke için farklı şekilde gelişmekte, bu nedenle ülke spesifik çalışmalara da ihtiyaç duyulmaktadır.

Üçüncüsü, bu çalışmada yapılan analizlerde kalkınmanın yalnızca kurumsal boyutu ele alınmaktadır. Oysa ilgili göstergeleri etkileyen başka birçok makroekonomik ve yapısal neden olabilmektedir. Kalkınma göstergelerini etkilemesi muhtemel farklı açıklayıcı değişkenler kullanılarak analizlerin tekrarlanması da literatürü zenginleştirecektir.

Son olarak, ekonomik özgürlükler ve kalkınma arasındaki ilişki tek yönlü bir ilişki olmayıp, her iki unsur da birbirini etkileyebilmektedir. Bazı kurumlar kalkınmayı desteklerken, kalkınma da kendine özgü bazı kurumsal yapılanmaları beraberinde getirebilmektedir. Bu çalışmanın konusunu, ekonomik özgürlüklerin kalkınma üzerindeki etkisi oluşturmuştur; ancak ileride yapılacak olan çalışmalarda bu ilişkinin diğer yönünün araştırılması, yani kalkınmanın ekonomik özgürlükler üzerindeki etkisinin incelenmesi, kurumlar ve kalkınmaya ilişkin anlayışımızın gelişmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, M. (2010). Serbest Ticaret, Ekonomik Özgürlükler ve Refah. *Bilgi*, Sayı: 53, 1-28.
- Acar, M. ve Bilir, H. (2014). *Ekonomik Özgürlükler ve Türk Dünyası Raporu*. Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi.
- Acemoglu, D. (2009). *Introduction to Modern Economic Growth*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Acemoglu, D. ve Robinson, J. (2012). *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. New York: Crown Publishers.
- Adelman, I. ve Yeldan, E. (1999). The End of the Developmental State? A General Equilibrium Investigation on the Sources of the Asian Crisis within a Multi-Region, Inter-temporal CGE Model. *California Agricultural Experiment Station Giannini Foundation of Agricultural Economics, Working Paper No. 888*.
- Akın C. S., Aytun C. ve Aktakas B. G. (2014). The Impact of Economic Freedom Upon Economic Growth: An Application on Different Income Groups. *Asian Economic and Financial Review*. 4(8), 1024-1039.
- Akıncı, M. (2013). *Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Gelişmiş, Gelişmekte Olan ve Azgelişmiş Ülkeler Üzerine Bir Uygulama*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Aktan, C. C. (1998). Piyasa Ekonomisi ve Ekonomik Özgürlükler. *Türkiye Dünyanın Neresinde 1998 Raporu*. İzmir: EĞİAD.
- Aktan, C. C. (2002). *Sınırlı Devlet*. canaktan Web. Erişim: 29 Nisan 2015, <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/global-gercek/sinirli-devlet.htm>.
- Ashby, N. J. ve Sobel, R. S. (2008). Income Inequality and Economic Freedom in the U.S. States. *Public Choice, Vol: 134, No: 3-4, 329-346*.
- Ashford, N. (2009). *Özgür Toplumun İlkeleri*, (Can Madenci çev.). Jarl Hjalmarson Vakfı, Brommatryck & Brolins.

- Aydınoat, N. E. (2010). Adam Smith'in "Görünmez El"i: Doğru Sanıyor Olabileceğiniz Yanlıklar. M. Kara ve N. E. Aydınolat (Ed.). *Görünmez Adam Smith* (137-167). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bal, H. Ç. (2012). Çevre Sorunları ve Bu Sorunların Çözümü Çerçevesinde Küresel Kamusal Mallar, Dışsallıklar ve Küresel Kamusal Malların Arzına İlişkin Sorunlar. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2*, 1-11.
- Baltagi, B. H. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data (Third Edition)*. Chicester: John Wiley & Sons.
- Baltagi, B. H. ve Wu P. X. (1999). Unequally Spaced Panel Data Regressions with AR(1) Disturbances. *Economic Theory*. 15, 814-823.
- Bengoa M. and Sanchez-Robles B. (2003). Foreign direct investment, economic freedom and growth: new evidence from Latin America. *European Journal of Political Economy, Vol. 19*, 529-545.
- Berggren, N. (1999). Economic freedom and equality: Friends or foes?. *Public Choice*, 100, 203-223.
- Berggren, N. (2003). The Benefits of Economic Freedom. *The Independent Review, v. VIII, n. 2*, 193-211.
- Bergheim, S. (2006). Measures of Well-Being. *Deutsche Bank Research*. Erişim: 30 Nisan 2015, http://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000202587.PDF.
- Berlin, I. (1969). Two Concepts of Liberty. *Four Essays on Liberty*. Oxford University Press.
- Beşkaya, A.ve Koç, A. (2006). Ekonomik Büyüme ve Kalkınmada Ekonomik Özgürlüklerin Rolü ve Önemi. *Liberal Düşünce*, 43. 43-74.
- Bilgili, Y. (2012). *Karşılaştırmalı İktisat Okulları Ders Notları (7. Baskı)*. İstanbul: İkinci Sayfa Yayınları.
- Bronfenbrenner, M. (1955). Two Concepts of Economic Freedom. *Ethics*, Volume LXV, Number: 3, 157-170.

- Carlsson, F. and Lundström, S. (2002). Economic freedom and growth: Decomposing the effects. *Public Choice*, 112, 335-344.
- Corbi, R. B. (2007). The Components of Economic Freedom, Income and Growth. *Est. econ., São Paulo*, 37(3), 515-545.
- Çalışkan, Z. (2009). OECD Ülkelerinde Sağlık Harcamaları: Panel Veri Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Sayı: 34, 117-137.
- Çetin, R. (2013). Ekonomik Özgürlüğün Gelir Düzeyi Üzerindeki Etkisinin Panel Veri Analizi Yöntemiyle İncelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(2), 37-47.
- De Soto, H. (2005). *Sermayenin Sırrı*. (Murat Aygen Çev.). Ankara: Liman Yayınları. (2000).
- Demir, Ö. ve Acar M. (2005). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. Ankara: Adres Yayınları.
- Diamond, J. (1997). *Guns, Germs and Steel: The Fates of Human Societies*. New York : W.W. Norton & Co.
- Easton, S.T. (eds.) (1992). *Rating Global Economic Freedom*. Vancouver: The Fraser Institute.
- Easterly, W. R. ve Wetzel, D. L. (1989). Policy Determinants of Growth: Survey of Theory and Evidence. *World Bank PPR Working Papers*, 343.
- Erdem, E. ve Tugcu C. T. (2012). New Evidence on the Relationship Between Economic Freedom and Growth: A Panel Cointegration Analysis for The Case of OECD. *Global Economy Journal* 12 (3), 1-18.
- Esposito, A. G., ve Zaleski, P. A. (1999). Economic freedom and the quality of life: An empirical analysis. *Constitutional Political Economy*, 10, 185-197.
- Farr vd. (1998). Economic Freedom, Political Freedom and Economic Well-Being: A Casuality Analysis, *Cato Journal*, Vol. 18, No. 2, 247-262.
- Freedom House (2015). *Freedom in the World 2015*. Erişim: 29 Nisan 2015, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2015>.

- Friedman, M. (1982). *Capitalism and Freedom*. Chicago: The University of Chicago Press. (1962).
- Gastil, R. D. ve Wright L. M. (1988). The State of The World Political and Economic Freedom. Michael A. Walker (Ed.). *Freedom, Democracy and Economic Welfare*. Vancouver, B.C. Kanada: The Fraser Institute.
- Greene, W. H. (2003). *Econometric Analysis (5th Edition)*. New Jersey: Upper Saddle River.
- Grubel, H. G. (1998). Economic freedom and human welfare: Some empirical findings. *Cato Journal*, 18, 287-304.
- Gürkaynak, G. (2003). *Türk Rekabet Hukuku Uygulanması İçin "Hukuk ve İktisat" Perspektifinden "Amaç" Tartışması*. Ankara: Rekabet Kurumu.
- Gwartney, J., Lawson R., ve Block W. (1996). *Economic Freedom of the World: 1975-1995*. Fraser Institute. Erişim: 29 Nisan 2015, www.freetheworld.com.
- Gwartney, J. ve Lawson, R. (2003). The Concept and Measurement of Economic Freedom. *European Journal of Political Economy*, 19, 405-430.
- Gwartney vd. (2004). Economic Freedom, Institutional Quality and Cross-Country Differences in Income and Growth. *Cato Journal*, Vol: 24, No: 3, 205-233.
- Gwartney, J., Lawson R., ve Hall J. (2014). *Economic Freedom of the World: 2014 Annual Report*. Fraser Institute. Erişim: 29 Nisan 2015, www.freetheworld.com.
- Haan, J. de, ve Sturm, J.E. (2000). On the Relationship between Economic Freedom and Economic Growth. *European Journal of Political Economy*, 16, No. 2, 215-41.
- Hanke, S. H ve Walters, S. J. K. (1997). Economic Freedom, Prosperity and Equality: A Survey. *Cato Journal*, Vol. 17, No. 2. 117-146.
- Hardin, G. (2003). Orta Malların Trajedisi. (Yusuf Şahin Çev.). *Piyasa*, Cilt: 2, Sayı: 5, 13-26.
- Hausman, J. A. (1978). Spesification Tests in Econometrics, *Econometrica*, Vol. 46, No. 6, 1251-71.

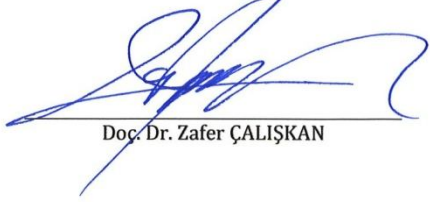
- Hayek, F. A. (2010). *Kölelik Yolu*. (T. Feyzioğlu, Y. Arsan, A. Yayla. Çev.) 4. Baskı. Ankara: Liberte Yayınları. (1944).
- Heckelman, Jac C. (2000). Economic Freedom and Economic Growth: A Short-Run Causal Investigation. *Journal of Applied Economics*, Vol: 3, No: 1, 71-91.
- Hsiao, Cheng (2003). *Analysis of Panel Data (2nd Edition)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Islam, S. (1996). Economic growth, per capita income and economic growth. *Applied Economic Letters*, 3, 595-597.
- Ismail, N. (2010). Income Inequality, Economic Freedom and Economic Growth. *European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences*, Issue: 25, 144-157.
- Karabegovic, A., ve McMahon F. (2005). *Economic Freedom of North America*. Vancouver: The Fraser Institute.
- Kibritçioğlu, A. (1994). Adam Smith'in Uluslararası İktisat Kuramına Katkıları Hakkında. *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt: 5, Sayı: 12, 55-62.
- Kirzner, I. (1973). *Competition and Entrepreneurship*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kirzner, I. (2000), Arz ve Talep Kanunu. (Fuat Erdal Çev.). *Liberal Düşünce*, 19, 67-69.
- Lawson, R. A. (2011). Economic Freedom and the Wealth and Well-Being of Nations. *The Annual Proceedings of the Wealth and Well-Being of Nations at Beloit College*, 65-80.
- Locke, J. (2004). *Two Treatises of Government*. (Fahri Bakırcı çev.), Ankara: Ebabil Yayınları.
- Manan, Ö. (2009). *Kurumsal Yapı Olarak Demokrasi ve Ekonomik Özgürlüklerin Ekonomik Performansa Etkisi: Türkiye Örneği*. Yüksek lisans tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

- Melnick, S. (2006). *Özgürlük, Refah ve Demokrasi Mücadelesi*. (Atilla Yayla, Çev.). Ankara: Liberte Yayınları.
- Messick, R. E. Ed. (1996). *World Survey of Economic Freedom: 1995-1996*. New Brunswick, New Jersey: Freedom House.
- Mill, J. S. (2004). *Hürriyet Üstüne*. (Mehmet Osman Dostel, Çev.). Ankara: Liberte Yayınları.
- Miller, T., Kim, A. B. ve Holmes, K. R. (2015). *2015 Index of Economic Freedom*. Heritage Foundation. Erişim: 29 Nisan 2015, <http://www.heritage.org/index>.
- Mises, L. V. (1949). *İnsan Eylemi*. (İsmail Aktar, Çev.), Ankara: Liberte Yayınları. (2008).
- Mises, L. V. (2004a). Özgürlük ve Mülkiyet. (Can Madenci, Çev.). *Piyasa, Cilt: 3, Sayı: 10*, 87-103.
- Mises, L. V. (2004b). *Anti Kapitalist Zihniyet*. (Yusuf Şahin, Çev.). Ankara: Liberte Yayınları.
- Mises, L. V. (2005). Sosyalist Devlette İktisadi Hesaplama. (Can Madenci, Çev.). *Piyasa, Cilt: 4, Sayı: 14*, 51-84.
- North, D. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oğuz, F. (2001). Rekabet, Girişimcilik ve Keşif Süreci. *Liberal Düşünce*, 23, 83-93.
- Rekabet Kurumu (2013). *Rekabet Kurumu Başkanı Prof. Dr. Nurettin Kaldırımçı'nın 2013 Rekabet Mektubu*. Ankara: Rekabet Kurumu.
- Sachs, J. D. (2001). Tropical Underdevelopment. *NBER Working Papers*, 8119.
- Sarıbaş, H. (2009). Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Panel Veri Analizi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, Cilt: 46, Sayı: 538*, 7-16.
- Savaş, V. F. (2006). *İktisadın Tarihi (5. Baskı)*. İstanbul: Siyasal Kitabevi.
- Sen, A. (1988). The Concept of Development. H. Chenery ve T.N. Srinivasan (Ed.) *Handbook of Development Economics, Volume I*. Elsevier Science Publishers.

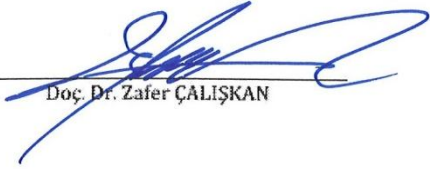
- Sen, A. (1993). Markets and Freedoms: Achievements and Limitations of the Market Mechanism in Promoting Individual Freedom. *Oxford Economic Papers, New Series, Vol. 45, No. 4*, 519-541.
- Sen, A. (2004). *Özgürlükle Kalkınma*. (Yavuz Alogan çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (1996).
- Scully, G. W. ve Slottje, D. J. (1991). Ranking Economic Liberty Across Countries. *Public Choice, 69*, 121-152.
- Scully, G. (2002). Economic freedom, government policy, and the trade-off between equity and economic growth. *Public Choice, 113*, 77-96.
- Skousen, M. (2007). *İktisadi Düşünce Tarihi: Modern İktisadın İnşası (3. Baskı)*. (M. Acar, E. Erdem, M. Toprak çev.). Ankara: Adres Yayınları. (2001).
- Solow, R. M. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics, 70*, 65-94.
- Stroup, M. D. (2007). Economic freedom, democracy and the quality of life. *World Development Vol. 35, No. 1*, 52-66.
- Şenel, A. (2004). *Siyasal Düşünceler Tarihi*. Onbirinci Basım. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Tatoğlu, F. Y. (2013). *Panel Veri Ekonometrisi: Stata Uygulamalı (2.Baskı)*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Tatoğlu, F. Y. (2013). *İleri Panel Veri Analizi: Stata Uygulamalı (2.Baskı)*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Tiryaki, R. (2007). *Ekonomik Özgürlüklerin Anayasal Rejimi*, Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması*. Ankara. Erişim: 29 Nisan 2015, http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011.
- Vega-Gordillo, M. ve Alvarez-Arce, J.L. (2003). Economic Growth and Freedom: A Causality Study. *Cato Journal, Vol: 23, No: 2*, 199-215.

- Williamson, John (1990). What Washington Means by Policy Reform. John Williamson (Ed.). *Latin American Readjustment: How Much has Happened*. Washington: Institute for International Economics.
- World Bank. *World Development Indicators*, Washington, DC. Erişim: 29 Nisan 2015, <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>.
- Yalçın, S. (2006). *Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Açısından Bir İnceleme*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yavilioğlu, C. (2002). Kalkınmanın Anlambilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri. *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 1*, 59-77.
- Yayla, A. (1998). *Liberalizm*, 2.Baskı, Ankara: Liberte Yayınları.
- Yayla, A. (2005). *Siyasi Düşünceler Sözlüğü*, 3.Baskı, Ankara: Adres Yayınları.
- Yenipazarlı, A. (2009). *Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Üzerine Bir Zaman Serisi Analizi*, Doktora tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nazilli.

Ek 1: Tez Çalışması Orijinallik Raporu

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İKTİSAT ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p>
<p>Tarih: 07/05/2015</p>
<p>Tez Başlığı: EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLERİN KALKINMA GÖSTERGELERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: PANEL VERİ ANALİZİ</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 86 sayfalık kısmına ilişkin, 07/05/2015 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 4'tür.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar hariç/edit 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p>
<p>07.05.2015</p> <p> Tarih ve İmza</p>
<p>Adı Soyadı: Ahmet İhsan Kaya</p> <p>Öğrenci No: N11224716</p> <p>Anabilim Dalı: İktisat</p> <p>Programı: İngilizce İktisat</p> <p>Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p style="text-align: center;">UYGUNDUR.</p> <p style="text-align: center;"> Doç. Dr. Zafer ÇALIŞKAN</p>

Ek 2: Tez Çalışması Etik Kurul İzin Muafiyeti Formu

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İKTİSAT ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 09/06/2015</p> <p>Tez Başlığı: EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLERİN KALKINMA GÖSTERGELERİNE ETKİSİ: PANEL VERİ ANALİZİ</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. <p>Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <div style="text-align: right;"> Tarih ve İmza 09/06/2015 </div> <p>Adı Soyadı: Ahmet İhsan Kaya</p> <p>Öğrenci No: N11224716</p> <p>Anabilim Dalı: İktisat</p> <p>Program: İngilizce İktisat</p> <p>Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>
<p><u>DANISMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</u></p> <div style="text-align: center;"> Doç. Dr. Zafer ÇALIŞKAN </div> <p>Detaylı Bilgi: http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr</p> <p>Telefon: 0-312-2976860 Faks: 0-3122992147 E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr</p>

Ek 3: EFW 2014 Raporuna Göre Ekonomik Özgürlükler Sıralaması

Ülkeler	Ekonomik Özgürlük Endeksi	Kamu Sektörünün Boyutu	Hukuki Sistem ve Mülkiyet Hakları	Sağlam Para	Serbest Ticaret	Regülasyon
Hong Kong	9 (1)	9,4 (1)	8 (10)	9,2 (47)	9,4 (1)	9 (1)
Singapur	8,5 (2)	7,9 (19)	8,3 (5)	9 (55)	8,9 (2)	8,5 (6)
Yeni Zelanda	8,3 (3)	5,6 (114)	8,8 (2)	9,7 (3)	8,5 (5)	8,7 (3)
İsviçre	8,2 (4)	7,7 (25)	8,4 (4)	9,4 (26)	7,2 (68)	8,3 (10)
Morityus	8,1 (5)	7,9 (20)	6,6 (36)	9,4 (27)	8,4 (9)	8,1 (16)
BAE	8,1 (6)	7,8 (22)	7,7 (19)	8,4 (76)	8,2 (12)	8,2 (13)
Kanada	8 (7)	6,7 (71)	8 (11)	9,4 (28)	7,7 (36)	8,3 (11)
Avustralya	7,9 (8)	6,7 (72)	7,8 (17)	9,5 (16)	7,7 (37)	7,7 (31)
Ürdün	7,9 (9)	8,2 (13)	6,5 (38)	9,2 (48)	7,9 (25)	7,4 (55)
Şili	7,8 (10)	8 (17)	7,1 (26)	8,9 (60)	8 (21)	7,2 (67)
Finlandiya	7,8 (11)	4,9 (137)	8,9 (1)	9,4 (29)	8,4 (10)	7,6 (38)
Birleşik Krallık	7,8 (12)	5,3 (123)	7,8 (18)	9,8 (1)	8,6 (4)	7,6 (39)
ABD	7,8 (13)	7 (55)	7 (28)	9,3 (40)	7,7 (38)	8,1 (17)
İrlanda	7,8 (14)	5,2 (127)	7,9 (15)	9,7 (4)	8,7 (3)	7,5 (45)
Katar	7,8 (15)	6,5 (80)	8 (12)	7,9 (92)	7,8 (31)	8,6 (5)
Gürcistan	7,7 (16)	7,1 (48)	5,8 (62)	9,2 (49)	8,5 (6)	8,1 (18)
Ermenistan	7,7 (17)	8,5 (6)	5,8 (63)	9,3 (41)	7,3 (63)	7,6 (40)
Tayvan	7,7 (18)	7,5 (32)	6,9 (31)	9,4 (30)	7,7 (39)	7 (81)
Danimarka	7,7 (19)	4,6 (141)	8 (13)	9,6 (11)	8,2 (13)	7,9 (23)
Malta	7,6 (20)	5,8 (103)	7,2 (23)	9,5 (17)	8,1 (17)	7,6 (41)
Peru	7,6 (21)	7,8 (23)	4,8 (97)	9,3 (42)	8,5 (7)	7,7 (32)
Estonya	7,6 (22)	5,9 (100)	7,2 (24)	8,8 (63)	8,2 (14)	7,8 (29)
Kosta Rika	7,6 (23)	7,6 (29)	6,2 (47)	9,3 (43)	8,1 (18)	6,8 (95)
Japonya	7,6 (24)	5,8 (104)	7,5 (21)	9,8 (2)	7,4 (58)	7,5 (46)
Bahreyn	7,6 (25)	6,7 (73)	6,3 (45)	8,6 (69)	7,7 (40)	8,5 (7)
Romanya	7,6 (26)	7,4 (35)	5,6 (68)	9,4 (31)	7,8 (32)	7,7 (33)
Litvanya	7,6 (27)	7,1 (49)	6,4 (41)	8,9 (61)	7,6 (48)	7,8 (30)
Almanya	7,6 (28)	5,4 (120)	7,9 (16)	9,5 (18)	7,8 (33)	7,1 (75)
Ruanda	7,5 (29)	6,4 (85)	7 (29)	8,8 (64)	7,1 (74)	8,3 (12)
Norveç	7,5 (30)	5,1 (130)	8,6 (3)	9,4 (32)	7,4 (59)	7,1 (76)
Avusturya	7,5 (31)	4,9 (138)	8 (14)	9,5 (19)	7,8 (34)	7,1 (77)
İsveç	7,5 (32)	3,7 (150)	8,2 (6)	9,7 (5)	7,9 (26)	7,9 (24)
Güney Kore	7,5 (33)	6,9 (64)	6,4 (42)	9,5 (20)	7,5 (55)	6,9 (89)
Hollanda	7,5 (34)	3,6 (151)	8,2 (7)	9,5 (21)	8,5 (8)	7,5 (47)
Kıbrıs	7,5 (35)	6,8 (67)	6,4 (43)	9,5 (22)	7,7 (41)	6,8 (96)
Nikaragua	7,4 (36)	8,5 (7)	4,9 (92)	8,5 (72)	7,8 (35)	7,5 (48)
İzlanda	7,4 (37)	5,1 (131)	8,2 (8)	9,2 (50)	6,8 (94)	7,9 (25)
Karadağ	7,4 (38)	6,2 (93)	5,9 (57)	9,4 (33)	7,7 (42)	7,7 (34)
Lüksemburg	7,4 (39)	4 (148)	8,2 (9)	9,3 (44)	8,1 (19)	7,4 (56)
Bahamalar	7,4 (40)	8,1 (16)	6,7 (34)	7,1 (109)	6,4 (115)	8,7 (4)
Bulgaristan	7,4 (41)	7 (56)	5 (89)	9,5 (23)	7,6 (49)	7,9 (26)
Çek Cumhuriyeti	7,4 (42)	5,7 (108)	6,1 (51)	9,4 (34)	7,9 (27)	7,7 (35)
Portekiz	7,4 (43)	5,7 (109)	6,9 (32)	9,7 (6)	7,9 (28)	6,7 (105)
Letonya	7,4 (44)	5,7 (110)	6,5 (39)	9 (56)	8,1 (20)	7,6 (42)
Slovakya	7,3 (45)	6,4 (86)	5,6 (69)	9,5 (24)	7,9 (29)	7,3 (63)
Umman	7,3 (46)	5 (132)	7,6 (20)	7,6 (102)	8,3 (11)	8,2 (14)
Uruguay	7,3 (47)	7,4 (36)	5,4 (77)	9,2 (51)	8 (22)	6,7 (106)
Polonya	7,3 (48)	5,8 (105)	6,4 (44)	9,6 (12)	7,4 (60)	7,5 (49)
Guatemala	7,3 (49)	7,7 (26)	4,4 (114)	9,4 (35)	8,2 (15)	6,8 (97)
Macaristan	7,3 (50)	5,7 (111)	6,1 (52)	9,5 (25)	7,6 (50)	7,5 (50)

Ek 3: EFW 2014 Raporuna Göre Ekonomik Özgürlükler Sıralaması (Devamı)

Ülkeler	Ekonomik Özgürlük Endeksi	Kamu Sektörünün Boyutu	Hukuki Sistem ve Mülkiyet Hakları	Sağlam Para	Serbest Ticaret	Regülasyon
İspanya	7,3 (51)	5,7 (112)	6,7 (35)	9,7 (7)	7,7 (43)	6,6 (112)
Filipinler	7,3 (52)	8,3 (11)	4,8 (98)	9,4 (36)	6,7 (102)	7,2 (68)
Belçika	7,3 (53)	3,9 (149)	7,1 (27)	9,6 (13)	8 (23)	7,7 (36)
Botsvana	7,3 (54)	6,8 (68)	6,3 (46)	8,5 (73)	6,8 (95)	7,9 (27)
İsrail	7,2 (55)	6,4 (87)	6,1 (53)	9 (57)	7,9 (30)	6,9 (90)
Honduras	7,2 (56)	8,8 (3)	3,6 (137)	9,4 (37)	7,5 (56)	6,9 (91)
Uganda	7,2 (57)	8 (18)	4,7 (100)	8,1 (85)	7,2 (69)	8,1 (19)
Fransa	7,2 (58)	4,2 (143)	7,2 (25)	9,7 (8)	8 (24)	7,1 (78)
Kuveyt	7,2 (59)	6,2 (94)	7 (30)	7,9 (93)	7,3 (64)	7,6 (43)
Lübnan	7,2 (60)	8,3 (12)	4,4 (115)	9,4 (38)	7,1 (75)	6,8 (98)
El Salvador	7,2 (61)	8,4 (8)	4 (128)	9,3 (45)	7,2 (70)	7 (82)
Brunei Darüsselam	7,2 (62)	5 (133)	6,6 (37)	8,2 (79)	7,7 (44)	8,5 (8)
Jamaika	7,2 (63)	7,6 (30)	4,9 (93)	8,6 (70)	7,3 (65)	7,5 (51)
Arnavutluk	7,2 (64)	8,4 (9)	4,6 (105)	9,7 (9)	7 (84)	6,2 (131)
Zambiya	7,1 (65)	6,9 (65)	5,8 (64)	9 (58)	7 (85)	7 (83)
Dominik Cum.	7,1 (66)	8,2 (14)	4,2 (119)	9,4 (39)	7,6 (51)	6,1 (134)
Panama	7,1 (67)	6,6 (76)	5,3 (81)	8,5 (74)	8,2 (16)	6,9 (92)
Papua Yeni Gine	7,1 (68)	7,7 (27)	4,7 (101)	7,6 (103)	7 (86)	8,4 (9)
Fiji	7,1 (69)	7,3 (41)	5,9 (58)	6,4 (138)	6,7 (103)	9 (2)
Hırvatistan	7 (70)	5,3 (124)	5,7 (66)	9,6 (14)	7,7 (45)	7 (84)
Türkiye	7 (71)	7 (57)	5,5 (74)	8,8 (65)	7,2 (71)	6,6 (113)
Kamboçya	7 (72)	7,4 (37)	4,6 (106)	9,3 (46)	7,1 (76)	6,8 (99)
Makedonya	7 (73)	5,8 (106)	5,4 (78)	8,2 (80)	7,7 (46)	8,1 (20)
Kazakistan	7 (74)	6,9 (66)	6,2 (48)	8,5 (75)	5,5 (140)	7,9 (28)
Malezya	7 (75)	6 (99)	6,8 (33)	6,5 (134)	7,6 (52)	8,2 (15)
Gambiya	7 (76)	6,4 (88)	5,5 (75)	8,2 (81)	7,5 (57)	7,3 (64)
Kenya	7 (77)	7,1 (50)	4,9 (94)	8,8 (66)	6,7 (104)	7,5 (52)
Moğolistan	7 (78)	7,2 (45)	5,7 (67)	7,6 (104)	6,9 (91)	7,4 (57)
İtalya	6,9 (79)	4,1 (146)	5,9 (59)	9,7 (10)	7,6 (53)	7,3 (65)
Endonezya	6,9 (80)	7,7 (28)	4,7 (102)	8,9 (62)	6,8 (96)	6,4 (122)
Bosna-Hersek	6,9 (81)	5,5 (117)	5,8 (65)	8,3 (78)	7,3 (66)	7,5 (53)
Belize	6,9 (82)	7,1 (51)	4,6 (107)	8,2 (82)	6,4 (116)	8,1 (21)
Trinidad & Tobago	6,9 (83)	7 (58)	4,7 (103)	7,7 (98)	7,7 (47)	7,4 (58)
Yunanistan	6,9 (84)	6,1 (97)	5,4 (79)	9,6 (15)	7,6 (54)	5,7 (143)
Barbados	6,9 (85)	7 (59)	6,5 (40)	6,3 (143)	7,3 (67)	7,1 (79)
Moldova	6,9 (86)	7,4 (38)	5,3 (82)	7,7 (99)	6,8 (97)	7 (85)
Suudi Arabistan	6,8 (87)	5 (134)	7,3 (22)	7,7 (100)	6,1 (127)	8,1 (22)
Paraguay	6,8 (88)	7,8 (24)	3,6 (138)	9,1 (54)	7,1 (77)	6,6 (114)
Surinam	6,8 (89)	6,5 (81)	4,6 (108)	9,2 (52)	6,7 (105)	7,2 (69)
Kırgızistan	6,8 (90)	7,5 (33)	4,5 (109)	8,2 (83)	6,5 (113)	7,1 (80)
Meksika	6,8 (91)	7,1 (52)	4,5 (110)	8,1 (86)	7 (87)	7 (86)
Haiti	6,7 (92)	8,6 (5)	2,4 (149)	8,4 (77)	7 (88)	7,4 (59)
Güney Afrika	6,7 (93)	5,4 (121)	5,9 (60)	8,1 (87)	7,2 (72)	7 (87)
Tanzanya	6,7 (94)	7 (60)	5,6 (70)	7,3 (107)	6,5 (114)	7,2 (70)
Svaziland	6,7 (95)	6,6 (77)	4,9 (95)	7,6 (105)	6,8 (98)	7,6 (44)
Tunus	6,7 (96)	7,2 (46)	5,6 (71)	6,8 (121)	7,1 (78)	6,7 (107)
Tacikistan	6,7 (97)	6,8 (69)	5,2 (84)	8,7 (67)	5,9 (137)	6,8 (100)
Sri Lanka	6,7 (98)	7,9 (21)	5,1 (87)	6,5 (135)	6,9 (92)	6,7 (108)
Rusya	6,7 (99)	6,5 (82)	5,3 (83)	8,6 (71)	6 (131)	6,8 (101)
Gana	6,7 (100)	7,5 (34)	5,6 (72)	7,2 (108)	6,7 (106)	6,2 (132)

Ek 3: EFW 2014 Raporuna Göre Ekonomik Özgürlükler Sıralaması (Devamı)

Ülkeler	Ekonomik Özgürlük Endeksi	Kamu Sektörünün Boyutu	Hukuki Sistem ve Mülkiyet Hakları	Sağlam Para	Serbest Ticaret	Regülasyon
Madagaskar	6,6 (101)	9,1 (2)	3,2 (143)	8 (90)	6 (132)	6,8 (102)
Tayland	6,6 (102)	7,4 (39)	5,1 (88)	6,9 (117)	6,9 (93)	6,7 (109)
Brezilya	6,6 (103)	7,3 (42)	5,2 (85)	8,1 (88)	7,1 (79)	5,3 (147)
Kolombiya	6,6 (104)	6,1 (98)	4,2 (120)	8,1 (89)	7,4 (61)	7,2 (71)
Sierra Leone	6,6 (105)	8,2 (15)	4,3 (118)	7,1 (110)	6,8 (99)	6,4 (123)
Slovenya	6,6 (106)	4,6 (142)	6,1 (54)	8,2 (84)	7,4 (62)	6,5 (118)
Cape Verde	6,5 (107)	6,5 (83)	5,9 (61)	7 (112)	6,6 (110)	6,7 (110)
Bolivya	6,5 (108)	6,3 (91)	4,4 (116)	8,7 (68)	7 (89)	6,1 (135)
Namibya	6,5 (109)	5,5 (118)	6,2 (49)	6,7 (123)	6,6 (111)	7,5 (54)
Hindistan	6,5 (110)	7,2 (47)	5,6 (73)	6,7 (124)	6,2 (122)	6,7 (111)
Guyana	6,5 (111)	5,2 (128)	4,7 (104)	7,9 (94)	7 (90)	7,4 (60)
Lesotho	6,5 (112)	5,8 (107)	4,8 (99)	7,9 (95)	6,2 (123)	7,7 (37)
Fas	6,5 (113)	5,9 (101)	6 (55)	7,1 (111)	7,1 (80)	6 (137)
Vietnam	6,4 (114)	7,6 (31)	5,4 (80)	6 (144)	6,4 (117)	6,6 (115)
Azerbaycan	6,4 (115)	4,9 (139)	6,2 (50)	6,9 (118)	6,8 (100)	7,2 (72)
Çin	6,4 (116)	5 (135)	6 (56)	8 (91)	6,7 (107)	6,3 (127)
Sırbistan	6,4 (117)	5,6 (115)	4,9 (96)	7,9 (96)	7,2 (73)	6,3 (128)
Yemen	6,3 (118)	7,1 (53)	3,8 (134)	7,7 (101)	6,8 (101)	6,2 (133)
Bangladeş	6,3 (119)	8,8 (4)	3,2 (144)	6,7 (125)	6 (133)	6,8 (103)
Moritanya	6,3 (120)	6,7 (74)	4,5 (111)	6,9 (119)	6,2 (124)	7,3 (66)
Doğu Timor	6,3 (121)	4,2 (144)	3,8 (135)	9 (59)	7,1 (81)	7,4 (61)
Mısır	6,3 (122)	7 (61)	4 (129)	9,2 (53)	6,2 (125)	5 (148)
Ukrayna	6,3 (123)	6,7 (75)	5 (90)	6,4 (139)	6,7 (108)	6,5 (119)
Pakistan	6,3 (124)	8,4 (10)	4,1 (124)	6 (145)	6,4 (118)	6,4 (124)
Nijerya	6,2 (125)	6,2 (95)	3,4 (139)	7,5 (106)	6,7 (109)	7,2 (73)
Nepal	6,2 (126)	7,4 (40)	4,2 (121)	6,4 (140)	6,4 (119)	6,4 (125)
Mozambik	6,1 (127)	7,1 (54)	4,1 (125)	6,4 (141)	6,6 (112)	6,3 (129)
Gine-Bissau	6,1 (128)	7,3 (43)	3,4 (140)	6,6 (129)	6,1 (128)	6,9 (93)
Kamerun	6,1 (129)	6,3 (92)	3,9 (132)	7 (113)	6,1 (129)	7 (88)
Senegal	6 (130)	5,6 (116)	4,4 (117)	7 (114)	7,1 (82)	6 (138)
Malavi	6 (131)	5,5 (119)	5 (91)	6,6 (130)	6 (134)	6,9 (94)
Ekvador	6 (132)	5,4 (122)	4,5 (112)	6,6 (131)	7,1 (83)	6,5 (120)
Mali	6 (133)	6,6 (78)	3,9 (133)	6,4 (142)	6,3 (121)	6,6 (116)
Fildişi Sahili	5,9 (134)	6,4 (89)	3,8 (136)	6,7 (126)	6,4 (120)	6,4 (126)
Burkina Faso	5,9 (135)	5,3 (125)	4 (130)	6,7 (127)	6 (135)	7,4 (62)
Gabon	5,8 (136)	5,7 (113)	4,2 (122)	5,5 (147)	6,2 (126)	7,2 (74)
Benin	5,8 (137)	5,2 (129)	4,2 (123)	6,9 (120)	5,7 (138)	6,8 (104)
Nijer	5,7 (138)	7 (62)	4 (131)	6,6 (132)	4,4 (149)	6,5 (121)
Etiyopya	5,7 (139)	7,3 (44)	5,2 (86)	4,7 (150)	5,2 (142)	5,7 (144)
Togo	5,6 (140)	6,5 (84)	2,7 (147)	6,8 (122)	6 (136)	6,3 (130)
Angola	5,5 (141)	5,3 (126)	3,4 (141)	6,6 (133)	6,1 (130)	5,9 (139)
Orta Afrika Cum.	5,3 (142)	7 (63)	2,4 (150)	6,7 (128)	4,5 (148)	5,8 (141)
Myanmar	5,3 (143)	6,2 (96)	3,3 (142)	6,5 (136)	5,6 (139)	4,9 (149)
Dem. Kongo Cum.	5,2 (144)	5 (136)	2,4 (151)	7,8 (97)	5,2 (143)	5,8 (142)
Burundi	5,2 (145)	4,2 (145)	3,2 (145)	7 (115)	5 (145)	6,6 (117)
Çad	5,1 (146)	6,6 (79)	2,7 (148)	5,6 (146)	5 (146)	5,6 (145)
İran	5,1 (147)	6,4 (90)	5,5 (76)	6,5 (137)	2,6 (152)	4,5 (150)
Cezayir	5,1 (148)	3,2 (152)	4,5 (113)	7 (116)	5,3 (141)	5,4 (146)
Arjantin	4,9 (149)	5,9 (102)	4,1 (126)	4,9 (148)	3,9 (150)	5,9 (140)
Zimbabve	4,9 (150)	6,8 (70)	4,1 (127)	4,8 (149)	5 (147)	3,9 (152)
Kongo Cum.	4,6 (151)	4,1 (147)	2,8 (146)	4,7 (151)	5,2 (144)	6,1 (136)
Venezuela	3,9 (152)	4,9 (140)	2,2 (152)	4,7 (152)	3,3 (151)	4,4 (151)

Not: Parantez içindeki rakamlar, ilgili kategoride o ülkenin sıralamasını göstermektedir.

Ek 4: IEF 2015 Raporu'na Göre Ekonomik Özgürlükler Sıralaması

Ülkeler	Ekonomik Özgürlük	Mülkiyet Hakları	Yolsuzluk Özg.	Mali Özg.	Kamu Harc.	İşletme Özg.	Emek Özg.	Parasal Özg.	Ticaret Özg.	Yatırım Özg.	Finansal Özg.
Hong Kong	89,6 (1)	90,0	75,0	93,2	89,7	100,0	95,9	81,8	90,0	90,0	90,0
Singapur	89,4 (2)	90,0	86,0	91,2	93,8	96,9	96,9	83,7	90,0	85,0	80,0
Yeni Zelanda	82,1 (3)	95,0	91,0	70,4	43,0	95,5	91,4	87,6	86,8	80,0	80,0
Avustralya	81,4 (4)	90,0	81,0	63,7	61,8	94,1	81,6	85,3	86,4	80,0	90,0
İsviçre	80,5 (5)	90,0	85,0	70,3	65,1	78,1	75,3	86,3	90,0	85,0	80,0
Kanada	79,1 (6)	90,0	81,0	79,9	48,3	89,0	76,1	77,9	88,4	80,0	80,0
Şili	78,5 (7)	90,0	71,0	76,5	83,3	69,3	67,0	85,6	82,0	90,0	70,0
Estonya	76,8 (8)	90,0	68,0	80,6	53,2	81,5	58,7	77,6	88,0	90,0	80,0
İrlanda	76,6 (9)	85,0	72,0	73,6	45,6	82,1	76,2	83,9	88,0	90,0	70,0
Morityus	76,4 (10)	65,0	52,0	91,9	87,4	78,0	68,2	77,6	88,4	85,0	70,0
Danimarka	76,3 (11)	95,0	91,0	39,6	1,8	97,4	92,1	87,6	88,0	90,0	80,0
ABD	76,2 (12)	80,0	73,0	66,2	51,8	88,8	98,5	76,6	87,0	70,0	70,0
Bir. Krallık	75,8 (13)	90,0	76,0	62,9	30,3	91,1	75,6	74,4	88,0	90,0	80,0
Tayvan	75,1 (14)	70,0	61,0	80,4	87,1	92,4	55,2	83,3	86,4	75,0	60,0
Litvanya	74,7 (15)	60,0	57,0	92,9	61,3	84,9	62,0	81,2	88,0	80,0	80,0
Almanya	73,8 (16)	90,0	78,0	60,8	40,1	88,2	51,2	81,5	88,0	90,0	70,0
Hollanda	73,7 (17)	90,0	83,0	51,8	23,8	84,3	66,3	79,8	88,0	90,0	80,0
Bahreyn	73,4 (18)	60,0	48,0	99,9	73,1	72,5	83,1	74,2	78,6	65,0	80,0
Finlandiya	73,4 (19)	90,0	89,0	66,4	3,6	92,6	54,8	79,9	88,0	90,0	80,0
Japonya	73,3 (20)	80,0	74,0	68,7	47,1	84,1	90,2	86,7	82,6	70,0	50,0
Lüksemburg	73,2 (21)	90,0	80,0	62,3	42,2	71,3	42,1	80,7	88,0	95,0	80,0
Gürcistan	73,0 (22)	40,0	49,0	87,2	73,8	88,6	79,9	82,7	88,6	80,0	60,0
İsveç	72,7 (23)	90,0	89,0	43,0	19,2	87,9	54,0	85,5	88,0	90,0	80,0
Çek Cum.	72,5 (24)	75,0	48,0	81,5	40,6	68,2	82,9	81,2	88,0	80,0	80,0
BAE	72,4 (25)	55,0	69,0	99,5	85,8	74,7	83,8	83,8	82,4	40,0	50,0
İzlanda	72,0 (26)	90,0	78,0	72,0	32,6	90,5	62,2	77,0	88,0	70,0	60,0
Norveç	71,8 (27)	90,0	86,0	52,1	43,8	92,1	48,2	81,7	89,4	75,0	60,0
Kolombiya	71,7 (28)	50,0	36,0	80,3	76,0	81,5	81,7	80,1	81,2	80,0	70,0
Güney Kore	71,5 (29)	75,0	55,0	72,5	67,9	89,7	51,1	81,6	72,6	70,0	80,0
Avusturya	71,2 (30)	90,0	69,0	50,1	19,8	78,0	76,7	80,3	88,0	90,0	70,0
Malezya	70,8 (31)	55,0	50,0	84,4	74,0	93,5	75,7	80,8	80,0	55,0	60,0
Katar	70,8 (32)	70,0	68,0	99,7	71,9	70,5	71,2	79,7	81,8	45,0	50,0
İsrail	70,5 (33)	75,0	61,0	61,9	47,8	72,4	67,1	81,6	88,6	80,0	70,0
Makao	70,3 (34)	60,0	49,7	71,8	91,8	60,0	50,0	74,9	90,0	85,0	70,0
Saint Lucia	70,2 (35)	70,0	71,0	77,7	65,8	75,6	79,8	85,5	72,0	65,0	40,0
Botsvana	69,8 (36)	70,0	64,0	79,5	61,9	66,8	70,0	73,9	72,2	70,0	70,0
Letonya	69,7 (37)	50,0	53,0	84,4	59,2	82,1	61,5	83,8	88,0	85,0	50,0
Ürdün	69,3 (38)	60,0	45,0	93,7	70,7	59,1	74,4	80,6	79,6	70,0	60,0
Brunei Dar.	68,9 (39)	35,0	60,0	87,0	63,6	68,3	96,9	76,6	81,8	70,0	50,0
Belçika	68,8 (40)	80,0	75,0	43,6	10,2	90,7	63,7	81,7	88,0	85,0	70,0
Bahamalar	68,7 (41)	70,0	71,0	97,8	83,2	68,9	75,3	78,8	52,2	30,0	60,0
Polonya	68,6 (42)	60,0	60,0	82,1	47,1	67,3	60,4	81,3	88,0	70,0	70,0
Uruguay	68,6 (43)	70,0	73,0	77,1	65,1	72,6	64,3	71,6	81,8	80,0	30,0
St. Vin. ve Gren	68,0 (44)	70,0	62,0	73,3	75,3	70,8	78,2	82,3	68,4	60,0	40,0
Kıbrıs	67,9 (45)	70,0	63,0	79,5	36,7	79,5	59,6	82,7	88,0	70,0	50,0
Barbados	67,9 (46)	80,0	75,0	73,8	42,1	71,6	69,2	78,2	63,8	65,0	60,0
Peru	67,7 (47)	40,0	38,0	78,6	88,5	67,7	63,4	83,9	87,0	70,0	60,0
Jamaika	67,7 (48)	40,0	38,0	81,5	73,2	85,9	76,5	71,4	75,0	85,0	50,0
İspanya	67,6 (49)	70,0	59,0	53,1	39,8	77,5	52,6	81,3	88,0	85,0	70,0
Slovakya	67,2 (50)	50,0	47,0	80,8	55,1	69,6	56,5	75,5	88,0	80,0	70,0

Ek 4: IEF 2015 Raporu'na Göre Ekonomik Özgürlükler Sıralaması (Devamı)

Ülkeler	Ekonomik Özgürlük	Mülkiyet Hakları	Yolsuzluk Özg.	Mali Özg.	Kamu Harc.	İşletme Özg.	Emek Özg.	Parasal Özg.	Ticaret Özg.	Yatırım Özg.	Finansal Özg.
Kosta Rika	67,2 (51)	50,0	53,0	80,0	89,9	64,5	54,6	75,8	83,8	70,0	50,0
Ermenistan	67,1 (52)	20,0	36,0	84,4	82,8	82,7	64,3	70,6	85,4	75,0	70,0
Makedonya	67,1 (53)	35,0	44,0	91,4	65,6	79,2	70,7	79,0	86,2	60,0	60,0
Macaristan	66,8 (54)	55,0	54,0	78,7	25,9	74,5	67,7	79,2	88,0	75,0	70,0
Bulgaristan	66,8 (55)	30,0	41,0	91,0	64,5	68,5	76,6	83,2	88,0	65,0	60,0
Umman	66,7 (56)	55,0	47,0	98,5	44,2	68,4	76,1	76,2	76,8	65,0	60,0
Romanya	66,6 (57)	40,0	43,0	86,9	62,3	69,8	68,6	77,3	88,0	80,0	50,0
Malta	66,5 (58)	75,0	56,0	63,1	44,4	61,0	55,6	81,8	88,0	80,0	60,0
Meksika	66,4 (59)	50,0	34,0	77,8	78,0	71,5	59,9	77,6	85,6	70,0	60,0
Cape Verde	66,4 (60)	75,0	58,0	78,3	67,9	61,8	42,1	81,0	69,6	70,0	60,0
Dominika	66,1 (61)	60,0	58,0	73,6	61,5	71,6	68,7	89,5	72,8	75,0	30,0
El Salvador	65,7 (62)	35,0	38,0	79,4	85,5	53,3	53,3	82,5	85,2	75,0	70,0
Arnavutluk	65,7 (63)	30,0	31,0	87,2	76,1	70,6	52,9	80,8	87,8	70,0	70,0
Portekiz	65,3 (64)	70,0	62,0	61,1	28,8	87,5	42,9	82,8	88,0	70,0	60,0
Ruanda	64,8 (65)	30,0	53,0	80,2	79,2	59,5	84,5	76,0	80,8	65,0	40,0
Karadağ	64,7 (66)	40,0	44,0	92,6	36,7	77,1	77,5	79,7	84,8	65,0	50,0
Trin. & Tobago	64,1 (67)	50,0	38,0	79,0	69,3	65,3	76,6	74,3	78,6	60,0	50,0
Panama	64,1 (68)	30,0	35,0	84,5	78,8	71,5	41,5	76,4	78,4	75,0	70,0
Kazakistan	63,3 (69)	25,0	26,0	93,2	85,0	73,7	87,0	74,6	79,0	40,0	50,0
Türkiye	63,2 (70)	45,0	50,0	76,1	57,6	61,0	50,2	72,4	84,6	75,0	60,0
Gana	63,0 (71)	50,0	46,0	84,6	70,8	62,5	56,9	69,2	64,8	65,0	60,0
Güney Afrika	62,6 (72)	50,0	42,0	69,5	68,2	73,0	61,6	74,9	76,6	50,0	60,0
Fransa	62,5 (73)	80,0	71,0	47,5	2,5	80,2	43,5	77,5	83,0	70,0	70,0
Kuveyt	62,5 (74)	45,0	43,0	97,7	61,1	58,6	64,2	74,0	76,2	55,0	50,0
Tayland	62,4 (75)	40,0	35,0	81,5	81,4	72,5	63,5	69,9	75,4	45,0	60,0
Filipinler	62,2 (76)	30,0	36,0	79,1	89,3	55,3	58,2	78,8	75,4	60,0	60,0
S. Arabistan	62,1 (77)	40,0	46,0	99,7	61,9	65,8	72,7	68,4	76,4	40,0	50,0
Samoa	61,9 (78)	60,0	38,0	80,2	46,5	73,6	78,4	81,2	75,8	55,0	30,0
Madagaskar	61,7 (79)	45,0	28,0	90,9	94,7	62,3	45,1	79,2	71,8	50,0	50,0
İtalya	61,7 (80)	55,0	43,0	54,2	23,2	71,9	55,4	81,2	88,0	85,0	60,0
Hrvatistan	61,5 (81)	40,0	48,0	74,9	46,5	55,8	42,8	80,0	87,2	80,0	60,0
Kırgızistan	61,3 (82)	20,0	24,0	93,6	53,2	73,7	85,0	73,8	80,2	60,0	50,0
Paraguay	61,1 (83)	30,0	24,0	96,0	81,9	58,4	26,3	78,3	81,4	75,0	60,0
Vanuatu	61,1 (84)	40,0	33,5	97,2	83,8	51,5	46,4	82,9	75,4	60,0	40,0
Azerbaycan	61,0 (85)	20,0	28,0	88,1	59,7	74,5	79,1	79,8	76,0	55,0	50,0
Dominik Cum.	61,0 (86)	30,0	29,0	84,1	87,1	53,5	57,5	76,0	77,8	75,0	40,0
Guatemala	60,4 (87)	20,0	29,0	79,6	94,1	54,7	50,6	76,8	84,6	65,0	50,0
Slovenya	60,3 (88)	60,0	57,0	58,1	0,0	81,2	57,1	81,3	88,0	70,0	50,0
Fas	60,1 (89)	40,0	37,0	70,9	61,0	68,8	33,4	81,9	78,2	70,0	60,0
Sırbistan	60,0 (90)	45,0	42,0	82,4	27,1	57,8	70,4	72,2	78,2	75,0	50,0
Svaziland	59,9 (91)	40,0	39,0	76,4	68,6	60,5	69,3	73,9	76,0	55,0	40,0
Uganda	59,7 (92)	25,0	26,0	73,3	89,0	43,3	87,5	76,3	76,6	60,0	40,0
Namibya	59,6 (93)	30,0	48,0	66,7	56,0	64,3	90,9	74,3	71,2	55,0	40,0
Lübnan	59,3 (94)	20,0	28,0	91,3	70,6	54,7	60,7	72,0	75,8	60,0	60,0
Tonga	59,3 (95)	20,0	28,6	87,2	79,0	74,1	92,1	73,5	78,4	40,0	20,0
Moğolistan	59,2 (96)	30,0	38,0	83,9	35,6	68,2	82,7	69,2	74,8	50,0	60,0
Bosna-Hersek	59,0 (97)	20,0	42,0	82,9	27,3	53,5	63,4	84,0	87,2	70,0	60,0
Fiji	59,0 (98)	25,0	22,3	81,3	74,6	63,2	75,2	78,3	70,2	50,0	50,0
Benin	58,8 (99)	30,0	36,0	68,3	86,7	55,2	53,2	79,9	58,4	70,0	50,0
Zambiya	58,7 (100)	30,0	38,0	71,9	78,0	68,2	46,0	73,2	76,8	55,0	50,0

Ek 4: IEF 2015 Raporu'na Göre Ekonomik Özgürlükler Sıralaması (Devamı)

Ülkeler	Ekonomik Özgürlük	Mülkiyet Hakları	Yolsuzluk Özg.	Mali Özg.	Kamu Harc.	İşletme Özg.	Emek Özg.	Parasal Özg.	Ticaret Özg.	Yatırım Özg.	Finansal Özg.
Sri Lanka	58,6 (101)	35,0	37,0	85,0	88,4	72,5	58,7	68,2	71,6	30,0	40,0
Burkina Faso	58,6 (102)	25,0	38,0	82,4	79,8	49,6	57,8	80,0	68,2	65,0	40,0
Fildişi Sahili	58,5 (103)	35,0	27,0	77,7	82,4	65,4	46,0	75,0	71,4	55,0	50,0
Gabon	58,3 (104)	40,0	34,0	77,5	74,6	57,9	64,3	78,4	61,0	55,0	40,0
Endonezya	58,1 (105)	30,0	32,0	83,3	88,3	49,3	48,7	74,9	74,8	40,0	60,0
Senegal	57,8 (106)	40,0	41,0	71,3	74,6	54,6	39,5	83,0	74,0	60,0	40,0
Tunus	57,7 (107)	40,0	41,0	74,3	70,8	81,2	69,1	74,8	61,2	35,0	30,0
Nikaragua	57,6 (108)	10,0	28,0	78,4	76,6	58,0	56,7	67,8	85,4	65,0	50,0
Tanzanya	57,5 (109)	30,0	33,0	79,9	79,3	45,0	61,4	69,7	67,0	60,0	50,0
Kamboçya	57,5 (110)	25,0	20,0	90,5	87,5	29,2	62,2	78,7	72,2	60,0	50,0
Moldova	57,5 (111)	40,0	35,0	85,1	51,8	66,8	40,6	76,1	79,8	50,0	50,0
Cibuti	57,5 (112)	25,0	36,0	81,2	57,1	55,4	66,6	78,9	54,8	70,0	50,0
Gambiya	57,5 (113)	25,0	28,0	75,4	73,4	55,7	66,7	70,8	65,0	65,0	50,0
Sejšeller	57,5 (114)	50,0	54,0	79,8	59,4	67,7	63,9	76,0	44,0	50,0	30,0
Bhutan	57,4 (115)	60,0	63,0	82,6	60,1	61,9	81,1	66,0	49,4	20,0	30,0
Honduras	57,4 (116)	30,0	26,0	84,9	78,7	53,2	28,0	75,4	77,6	60,0	60,0
Belize	56,8 (117)	30,0	6,7	82,4	78,3	59,1	61,8	79,3	70,4	50,0	50,0
Brezilya	56,6 (118)	50,0	42,0	68,4	50,9	53,6	52,1	69,4	69,6	50,0	60,0
Mali	56,4 (119)	25,0	28,0	69,6	89,2	47,2	50,7	81,1	73,2	60,0	40,0
Nijerya	55,6 (120)	30,0	25,0	85,2	76,1	48,3	77,7	70,4	63,8	40,0	40,0
Pakistan	55,6 (121)	30,0	28,0	77,7	86,1	65,6	42,1	71,2	65,6	50,0	40,0
Kenya	55,6 (122)	30,0	27,0	78,0	72,1	47,9	63,8	72,8	64,0	50,0	50,0
Guyana	55,5 (123)	25,0	27,0	68,7	70,8	63,8	74,5	78,4	72,0	45,0	30,0
Mısır	55,2 (124)	20,0	32,0	85,8	68,0	65,4	53,6	67,4	70,0	50,0	40,0
Mozambik	54,8 (125)	30,0	30,0	75,2	66,5	60,9	37,9	82,0	75,4	40,0	50,0
Malavi	54,8 (126)	40,0	37,0	78,5	49,0	49,1	63,1	53,8	72,2	55,0	50,0
Nijer	54,6 (127)	30,0	34,0	76,6	83,6	39,2	40,9	81,3	65,6	55,0	40,0
Hindistan	54,6 (128)	55,0	36,0	79,4	78,3	43,3	48,7	65,3	64,6	35,0	40,0
Surinam	54,2 (129)	35,0	36,0	69,3	73,8	42,2	81,9	77,2	66,2	30,0	30,0
Yunanistan	54,0 (130)	40,0	40,0	64,2	0,0	73,3	51,6	77,8	83,0	60,0	50,0
Bangladeş	53,9 (131)	20,0	27,0	72,7	92,0	62,2	63,7	67,7	59,0	45,0	30,0
Burundi	53,7 (132)	20,0	21,0	73,5	61,3	61,4	68,1	69,8	72,2	60,0	30,0
Yemen	53,7 (133)	30,0	18,0	91,5	59,9	54,0	57,1	68,5	77,6	50,0	30,0
Maldivler	53,4 (134)	25,0	21,9	95,5	50,6	85,8	73,4	74,1	47,8	30,0	30,0
Moritanya	53,3 (135)	25,0	30,0	80,2	59,8	50,5	52,1	76,6	69,0	50,0	40,0
São Tomé	53,3 (136)	25,0	42,0	87,8	41,4	65,1	45,8	70,7	75,2	50,0	30,0
P. Yeni Gine	53,1 (137)	20,0	25,0	66,9	68,7	53,5	74,5	72,7	85,0	35,0	30,0
Togo	53,0 (138)	30,0	29,0	69,7	78,1	51,9	43,4	80,4	67,8	50,0	30,0
Çin	52,7 (139)	20,0	40,0	69,7	81,5	52,1	63,0	74,2	71,8	25,0	30,0
Tacikistan	52,7 (140)	20,0	22,0	92,1	81,9	65,4	46,4	69,6	74,6	25,0	30,0
Liberya	52,7 (141)	25,0	38,0	83,0	69,9	60,1	43,9	72,7	74,4	40,0	20,0
Komorlar	52,1 (142)	30,0	28,0	64,5	78,8	47,3	52,0	77,9	73,0	40,0	30,0
Rusya	52,1 (143)	20,0	28,0	86,1	57,8	76,3	58,9	63,9	75,0	25,0	30,0
Gine	52,1 (144)	15,0	24,0	68,1	79,5	51,6	74,4	66,7	61,2	40,0	40,0
Gine-Bissau	52,0 (145)	20,0	19,0	89,1	88,0	39,6	61,7	77,5	65,4	30,0	30,0
Kamerun	51,9 (146)	25,0	25,0	71,7	87,8	41,6	47,8	75,6	59,6	35,0	50,0
Sierra Leone	51,7 (147)	10,0	30,0	80,8	87,5	53,4	41,6	68,5	70,2	55,0	20,0
Vietnam	51,7 (148)	15,0	31,0	79,1	77,1	61,5	62,9	66,8	78,6	15,0	30,0
Etiyopya	51,5 (149)	30,0	33,0	77,4	91,4	55,9	56,4	66,1	64,4	20,0	20,0
Laos	51,4 (150)	15,0	26,0	86,2	86,8	59,5	57,1	74,5	58,6	30,0	20,0

Ek 4: IEF 2015 Raporu'na Göre Ekonomik Özgürlükler Sıralaması (Devamı)

Ülkeler	Ekonomik Özgürlük	Mülkiyet Hakları	Yolsuzluk Özg.	Mali Özg.	Kamu Harc.	İşletme Özg.	Emek Özg.	Parasal Özg.	Ticaret Özg.	Yatırım Özg.	Finansal Özg.
Haiti	51,3 (151)	10,0	19,0	80,3	76,2	43,1	63,7	73,5	77,6	40,0	30,0
Nepal	51,3 (152)	30,0	31,0	85,6	88,9	65,7	44,3	70,5	61,8	5,0	30,0
Belarus	49,8 (153)	20,0	29,0	86,4	54,7	72,0	80,1	44,5	81,0	20,0	10,0
Mikronezya	49,6 (154)	30,0	30,0	93,2	0,0	51,0	79,1	76,9	81,0	25,0	30,0
Lesotho	49,6 (155)	35,0	49,0	68,5	0,0	54,7	63,9	75,2	64,6	45,0	40,0
Ekvador	49,2 (156)	15,0	35,0	79,1	51,0	51,4	51,3	68,2	71,4	30,0	40,0
Cezayir	48,9 (157)	30,0	36,0	80,0	38,7	66,6	50,5	71,2	60,8	25,0	30,0
Angola	47,9 (158)	15,0	23,0	84,5	50,1	47,4	43,2	65,4	70,2	40,0	40,0
Solomon Ad.	47,0 (159)	30,0	25,0	61,1	25,7	67,7	68,6	74,3	73,0	15,0	30,0
Özbekistan	47,0 (160)	15,0	17,0	90,2	67,3	73,1	64,2	63,5	69,8	0,0	10,0
Myanmar	46,9 (161)	10,0	21,0	86,9	77,9	28,7	79,3	66,1	74,2	15,0	10,0
Ukrayna	46,9 (162)	20,0	25,0	78,7	28,0	59,3	48,2	78,6	85,8	15,0	30,0
Boliviya	46,8 (163)	10,0	34,0	86,8	60,9	53,7	25,5	69,7	77,6	10,0	40,0
Kiribati	46,4 (164)	30,0	29,2	73,0	0,0	56,8	83,9	80,6	55,4	25,0	30,0
Çad	45,9 (165)	20,0	19,0	46,2	83,6	27,1	47,7	75,6	55,2	45,0	40,0
Orta Afr. Cum.	45,9 (166)	15,0	25,0	65,0	92,0	27,2	37,5	69,6	52,4	45,0	30,0
Doğu Timor	45,5 (167)	20,0	30,0	64,7	0,0	59,8	72,0	68,7	79,6	40,0	20,0
Dem. Kongo	45,0 (168)	10,0	22,0	72,9	85,7	42,8	38,4	75,1	63,0	20,0	20,0
Arjantin	44,1 (169)	15,0	34,0	66,8	41,2	52,8	43,3	59,6	68,8	30,0	30,0
Kongo Cum.	42,7 (170)	10,0	22,0	67,4	60,7	36,8	36,0	71,6	62,4	30,0	30,0
İran	41,8 (171)	10,0	25,0	81,2	93,0	57,0	51,3	48,7	41,4	0,0	10,0
Türkmenistan	41,4 (172)	5,0	17,0	94,0	93,5	30,0	20,0	64,2	80,0	0,0	10,0
Ekvator Ginesi	40,4 (173)	10,0	19,0	75,4	31,4	37,5	33,5	78,3	53,8	35,0	30,0
Eritre	38,9 (174)	10,0	20,0	57,0	71,8	18,2	65,5	57,8	69,2	0,0	20,0
Zimbabve	37,6 (175)	10,0	21,0	66,6	74,2	37,1	23,7	75,4	58,4	0,0	10,0
Venezuela	34,3 (176)	5,0	20,0	75,0	52,0	41,6	24,2	42,8	62,8	0,0	20,0
Küba	29,6 (177)	10,0	46,0	61,8	0,0	20,0	20,0	64,8	63,8	0,0	10,0
Kuzey Kore	1,3 (178)	5,0	8,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Afganistan	N/A (179)	N/A	8,0	91,7	81,2	61,4	67,5	72,6	N/A	55,0	N/A
İrak	N/A (180)	N/A	16,0	N/A	43,8	57,7	74,4	73,6	N/A	N/A	N/A
Libya	N/A (181)	10,0	15,0	95,0	37,5	46,8	66,7	71,4	80,0	5,0	20,0
Lihtenştayn	N/A (182)	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	90,0	85,0	80,0
Sudan	N/A (183)	N/A	11,0	86,4	94,5	49,0	43,8	52,8	55,6	15,0	N/A
Suriye	N/A (184)	10,0	17,0	N/A	N/A	57,3	49,1	N/A	N/A	0,0	20,0
Somali	N/A (185)	N/A	8,0	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A
Kosova	N/A (186)	30,0	33,0	N/A	73,9	66,8	72,1	74,9	N/A	65,0	N/A

Not: Parantez içindeki rakamlar, ilgili kategoride o ülkenin sıralamasını göstermektedir.

Ek 5: Dünya Bankası Atlas Metoda Göre 2015 Yılında Gelir Gruplarına Göre Ülkeler

Yüksek Gelirli Ülkeler			Orta-Yüksek Gelirli Ülkeler			Düşük-Orta Gelirli Ülkeler		Düşük Gelirli Ülkeler	
Andorra	Almanya	Polonya	Arnavutluk	Fiji	Palau	Ermenistan	Fas	Afganistan	Nepal
Ant. and Bar.	Yunanistan	Portekiz	Cezayir	Gabon	Panama	Bhutan	Nikaragua	Bangladeş	Nijer
Aruba	Grönland	Porto Riko	Am. Samoa	Grenada	Peru	Bolivya	Nijerya	Benin	Mozambik
Avustralya	Guam	Katar	Angola	Macaristan	Romanya	Cape Verde	Pakistan	Burkina Faso	Myanmar
Avusturya	Hong Kong	Rusya	Arjantin	İran	Sırbistan	Kamerun	P. Yeni Gine	Burundi	Nepal
Bahamalar	İzlanda	San Marino	Azerbaycan	Irak	Seyşeller	Kongo Cum.	Paraguay	Kamboçya	Nijer
Bahreyn	İrlanda	S. Arabistan	Belarus	Jamaika	Güney Afrika	Fildişi Sahili	Filipinler	Orta Afr. Cum.	Ruanda
Barbados	Man Adası	Singapur	Belize	Ürdün	St. Lucia	Cibuti	Samoa	Çad	Sierra Leone
Belçika	İsrail	Sint Maarten (Hol.)	Bosna-Hersek	Kazakistan	St. Vinc. ve Gren.	Mısır	São Tomé ve Pr.	Komorlar	Somali
Bermuda	İtalya	Slovakya	Botsvana	Lübnan	Surinam	El Salvador	Senegal	Dem. Kongo	Tacikistan
Brunei Dar.	Japonya	Slovenya	Brezilya	Libya	Tayland	Gürcistan	Solomon Ad.	Eritre	Tanzanya
Kanada	Güney Kore	İspanya	Bulgaristan	Makedonya	Tonga	Gana	Güney Sudan	Etiyopya	Togo
Cayman Ad.	Kuveyt	St. Kitts ve Nevis	Çin	Malezya	Tunus	Guatemala	Sri Lanka	Gambiya	Uganda
Channel Ad.	Letonya	Sint Maarten (Fr.)	Kolombiya	Maldivler	Türkiye	Guyana	Sudan	Gine	Zimbabve
Şili	Lihtenştayn	İsveç	Kosta Rika	Marşal Ad.	Türkmenistan	Honduras	Svaziland	Gine-Bissau	
Hrvatistan	Litvanya	İsviçre	Küba	Morityus	Tuvalu	Hindistan	Suriye	Haiti	
Curaçao	Lüksemburg	Tayvan	Dominika	Meksika	Venezuela	Endonezya	Doğu Timor	Kenya	
Kıbrıs	Macao	Trin. & Tobago	Dominik Cum.	Karadağ		Kiribati	Ukrayna	Kuzey Kore	
Çek Cum.	Malta	Turks ve Caicos	Ekvador	Namibya		Kosova	Özbekistan	Liberya	
Danimarka	Monako	BAE				Kırgızistan	Vanuatu	Madagaskar	
Ekv. Ginesi	Hollanda	Bir. Krallık				Lao PDR	Vietnam	Malavi	
Estonya	Yeni Kaledonya	ABD				Lesotho	WB ve Gaza	Mali	
Faroe Ad.	Yeni Zelanda	Uruguay				Moritanya	Yemen	Mozambik	
Finlandiya	Kuz. Mar. Ad.	Virjin Adaları				Mikronezya	Zambiya	Myanmar	
Fransa	Norveç					Moldova			
Fr. Polinezyası	Umman					Moğolistan			

Ek 6: Hausman Testi Sonuçları

Modeller	Chi²	p Değeri	Sonuç
mod1a	52,53	0,000	Sabit etki
mod1b	34,61	0,000	Sabit etki
mod2a	45,62	0,000	Sabit etki
mod2b	56,21	0,000	Sabit etki
mod3a	72,11	0,000	Sabit etki
mod3b	64,16	0,000	Sabit etki
mod4a	22,75	0,000	Sabit etki
mod4b	14,34	0,026	Sabit etki
mod5a	2,94	0,230	Tesadüfi etki
mod5b	19,87	0,003	Sabit etki
mod6a	19,12	0,000	Sabit etki
mod6b	45,74	0,000	Sabit etki

Ek 7: Değiştirilmiş Wald Testi Sonuçları

Modeller	Chi²	<i>p</i> Değeri	Sonuç
mod1a	7,40E+31	0,000	Değişen varyans
mod1b	7,70E+30	0,000	Değişen varyans
mod2a	35776,87	0,000	Değişen varyans
mod2b	2,20E+05	0,000	Değişen varyans
mod3a	6668,18	0,000	Değişen varyans
mod3b	33695,37	0,000	Değişen varyans
mod4a	3,60E+32	0,000	Değişen varyans
mod4b	4,7E+29	0,000	Değişen varyans
mod5a	4,70E+30	0,000	Değişen varyans
mod5b	1,30E+30	0,000	Değişen varyans
mod6a	9,10E+29	0,000	Değişen varyans
mod6b	4,60E+29	0,000	Değişen varyans